

Tartalom

HERÉDI Károly: Szerkesztői jegyzet	3
OLÁH K. Tamás: Video games (haikuk)	5
TERÉK Anna: 1994, MAJA ■ Az izzó ház (versek)	6
BENEDEK Miklós: Feriék ■ mögém lopakodott (versek)	12
SZABÓ István: Gyurma (vers)	14
PÁL Sándor Attila: Őszi dalok gyermekhangra (versek)	15
CELLER KISS Tamás: Hazugság ■ Szerelmes vers ■ Nagyfiúk (versek)	16
BENCSIK Orsolya: A szürke tyúk ■ A mohó varjú (mesék)	18
T. KISS Tamás: Samu sejtí (regényrészlet)	22
KOCSIS Árpád: Három mese (mesék)	31
CSEHY Flóra: A háromlevelű lóhere ■ Állatkert, ahol nem volt semmi ■ A köpködő hűtő ■ A kihatatlan málnaszörp ■ Tenger a kádban ■ A kottafejű nő lánya (prózák)	36
KOLLÁR Árpád: Tárkony és a vadcsízek (Részlet <i>A Völgy, írta Tárkony</i> című, megjelenés előtt álló kötetből)	39
Világnagy gyerekirodalom (Kollár Árpáddal MÉSZÁROS Anikó beszélget)	44
Dušan RADOVIĆ: Miért piszkálják a gyerekek az orrukat? ■ Mese a hálátlan egérről ■ Mese a majmokról (mesék) (GLAVINIĆ VÉKÁS Éva fordítása)	51
Igor KOLAROV: Rumli (részletek a <i>Rusvaj</i> című könyvből) (OROVEC Krisztina fordítása)	54
Jasminka PETROVIĆ: Köszönj szépen a néninek! (részletek a <i>Kaži teti</i> „ <i>Dobar dan</i> ” című könyvből) (OROVEC Krisztina fordítása)	59
REFLEXÍV TEREK	
BARLOG Károly: Badar gyerekzene-határozó (esszé)	62
DEISSINGER FERENC Hajnalka: Altatók – mondhatnánk... (Palya Bea: <i>Altatók</i>) (jegyzet)	67
TÓTH Tamara: Mesés terek (muzeológiai jegyzet)	71
GÓLI Kornélia: A kislány, aki mindenkit szeretett (Szabadkai Gyermekszínház: <i>A kislány, aki mindenkit szeretett</i>)	75
KELEMEN Emese: Ha anyának rákja van (Tóth Krisztina: <i>Anyát megoperálták</i>)	79
PATÓCS László: A könyvek könyve (Domonkos István: <i>Allegra bajbajó</i>)	84
HERÉDI Károly: Vajdasági gyerekkönyvek – 2014 (Csík Mónika: <i>Pópopó és Totyka</i> ■ Toma Viktória: <i>Szél Jankó és a kiscsalád</i> ■ Kollár Árpád: <i>Milyen madár</i>)	87

BETHLEN GÁBOR

Alapkezelő Zrt.

A szám megjelenését a Szerb Köztársaság Művelődési és Tájékoztatási Minisztériuma, a Tartományi Művelődési és Tájékoztatási Titkárság, Újvidék Város Önkormányzata, a Bethlen Gábor Alap, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

A számot HERÉDI Károly szerkesztette

A számhoz DEZSŐ Andrea készített illusztrációkat

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

82+3

HÍD : irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat / Főszerkesztő Faragó Kornélia. – 1. évf., 1. sz. (1934) – 7. évf., 15. sz. (1940) ; 9. évf., 1. sz. (1945)– . – Újvidék : Forum Könyvkiadó Intézet, 1934–1940 ; 1945–. – 23 cm

Havonta

ISSN 0350-9079

COBISS.SR-ID 8410114

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2015. november. Kiadja a Forum Könyvkiadó Intézet. Igazgató: Virág Gábor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; a Híd honlapja: www.hid.rs; e-mail: hid@forumliber.rs – A Szerb Köztársaság Tudományügyi és Technológiai Minisztériuma által tudományosnak (M53) minősített folyóirat. – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 11 óráig. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető az Izdavački zavod Forum 840-905668-94-es számára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 16-80250-742131-00-04-820); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj 2015-re belföldön 1200 dinár. Egyes szám ára 120, kettős szám ára 200 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 60 EUR – Készült a Grafoprodukt Nyomdában, Szabadkán.
– YU ISSN 0350-9079

Szerkesztői jegyzet

Tolnai Ottó írja sokat idézett versében: „én is régóta gondolkodom már azon / jó lenne feltalálni / egy gyerekverskeltető gépet”. És valóban. Jó lenne, ha rendelkezésünkre állna egy *gyerekverskeltető gép*, amely utána tévedhetetlen esztétikai érzékkel ontaná a remekműveket. Pontos követné és kiszolgáltatná a pillanatnyi trendeket, a gyerekek, szülők, tanítók, pszichológusok és internetes kommentelők, kiadók, ítések igényeit. Pontos számításai, függvényei segítségével feleslegessé tenné az irodalomtudomány azon területét, amely folyton kísérletet tesz a gyermekirodalom (vagyis a gyermek- és ifjúsági irodalom) meghatározására. Hiszen ki merné biztos kézzel meghúzni a gyermekirodalom határait? Ki képes csalhatatlan érzékkel és tudással megragadni mélységét és kiterjedését? Mi csak egy dologban lehetünk bizonyosak ezzel kapcsolatban, mégpedig, hogy a gyermekirodalom elsősorban irodalom, így a gyermeklíra is elsősorban költészet kell, hogy legyen.

A *Híd* folyóirat jelen számának, amelyet nevezhetnénk akár *Gyermekhídnak* is – bár dimenziója ennél jóval tágabb – egyik célja olyan költők, írók bevonása, akik eddig a gyermekirodalom területén nem, vagy ritkán tettek látogatást. Úgy vélem, legfontosabb feladatunk jelenleg a friss, új hangok bátorítása, amelynek felelős kritikai magatartással is kell párosulnia. *Gyerekverskeltetőre* van szükségünk, fórumra, alkalomra és lehetőségre, hogy ráirányíthassuk a figyelmet e területre. Most néhány író, költő saját művén, egyéni aspektusain keresztül keresi a választ arra a kérdésre, hogy mi is fér bele abba a rejtélyes dobozba, amelyet gyermekirodalomnak nevezünk. A végeredmény pedig olyan, akár a gyermekkultúra egésze, nyitott és sokszólamú: hiszen számos olyan szöveg született, amelyet nem lehet hagyományos értelemben gyermek- vagy ifjúsági műnek tekinteni, és ez egy olyan határhelyzetet teremt, amelyben a szöveg egyszerre provokáció, ajánlat és útjelző is. Ezen szövegek tehát azt próbálják meg kitalálni, hogy mit is bír el a gyermekirodalom tematikájában, formájá-

ban és nyelvében. Hasonlóan funkcionálnak az erdélyi származású, jelenleg az Amerikai Egyesült Államokban élő Dezső Andrea illusztrációi is. A Csukás Istvánnal, Marék Veronikával és a Mesemúzeummal egyetemben Astrid Lindgren-émlékdíjra jelölt művész képviselge a folklór, a hiedelmek, az emlékek és az álmokképek elegye, egy sajátos univerzum, amely a nemiséget és a halált is kiemelt helyen kezeli.

Vajon szükséges-e külön kihangsúlyozni a fordítás jelentőségét? A már klasszikusnak számító Dušan Radović meséi mellé Igor Kolarov fragmentált, abszurd rövidprózája, valamint a *Szex kezdőknek* című könyvről (is) ismert Jasminka Petrović hétköznapi helyzeteket érzékenyen, kivételes éleslátással és humorral ábrázoló történetei kerültek. Mindhárom szerző emblematikus alakja a szerb gyermekirodalomnak, és bár más-más módon – más megítélés alá is esnek – az leszögezhető, hogy mindannyian jelentősen hozzájárultak annak gazdagításához.

A gyermekvers és -próza a befogadói korosztály életkori sajátosságai okán is szükségszerűen sok mediális kapcsolódási ponttal rendelkezik. Ezért is került a kritika mellett nagy hangsúly tematikus számunkban a mediális váltásokra és intermediális jelenségekre, amelyek fontos kérdéseket vetnek fel, akár a múzeum, a színház, az illusztráció vagy akár a zene felől kérdezzünk rá azokra.

HERÉDI Károly

Video games

haikuk

FPS

Egy fejlődéssel
küldöm a földre, aztán
elmegek tejért.

Visszatérés a főmenübe

Ha most kilépek,
minden nem mentett állás
végleg elveszik.

Screensaver

Hegyeket vetít
a képernyőkímélő,
miközben eszünk.

RPG

Hiába kéred!
Szerepjátékaimról
nem mondok le én.

The Sims

Kedvencem az a
család, amit a miénk
helyett csináltam.

1994, MAJA

Részletek a *Halott nők* című készülő kötetből

Rossz

Összetöröm mindenki szívét.
Anya úgy sír miattam,
mintha nem is lennék igaz.

Mindent tönkreteszek.
Letöröm a bögrék fülét,
elejtem a zsebtükröt,
leragasztom a bekeretezett
fényképeket a falon,
a teniszlabdát a csillárba dobom,
s elfelejtem, hogy odafönt ragadt.

Aztán mikor este füstölögni kezd
az izzóhoz érő labda,
apa a konyhából behozza
a háromlábú széket, rááll,
sziszeg, mert süti kezét a csillár,
és nekem nagyon kell sírni,
anya meg kiabál rám.

Csak akkor nyugszok meg,
mikor anya lekiabálja
a háromlábú székről
a sziszegő apát, hogy
Pavle, gyere le, Pavle,
még kitörik a nyakad!

Apa tengere

Mielőtt Szarajevóba költözött,
apa halász volt és nagyon szőrös.
Anya azt mondja,
a szakála egészen belelógott a vízbe,
a hosszú hajába meg
beleakadtak a tengericsillagok.

Már négy éve nem láttunk tengert.
Apa néha nyöszörög, szűkül,
anya szerint azért,
mert hiányzik neki a sós szél.
Apa azt ígérte, a háború után
majd elutazunk újra,
hogy megmutasson bennünket
a tengernek.
Csak egyelőre
még nem lehet tudni,
hogy hol lesz a határ,
és melyik országba fog kerülni
apa tengere.

Testvér

Az öcsém egy bűvész.
És elég ostoba.
Azt mondta,
egy nap el fog innen tűnni.
Össze se szedi a holmiját,
azt mondta, nem fog
becsomagolni semmit,
csak eltűnik majd.
Egyik pillanatról a másikra.
Hiába mondom, hogy anya
sírni fog miatta,
ő menni akar.

Keresés

Én azért mégse hiszem,
hogy az az eset,
az nem egy trükk volt csupán.

Anyával az utcára megyek,
mikor osztják a vizet.
Amíg a vízért nyúl,
én elengedem a kezét,
és az erdő felé futok.

Csak a hangjától félek,
ahogy utánam kiabál,
mérges és sír egyszerre.
De én tovább futok.
Úgyis rossz gyerek vagyok.

Mindenfelé keresem az öcsémet.
Biztos itt van valahol.
Haza akarom vinni.
Hogy örüljünk mind majd.
Csak félek, hogy rámsötétedik.

Apa

A legrosszabb akkor is az volt,
mikor a bokorban megtaláltak
és odahívták apát.

Apa a bokor mellett üvöltött,
két kézzel verte a fejét.
Nem engedték neki,
hogy tovább nézze a testemet.
Elfordultam én is.

Arrafelé

Nem szeretem nézni,
ahogy anya a szobában
guggolva a ruhámat
fogja és sír.

Nem mozdulok.
Ahányszor arra járok,
ahol meghaltam,
nagyon mérges vagyok.

*

Most már én is
láthatatlan vagyok.

Az Izzó ház

Részlet

Ha
a Hajnal utca hetes sarkán
elfordulsz és jobbra mész,
áll a pára lent a járdán,
napfényből a ködbe lépsz.

Gőz takarja itt az eget,
párolog a napsütés,
alig látni, bukdácsol mind,
aki az utcába lép.

Tudniillik a sok pára
mind az Izzó háztól van,
ég a fala, forr a járda
körülötte untalan.

Izzó háznak tűz a fala,
lobog minden függönye,
ha megfogod a kilincset,
odasül a tenyered.

A párkányra ha leszállnak
véletlen a madarak,
grill-galambbá sül mindegyik,
s a járdára potyognak.

Hogyha eső esik éppen,
sercegnek a cserepek,
felszárad az összes tócsa
a ház körül egyszerre.

Télen minden ablakáról
leolvad a jégvirág,
nyáron minden arrajáró
menekül, ki merre lát.

Olyan forró a ház fala,
ha nap süti még rosszabb,
hiába az árnyéka nagy,
ha belelépsz leizzadsz.

Izzó háznak ablakában
könyököl egy csöpp kislány,
sírdogál, de minden könnyét
felszívja az Izzó ház.

Sírdogál, mert egyedül van,
nem tud kivel játszani,
se barátja, se kutyája,
nem engedik kimenni.

Egész nap az utcát nézi,
s vágyakozik kifelé,
álmodozik, hogy egy nap majd
ő is a szabadba lép.

Szaladhat a gyerekekkel,
égbe dobja labdáját,
haját fújja a hideg szél,
dér csípi meg az arcát.

Anyukája félti, óvja,
úgy szereti kislányát,
hogy a házból nem engedi
ki se menni, vigyáz rá.

Nem kell nekünk liget, utca,
jó itt bent a melegben,
mért akarsz te kint játszani,
ha van minden idebent.

Kezet mosunk, ágycat húzunk,
port törölünk és fényezünk,
beklórozzuk jól a vécét,
ugye milyen jó nekünk?

D-vitamin, C-vitamin
és egy kanál kalcium,
fogmosás és tisztálkodás:
megóv minden bacitól.

Nem hagyom, hogy beteg legyél,
mosolyog az anyuka,
ülj csak itt a jó melegben,
egészségben, boldogan.

De a kislány unja egyre,
rúgja, üti babáját,
úgy szeretne egy marék koszt,
sározná a nadrágját.

Fára mászna, fogócskázna,
az se baj, ha elesik,
friss esőben bőrig ázna,
szereti, ha keresik.

A szobában unja magát,
hiába a sok játék,
nincs, akinek odaadja,
semmire se jó ez így.

Lassan múlik itt az idő,
üres minden délután,
könnyes szemmel int a napnak,

Feriék

amikor úrhajósokról álmodtam
mindegyik úgy nézett ki mint a Feri apja.
álomban mentolos cukorkát adott a többi úrhajós szájába
és szőlőzsírral kente be az ajkukat
ami a hosszú út során rendszeresen kiszáradt.

a Feri apja egy ideig Budapesten dolgozott.
egyszer az egyik szemafornál
éppen a Friderikusz mellé állt.
intett neki
de az csak a lámpákat nézte.

a Feri apja kosárlabdapalánkot szerelt
a házuk falára
közvetlenül a villanyóra-doboz fölé.
de csak egyszer játszottunk
mivel megtámadott a kutyájuk
amikor el akartam venni Feritől a labdát.

a Feri anyja készítette az első melegszendvicset
amit ettem.
vékony kenyéren ujjnyi vastag sajtréteg volt.
náluk ettem először zserbót is.

a Feri egyszer kölcsönadott egy cédét
amit hazafelé menet véletlenül eltörtem.
azt hazudtam hogy elveszítettem.
a Feri egyszer eljött és megtalálta a kettőbe tört lemezt.
ki kellett fizetnem az árát.

a Feri nővére mindig szépen mosolygott.
minden fiú hangosan köszönt neki és integetett
amikor meglátta az utcán.
én nem mertem szólni hozzá.
ha kérdezett csak a körmömet babráltam.

a Feri negyedik után másik városba költözött.
azóta nem láttam.

mögém lopakodott

a padlót bámultam
meg a rajta lévő repedést
mintha mozgott volna
egy lány mosolyává vált
hallottam ahogy felkacag
valaki mögém lopakodott
befogta a szemem
ugye tudod ki vagyok kérdezte
igen válaszoltam
a szorítás enyhült
nevetve elpárolgott
a szemem könnyes volt
feri belém csípett
újra a repedést láttam
nem moccan
a női vécé felől nevetés hallatszott
feri elszaladt
közben a táskáját a fal tövébe dobta

Gyurma

Csinálok egy gyurmaházat,
gyurmaudvart, gyurmafákat,
gyurmakonyhát, gyurmakést,
gyurmatetőn gyurmarést.
Gyurmatévét, gyurmaágyat,
gyurmatojást gyurmalágyat,
gyurmatányért, gyurmavillát,
gyurmafényt és gyurmacsillárt.
Gyurmaanyut, gyurmaaput,
gyurmatesót, gyurmakutyust.
Közben elfogyott a gyurmám,
hogyha lenne, estig gyurnám.
Ami maradt, egy kis kék kerek,
ez leszek én, a gyurmagyerek.

Most már minden gyurmából van,
gyurmadisznó a gyurmaóiban,
gyurmamacskán gyurmabolha,
gyurmalábon gyurmaboka.
Este lett már, gyurmaeste.
Gyurmahideg van a gyurmakertben.
A gyurmától én nem félek, de
a gyurmaajtón csak én férek be.

Őszi dalok gyermekhangra

1.

Süss fel nap, fényes nap,
kertek alatt a részegek megfagytak.

2.

Esik eső, süt a nap,
anyu utánam mosogat,
csigabiga gyere ki,
meggyújtottam házadat.

3.

Minden kell és most akarom,
minden sebem szétkaparom.

4.

Kék hordóban forr a must,
gombát szedtem, kalapost.

5.

Meleg kabát, daráló, szőlő, sárga darazsak,
futok, hogy a kiskonyhában piszkáljam a parazsat.

6.

Levelekben gázolok,
arcom süti az őszi nap.
Nagypapával törkölyt hordunk,
a szél göndör hajamba kap.

7.

Füstszag, barna levelek.
Fáj a torkom, heverek.

Hazugság

Amikor először hazudtam apának,
azt mondta, ilyet többet ne csináljak,
mert pofon vág.

Aztán másodszor is hazudtam neki,
de nem vágott pofon.

Ekkor kaptam apát először azon,
hogy hazudott.

Szerelmes vers

Én a Martinába vagyok szerelmes,
de a Martina az Arniba szerelmes,
de az Arni az Edinába szerelmes,
de az Edina a Viktorba szerelmes,
de a Viktor a Martinába szerelmes.

Nagyfiúk

Matekórán senki se figyel,
de akkor a tanító néni lehajol
a krétáért, vagy valamiért,
ami leesett, és a tanító nénin lenge blúz van.

Idáig azt sem vettük észre, hogy
a tanító néni szép, de most
mindenki figyel, mindenki látja a
melltartóját, és melltartójában a
melleit, és a tanító néni most nagyon szép.

Aznap komolyak vagyunk a fiúkkal
nagyszünetben, és nem üveggolyózunk,
és nem cserélgetjük a pokémonos
kártyákat, ahogy máskor, mert
mostantól nagyfiúk vagyunk.

És a nagyfiúk ilyeneket nem csinálnak.

A szürke tyúk

Kis va(j)dmagyar mese

A mama kirakta a gangra a virágcserepeket, mert jött a jó idő. A tata hangosan számolta: „Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét.” Heten voltak, mint a gonoszok, és mind piros, többéves, boldog muskátli. A kertben rózsák és mellettük sorban бүдöskék virágoztak. A mama örült a melegnek, kiskapával pusztította a gazt. A tata ott sündörgött körülötte, lapátra söpörte a kitépett parét, majd a szemetesvödörbe (fekete, műanyag, piszkos) rakta. Én a kerti budin ültem, és hasított újságpapírokat betűztem, de csak a szalagcímeiket: „r és hova költözik az adai állatkert?”, „Egy világbajnoki cím alkotóe”, „Kínai szakértők azonosították a Budapesten kiállított Buddha-szobrot”, „Vajdasági Magyar Óvodás Szín”. Anya az iskolában a növények fotoszintéziséről beszélt, apa pedig a vágóhídon a hűtőgépek működését figyelte. Már három éve ott dolgozott, a tata ajánlotta be, mert a tatának, nyugdíjas kora ellenére, még megmaradt a vágóhíd vezetőségével a jó kapcsolata. Nekem az az ünnepnap, amikor apa felültet a kismotorjára, és elvisz a falu szélére, majd körbevezet az üzemben. Hatalmas, félbevágott, lógó disznók közé, a pörkölőbe, a pástétomkészítőbe, de azt szeretem leginkább, amikor beülhetek a gépház kezelőhelyiségébe a sok műszer, villogó lámpa közé. Nem érhetek semmihez, csak nézni szabad, ez apa kikötése. A fejemen apa fehér micisapkája, piros betűkkel azt írja rajta, hogy TOPOLA.

A kerti budiban hallottam, hogy a tata azt mondta a mamának, „Elég volt a munkából mára”, amire a mama azt válaszolta, „Az eszed tokját volt elég!” Az olvasásra próbáltam figyelni, de nehéz volt kizárni a külvilágból érkező zajokat. Az újságot minden reggel a postaládába dobják, míg a mama a rántott levest főzi, a tata behozza a konyhába a Magyar Szót, és ő is szalagcímeiket olvas. A tatának az a véleménye, hogy elég csak a címeiket megérteni, és már jól is tájékozódunk a világban, a mamának meg az, hogy ha nem vigyázunk, ellep minket a gaz. Apának nincs ideje az ol-

vasásra, a sok munkától estére mindig elfárad, anya körömvirágkenőccsel, időnként lókenőccsel masszírozza a derekát. Apa nagyokat nyög a jó érzéstől, a nővérem ilyenkor kuncog, anya azt mondja, „Neked sincs jobb dolgod!” Anyának a munkahelyére itthon sokat kell készülnie, nincs ideje lefekvéskor nekem mesét mondani. Befekszik mellém az ágyba (lelóg a lába), és amíg el nem alszok, előadja a másnapi órák anyagát. „A fotoszintézis olyan biológiai folyamat, melyben a növények, algák és egyes baktériumok a napfény energiáját felhasználva szervetlen anyagból szerves anyagot hoznak létre.” Nehezen alszom el, anya szerint direkt azért csinálom, hogy bosszantsam, „Elgémberedik a lábam!”, ezt mondja, pedig csak örülök, hogy az én ágyamban van. Amikor anya hangja elgyöngül, tudom, már fáradt, ilyenkor úgy teszek, mintha elszenderedtem volna. Anya óvatosan kibújik mellőlem, lekapcsolja a nagyvillanyt, felkapcsolja a kicsit, és becsukja maga után a szobaajtót. Kinyitom a szemem, a mellkasomra száll a szürke tyúk. Ő az én madaram.

Az adai állatkertben még soha nem jártam, apáék csak a palicsiba vittek el meg Zobnaticára, megnézni a lovakat, a vaddisznókat és a struccokat. Ezekről a kirándulásokról fotók is készültek. Apa, anya, a nővérem meg én, állunk a virágokból kialakított pávaszobor előtt. A farka kilóg a képből. Apa és anya a fehér lószobor előtt. A nővérem és én a fehér lószobor előtt. Felettünk a felirat, piros betűkkel: ZOBNATICA.

A kerti budiban ültem estig, körülöttem már órák óta puhává vált a csönd. Ment is a szalagcímolvasás, mint a karikacsapás. A mama és a tata már biztos bent van a házban, erre gondoltam, amikor végül kikallantytam az ajtót. Üres volt a kert, de a rózsák és büdöskék mellett ott maradt némi gaz meg a mama kiskapája, a tata seprűje, lapátja és a szemetesvödör (fekete, piszkos, műanyag). A gangon levő hét boldog muskátli leveleit csipegette a szürke tyúk. Az én madaram. A házban égett a villany. A mama a nappaliban feküdt a rekamién. A tata azt mondta, hogy a mama elaludt. Anya és apa hazavitt. Anya ezen az estén nem bújt mellém az ágyba, a mellkasomon egész éjjel ott gubbasztott a szürke tyúk. Másnap nem kellett iskolába mennem, és két nap múlva volt a temetés. A mamát anya öltöztette fel, az aprómintás tavaszi ruhához fekete lakkcipőt választott és fekete, pici gyöngysort. Szép volt a mama, de nem nyitotta ki a szemét. Puszt kellett nyomnom a homlokára. Hideg volt a ravatalozóban, hideg volt a mama is, pedig kint már hétágra sütött a nap. A gangon a muskátlik, a kertben a rózsák és büdöskék nem csinálnak semmit, csak boldogan fotoszintetizálnak, erre gondoltam, meg arra, közöttük a parének sincs más dolga. Anya arcán szétfolyt a festék, a sír mellett álltam, oldalt a Jézus-szobor fejét félig már falomb takarta. „A halottaknak a föld alatt is nő a hajuk, a körmük”, ezt az egyik barátom mondta, pedig a föld alá (én jól tudom) nem juthat el a fény.

A tatát apa támogatta, mert rogyadozva járt. Vállán ott ült a szürke tyúk. Az én madaram. Nehéz lehetett a tatának, pedig éjszaka, amikor anya lekapcsolja a nagyvillanyt és felkapcsolja a kicsit, majd becsukja maga után a szobaajtót, én a mellkasomon alig érzem. „Minden fölött ott van a Mindenható Isten”, ezt a mama mondta mindig, de azt soha nem mondta, hogy közöttünk is jár egy szárnyas jószág képében.

Apa már nem akar elvinni a vágóhídra, de időnként otthon a fejemre rakja a fehér micisapkát. Alóla kilóg a szőke hajam. Olyan szőke, mint a tatáé, aki öregsége ellenére se őszült meg. A mama szürke fürtjeit maga dauerolta, de a lábkörmét anyának kellett levágnia. Apa azt mondja, „Végül mindenki a föld alá költözik”. A szürke tyúkról nem beszélek senkinek, apa nem is hinné el, ha azt mondanám neki, a szürke tyúk a sötétben a fény, általa lesz a szervetlen anyagból szerves. Az a fény, amit igazán csak a rózsák és büdöskék ismernek. Meg a túlságosan boldog, többéves muskátlik vagy a parék, amiket hiába kapált ki a mama kiskapával, mindig újra és újra előjöttek. Nem fotózhatom le a szürke tyúkot, valamiért nem érzékeny rá a fényképezőgép, helyette inkább kiülök a gangra napozni. A tata körülöttem sündörög, és feszt kérdezgeti, „Mit csinálsz itt egész délután?” Azt válaszolom, hogy „A növényeket nézem, akiknek nincs semmi más dolguk, csak élni”, de hiába mondok bármit is, a tata már süket, szájáról meg nem akar olvasni. Mellettünk a szürke tyúk (ő az én madaram) csipeget. Vakít és pörköl az egyre erősebb fény.

(A szerző a szöveg megírása idején az NKA Szépirodalmi Kollégium alkotói támogatásában részesült.)

A mohó varjú

A varjú fekete volt, mert a varjak, ha nem őszülnek meg korán, feketék szoktak lenni. Éjszaka repülnek, olyannyira sötétben, hogy még ők sem látnak, így csőrükkel néha ablakok üvegéhez koccannak. Ilyenkor a roszszul alvók felrezzennek, azt hiszik, értük jöttek, kászálódnak ki az ágyból, bújnak hálóköntösbe, fésülik kócos hajukat, de mire kinyitnák az ablakot, nincs ott senki, csak az éj pislog rájuk, és ha éppen tiszta az ég, akkor a csillagok. A hold csak ritkán néz feljüket, mert a hold csak akkor süt be az ablakon, ha éppen úgy tartja úri kedve.

A varjú még éppen nem volt ősz, csak a hasánál volt egy-két ősz tolacskája, de a has az nem számít, mert azt kevesen látják. Nem láttuk hát

mi sem. Ritkán koppant csőrével ablakokhoz, mert ritkán repült. Ez a varjú nem szeretett repülni, csak gyalog járt, és élvezte, ahogy lába belesüpped a sárba vagy télen a hóba. Nyáron a forró aszfalton ugrált, és legjobban a diót szerette, noha még életében nem evett diót. Nem tudta megtörni. Órákon át ott téblábolt a diófa alatt, leste, hogyan hajtanak ki, mozognak, majd hullanak le egymás után a levelek. Néha egy-egy dió is puffant a földön, ilyenkor heves izgalom lett úrrá rajta, de nem tehetett semmit. Csak ott futkározott a lehullott dió körül, a fekete keserű héjat csőrével még le-
tépte róla, de beljebb már nem merészkedhetett.

Telt-múlt az idő. Megint ősz lett. A varjú még mindig nem volt olyan ősz, hogy mi is láthattuk volna rajta. Éjszakánként a diófa mellett aludt, az avarban, mert eldöntötte, még csak egyszer repül. Dió szeretett volna lenni. Az utca hangos volt, a varjút ez igazán zavarta. Amikor kicsi varjút volt, emlékezett, egy olyan kertben lakott, ami egy idős nénié volt, akinek nem voltak unokái. Mindig csönd volt, mert a nénit senki sem látogatta, csak a szél susogott, beszélt hozzá, vagy nyáron a cinegék, verebek fecsegték. A néni nem beszélt, talán nem is tudott, a varjú sohasem hallotta a hangját, csak botjának koccanásait, ahogy házának ajtajától a kertig, majd vissza elsétált. Nem volt rossz a néni kertjében, csak sok volt a macska, a macskáktól pedig nagyon félt. A városban kezdetben sokat repült, de később már csak gyalog járt. Lábát nyáron égette az aszfalt, télen pedig a fagyos hó és dér lilára csípte. Ezt nem mondta senkinek, de úgy gondolta, lábával érzi a világot, ezzel tapasztal igazán. Az elején még felrepült a diófára, néha csőrével megkocogtatta az ágon lógó éretlen diókat, ám amikor jött az ősz, és a diók elkezdtek hullani, egy ősz tollacska befészkelte magát hasa legpuhább pihéi közé. Ekkor döbbsent rá, nemcsak a falevelek, hanem a dió hullását is letről kell nézni. Az ősz szerette a legjobban, éppen a hullás miatt. Amikor éjszaka azon háborgunk, hogy nem tudunk elaludni, akkor arra kell gondolnunk, hogy a varjú ott fekszik az avarban, és őrzik a diók álmát. Ahogy telik-múlik az idő, egyre nagyobb kupac diót gyűjt maga köré, és akkor – de ez időben neki nagyon sokára lesz –, ha már az utolsó dió is lehullott, ő újra kitarja a szárnyát. Nem lesz éjszaka, nem lesz koromsötét, hanem fényes nappal, noha már őszutót mondhatunk, mégis, ez egy igazán derűs nap lesz. A varjú, ősz tollaival a hasán, amit már mi is látni fogunk, felszáll a diófára, hogy dióként hulljon alá. Oda, ahová mohóságában előlünk az összes diót összehordta. Csak arra kapjuk fel a fejünket, amint éles csőre, majd koponyája a fekete, keserű héjból kivetkőztetett dióhalomnak koccan. És akkor legjobb esetben majd arra gondolunk, ha szólt volna, igazán törtünk volna neki diót.

Samu sejti

Lepattantam a bicajomról, majd anélkül, hogy kitámasztottam volna, a kapuhoz toltam, és míg fél kézzel a kormányt tartottam, a másik fél kezemmel lenyomtam a kilincset. Amilyen gyorsan csak tudtam, betoltam a bicajt az udvarba, és már csuktam is be magam mögött a kaput, mert Lutri már szaladt is volna az utcára. (Lutri az angoltanárnő kiskutyája volt. Nem tudom, miféle. Nem vagyok túl jó kutyákban. Csak a basset houndot ismerem meg az angol dogot. Ezeket is csak azért, mert híres detektívek és bűnüldözők kedvenc ebei voltak, úgy mint Columbo felügyelő Kutya nevű kutyája, illetve Scooby Doo, aki hát végül is maga is nyomozó volt. Ez a kutya meg kicsi volt, fehér, közepesen hosszú szőrű, és tudtommal semmilyen híres nyomozót nem segített még hozzá egyetlen eset megoldásához sem.)

Szóval a tanárnőtől két új szót is tanultam, amikor elmondta, hogy mindig ügyesen csukjam be magam mögött a kaput, mert a Lutri nagyon „szeleburdi” és „csintalan” kiskutya, aki nem tudja még, hogy neki bent a helye, és hogy az utcán csak elveszne vagy elrabolják. Gondoltam is, hogy mondom neki, hogy ha a Lutri egyszer véletlenül tényleg elveszne vagy netán elrabolják, rám számíthatna, mert nekem specialitásom az efféle ügyek felügyölítése. Ezt aztán mégsem mondtam, mert egyrészt nem szerettem volna semmiféle ördögöt sem a falra festeni, másrészt a felnőttek az ilyen és ehhez hasonló eseteknél úgy értelmeznék a szavaim, hogy én akkor biztosan nem is nagyon figyelnék oda, hogy gyorsan csukom-e be a kaput magam mögött, vagy sem. Mert ha csak annyit mondanék, hogy „Ha elveszne a Lutri, én biztosan gyorsan megtalálnám”, akkor az angoltanárnő erre tutira valami olyasmit mondana, hogy „De azért te csak csukd be szépen mindig a kaput, hogy ilyen véletlenül se történjék meg.” Még akkor is, ha én egyáltalán nem mondtam olyat, hogy bármit is változtatnék a kapubecsukási szokásaimon, sőt konkrétan arra sem utaltam, hogy a Lutri feltételezett eltűnésének oka az én lassított kapubecsukásom egyenes következménye, csupán felajánlottam volna segítségemet egy házikedvenc felkutatásában, a felnőttek azonban hajlamosak az efféle mondatokba mindenféle mögöttes tartalmakat be-

leképzelné, mivel szerintem ők egyáltalán nem bíznak meg bennünk, és azt gondolják, hogy mi igencsak felelőtlenek vagyunk.

És igen, tisztában vagyok a „mögöttes tartalom” és a „felelőtlen” szavak jelentésével még akkor is, ha néha nem tudok elmenni a felnőtteken, akik szájából ilyesmiket hallok nap mint nap.

A tanárnő udvara különben nagyon-nagyon szép volt. Telis-tele virágokkal és mindenféle növényekkel, amelyeket nem ismertem, viszont gyönyörködni azért tudtam bennük. Na jó, a rózsabokrokat azért felismertem, amik körbevették a kiskertetet, és végighúzódtak a fal mentén a kerti csaptól egészen a szomszéd ház faláig. A kert másik végében egy kisebb üvegház állott, amelynek homályos tejüveg falain nagyobb, sötétzöld növények sejlettek át piros labdacokkal. Vélhetően paradicsomok. Az üvegház mellett házi komposztáló. A kiskertetet és a téglával lerakott kis feljártot, ahol én is álltam a bicajommal, egy alig negyven centiméter magas kerítés választotta el egymástól, alighanem abból a célból, hogy a Lutri ne tudjon csak úgy bejárogatni a kiskertbe, és ott mindenféle kaparászásba és ramazurizálásba kezdeni. A kerti csaptól nem messze egy jó kétméteres karóra egy kisebb házikó volt erősítve. Ebben a házikóban laktak telente a kismadarak, és gondolom, ide jártak eszegetni meg bandázni, ha nem volt jobb dolguk, vagy már híján voltak az utcák eleségnek.

Volt egy olyan szokásom, hogy amikor angolozni jöttem, és beléptem ebbe az udvarba, mindent a legtüzetesebben megfigyeltem, és a különböző jelekből igyekeztem kitalálni, hogy a tanárnő mit csinálhatott itt az elmúlt huszonnégy órában.

Ezúttal a rendetlenség keltette fel az érdeklődésemet. A megszokott rendtől eltérően ugyanis jóval nagyobb volt a rumli, nem volt felsöpörve a sok levél, üres sörösüvegek sorakoztak az udvarra néző ablak párkányán, és a sötétzöld szemetes teteje is tátogott már a temérdek szeméttől. A kuka mellett üres pizzásdobozok sorakoztak, a teraszon összegöngyölt szőnyeg volt a falnak támasztva, és egy-két kisebb bútor is kikerült a folyosóról a hullámtető alá. A kisasztalon álló vázában is jócskán kókadozott már a vágott virág, mellette ismeretlen hamutál feküdt, benne jó néhány cigarettacsikkal. Emellett a ruhaszárító is felkeltette a figyelmem, amely a terasz alatt állt teleaggatva mindenféle fehérneművel, zoknival és egyszerűbb otthoni darabokkal. Igen ám, csak hogy a szokásos, egyszerű és meglehetősen egyhangú ruhadarabok között megcsillant egy flitteres (azt hiszem, úgy mondják) koktélsruha is, ami egyáltalán nem illett a többi közé. Emellett Lutri tálkájába furcsamód kutyaedél volt szórva, ami egyáltalán nem illett a képhe.

Ezekből a jelekből az alábbi következtetéseket sikerült levonnom:

– A tanárnő nem főzött az elmúlt napokban, különben Lutri a szokásos módon ételmaradékot kapott volna ebédre, és pizzásdobozok sem lennének mindenfelé.

– Valamiféle házbuli lehetett itt, netán kisebb baráti italozgatás, amely igazi nagykorú kisvárosi partizásba torkollhatott.

– A tanárnőnek az elmúlt napokban nem volt ideje, alkalmá, lehetősége ellátni a ház körüli alapvető teendőket.

Végső konklúzió:

– A tanárnő mindennapi rutinja ezen a héten a feje tetejére állt, s ehhez köze lehet egy társaságnyi váratlan vendégnek, akik a jelek szerint több napot is a házában tartózkodhattak.

Ezen okfejtésemet alátámasztja az is, hogy a tanárnő egyedülálló, fiatal nő, aki eddigi feltevéseim alapján szereti a társasági életet és az úgynevezett szingli életmódot. Lásd: biokert, házikedvenc, pilates heti ötször, valamint egyéni ízléssel kialakított, (általában) minden más befolyástól mentes, háborítatlan életér.

A bicajomat kitámasztottam a falnál, Lutri fejét megvakartam fültőtájt, majd felléptem a teraszra, levettem a csukámat, és a többi közé rugdos-tam a lábtörő mellé. A jin-jang szélcseggő lány tavaszi hangokkal kísérte csendes motoszkálásom.

Kitártam a szünnyoghálós kerti ajtót, majd bekopogtam egy másikon. Nem vártam meg, hogy bárki is kiszóljon, lassan benyitottam, beléptem a folyosóra, és köszöntem egyet a háznak:

– Jóó napoot! Jöttem!

Abban a percben, ahogy beléptem, minden világossá vált. Egyetlen másodperc alatt lepergett előttem a jelenet, amelyben elhervad a vázányi virág, megtelítődik a kuka, sőt még az is, amint fehér foltok pötytyözte férfikezek cigarettacsikkeket nyomnak el a külön a számukra kikészített hamutálban, ahogy az is megjelent lelki nyomozószemeim előtt, amint a tanárnő kutyaeledelt bont recés élű konyhakéssel, hogy abból jó kétmaréknyit Lutri tálkájába öntsön.

– Gyere csak, Samukám, kerülj beljebb! Nehogy levedd a cipőt, csak gyere a konyhába úgy, ahogy vagy – hallottam a tanárnő hangját egy másik helyiségből.

– De már levettem – néztem le pókemberes lábfejeimre.

Egy szempillantás alatt rádöbentem, hogy a szőnyeg nem a kilötytyent boroktól vagy elejtett cigarettáktól való félelem okán lett felgöngyölve, ahogy a sörösdobozok sem egy hirtelen felindulásból elkövetett házbuli végtermékei, és a pizzásdobozok sem egy váratlanul betoppant ember-sereg kiadós élelmezése céljából eszközölt alternatíva bizonyítékai.

– Akkor vedd vissza gyorsan. Látod, mekkora a rendetlenség. Ez egyszer vagy kétszer cipőben is lehetünk a házban.

Újra kinyitottam az ajtót, visszaléptem a teraszra, és anélkül, hogy lehajoltam volna, ide-oda forgatott lábfejjel a tornacipőmbé csúsztattam pókhálómintás kék-piros lábfejem.

Az előszoba bútorai hiányoztak a helyükről. A villanykapcsolók ragasztószalaggal voltak lefedve, a padlóra pedig nejlondarabok és világoskék pöttyökkel tarkított kartonpapírkockák kerültek.

– Remélem, nem baj, drágám, hogy ilyen körülmények között fogunk ma tanulni, de tudod, nem halogathattam tovább a meszelést – szólta a tanárnő még mindig a konyhából.

Átléptem a szintén nejlonnal letakart küszöböt, majd beléptem a konyhába. Itt is nagyjából hasonló volt a helyzet. Az összes holmit nejlon, újság- és kartonpapír borította, minden pöttyözött, festékfoltosan állt, a rend és tisztaság határozott ellentétébe bújtatva. Egyedül a konyhaasztal volt tiszta, vagyis olyan, mint amilyen a normális hétköznapiokon lenni szokott.

– Gyere csak, a táskádát leteheted erre a székre, elég nagy a rendetlenség, tudod, tegnapelőtt jöttek a mesterek, és azóta így áll az egész lakás.

A konyhapult ősrégi újságokkal volt beborítva, rajta különböző színű festékdobozok sorakoztak. Fehérek, kékek, zöldek, sárgák. A fehér és a kék dobozok oldalára már rászáradt némi festék, a többi egyelőre bontatlan állapotban volt. Az ablak alatti radiátor előtt is sorakoztak dobozok, amelyekben alighanem hígítók, lakkok és különböző oldószerek lehettek. Mellettük egy vízzel teli világoszöld plasztikvödörből ecsetnyelek kandikáltak ki, akár egy jó nagy adag spárgalevesből. Ezenkívül az egész házat átjárta a semmivel sem összetéveszthető, hamisítatlan festék- és hígítóillat, amelyet jólesően szagolgattam, mint valami spéci, műhelyszagot imitáló légrfrissítőt.

A tanárnő kihúzta nekem az egyik széket, és helyet kínált. Eltüntetett egy ott maradt sörnyitót, egy ollót és egy karikányi ragasztószalagot, majd törlőronggyal átfutotta az asztalt.

– Gyorsan megteremttem magunknak a tanuláshoz megfelelő környezetet, és már kezdhethetjük is. Pakold ki nyugodtan a holmidat, addig én hozom a könyveket és a többit – mondta a tanárnő, majd fatalpú papucsában kiszaladt a konyhából. Kopogó léptei alatt hangosan kongott a megüresedett, bútortalan folyosó.

Miközben vártam rá, csak figyeltem a konyhát, és megpróbáltam felidézni, mi volt itt, mielőtt még mindent teljesen beborított volna a nejlon és a nyomtatott sajtó. Igyekeztem minden emlékezetemet latba vetni, hogy visszaképzelm a falakra a képeket, a polcokra és a szekrényekre azt a sok dísz- és emléktárgyat és az összes konyhai eszközt és kiegészítőt, amelyek néhány nappal ezelőtt még benépesítették a megannyi zugot, sarkot

és egyenes felületet. Ami először tűnt fel, hogy hiányzik a giccses falóra a számlapján a kismacskaakkal, és hiányzik a zongorázó kislány fekete-fehér fotója, amely a teraszra nyíló ajtó mellett függött a falon. Hiányoztak a falról a festmények a hangulatos erdei ösvényekkel, az antik só- és bors-tartó, a tarka függönyök, a szív kivágású polcockák s rajtuk a porcelán fűszerestégelyek, de hiányoztak a szárított virágokból készült falidíszek is, az égetett agyagállatkák a kis szalmakalapjukban, a recepteskönyvek, a gyógykristályok, a lakberendezési magazinok és még a kedvenc indián-bölcsességem is a spájaztóról. Hiányzott az asztalról a fonott gyümölcs-kosár, és hiányzott a falról az a fotó is, amelyen a tanárnő csíkos blúzban, napszemüvegben, mosolyogva próbálja fél kézzel megtartani a pisai ferde tornyot. Hiányoztak a szekrényből a színes üvegtányérok és a bögrék is, amelyek között még sosem láttam két egyformát. Hiányzott valamennyi fűszernövény az ablakból és velük együtt az illatuk. Köddé vált a mikrohullámú sütő, és vele együtt megszűnt létezni múltbéli csengése is, amely jelezte, ha elkészült a pattogatott kukorica. Elveszett a konyhából valamennyi szín, és már az otthonosság sem volt sehol. Nyoma veszett a tanárnő egyéniségének, és lába kélt a házból minden melegségnek. Eltűnt a főzésillat és vele együtt maga az étvágy is. Eltűnt minden, ami régen konyhává tette ezt a helyet, és szépen lassan megszűnt a kíváncsiság is, hogy tovább keresgéljek nem létező tárgyak után.

A végére már a halványlila dunsztom sem volt sehol.

A konyha egy nagy hiány volt gondosan becsomagolva, jól leszigetelve. Csak az a néhány vödörnyi színes festék jelezte a változást, valami új kezdetét, s adott némi reményt ennek a steril környezetnek.

Később, miközben még mindig a tanárnőt vártam, furcsa dolog történt.

A széken üldögélve, bámészkodva, nem létező tárgyakat leltározva, egyszer csak azon kaptam magam, hogy áll a kukim.

Egyik percről a másikra történt a dolog, nem is vettem észre rögtön. Csak amikor már feszült a cipzárom. Mindez a tudtom nélkül következett be. Csak úgy magától. Szokott ilyet csinálni, nem mondom, mármint mindenféle előzetes bejelentés nélkül vigyázzba állni, de nem efféle helyeken, ráadásul pont az angoltanárnő konyhájában nem, miközben mindenféle egyéb, egyáltalán nem erotikus dolgokon járt az eszem, és a legkevésbé sem tapasztaltam fedetlen női nemi szerveket a közvetlen környezetemben. Szóval egyáltalán nem éreztem helyénvalónak a testem ezen megnyilvánulását egy olyan helyzetben, amikor sem a külvilág, sem a gondolataim nem hordoztak paráznasággal, szexszel vagy puncikkal kapcsolatos képeket, ezért két dolog ment végbe bennem az erekcióm felismerése utáni másodpercben.

Másodszor felmerült bennem a kíváncsiság, hogy mi sarkallhatta a gatyámban hirtelen sátortáborot verő kisördögöt efféle tettekre, ezért zavart pillantásokkal a konyhát pásztáztam, és az okát kerestem. Közben a gondolataim is átvizsgáltam, de nem emlékeztem, hogy a közelmúltban bármiféle szexuális jellegű fantázia furakodott volna be a képzeletembe.

Nem mondom, a tanárnőbe kicsit szerelmes voltam, de azért nem túlságosan. Szerettem nézni az arcát, a kezét, a haját és a testének különböző idomait, de a mai alig néhány perces találkozásunk során nem jutott még eszembe megfigyelni őt női mivoltában. Az öltözete egyáltalán nem volt kihívó vagy sokat sejtető, de még úgymond nőies sem. Emlékeim szerint, amikor a tanárnő elhagyta a helyiséget, egyszerű kék melegítőnadrágot viselt, és azt a fehér pólóját, amelyiken egy fa van, annak ágairól pedig hinták lógnak.

Nem értettem hát a dolgot.

Kerestem a nyomokat, a jeleket, bármiféle magyarázatot arra, hogy mi üthetett belém, azonban nem tudtam rájönni. Hirtelen kényelmetlenné vált a székem, szűkké a ruhám, viszketeggé a bőröm. Féltem, hogy ha majd visszajön a tanárnő a legújabb hangleckékkel és a szokásos szabálytalan ígék táblázattal, rögtön észreveszi majd rajtam, hogy valami nincs rendben a viselkedéssel. Hogy azonnal kiszúrja majd a bennem fellobbant *szexuális vágyat*, a szememben *égő szenvedélyt* és a semmivel sem összetéveszthető, általam küldött *erotikus jelzéseket* meg az összes többi efféle furcsa felnöttes magatartási zavart tükröző kifejezést, amelyek rendszerint a különböző női fórumok címkefelhőiből szoktak visszakacsintani rám. Hirtelen nyitott könyvnek éreztem magam, amelynek parázna tartalmait egy efféle tapasztalt nő könnyűszerrel kiolvashatja mondjuk a kéztartásomból, a szembogaramból vagy abból, ahogy a levegőt veszem. Féltem, hogy a tanárnő belépvén a konyhába, tapasztalt nőiséggel neszeli meg a helyiségben megnövekedett tesztoszteronszintet, nem is beszélve a lábam között meredező felkiáltójelről.

A következő pillanatban belépett a tanárnő, kezében a szokásos paksamétájával, amelyet vidáman az asztalra dobott, felsóhajtott, majd anynyit mondott:

– Fhúú, Samukám, ne haragudj, de ekkora kuki már rég volt a házban!

Összerezzenem. Megdermedtem, lefagytam, és egy dobbanásnyit kihagyott a szívem. Összszugorodtam, pislogtam, megnémultam, álomnak képzeltem mindent. Kirázott a hideg, kivert a veríték, minden bajom volt. Arra gondoltam, hogy ez a világ legeslegkínosabb jelene. Kínosabb, mint amikor a gyerekorvosnál egy fiatal, nálam alig tíz évvel idősebb nővérgyakornok injekciót szúr a fenekembe, és sokkal de sokkal cikibb, mint ami-

kor az anyukám úrhajó alakú tortát süttetett a tavalyi születésnapomra. Harry láthatatlanná tevő köpenyére vágytam.

Összességében tehát ez egy ultrakínos, megaciki jelenet volt tele porróval és egy halom generációs szakadékkal.

Mondanom kellett volna valamit, tudom, de nem ment. Azt se tudtam eldönteni, hogy mindezt a tanárnő bóknak szánja-e, vagy iszonyatos felháborodásában mondja. Mindenesetre a hangletjtésének állati szarkazmuszaga volt.

Végeztem fejben egy gyors mondatelemzést.

– Fhúú, Samukám, ne haragudj, de ekkor kuki már rég volt a házban!

De jelentésstanilag is gyorsan megvizsgáltam.

„Samukám” – a megszólítása végtére is bizalmas volt, mondhatni baráti.

„ne haragudj” – még elnézést is kért a keresetlen megjegyzésért.

„ekkor” – ekkora, amekkora.

„kuki” – legalább volt elegendő lélekjelenléte finoman fogalmazni egy gyerek jelenlétében.

„rég volt” – túl bizalmas, még az időhatározó árnyaló voltának ellenére is. Magába foglalta az angoltanárnő szexuális életét a közelmúltra nézve, amelyből az alábbi két következtetést lehet levonni:

Az angoltanárnő viszonylag „régén” találkozott „kukival” a házában.

Az angoltanárnő viszonylag „régén” találkozott „ekkor” kukival a házában (ilyet a felnőttek akkor szoktak mondani, ha valami a szokásosnál nagyobb a jelenlegi szövegkörnyezethez igazodva), ami erősen megkérdőjelezhető, viszont az előre kitervelt szarkazmus kifejezhetette ennek az ellenkezőjét is.

A mondat végső lecsengése megbánó volt, sajnálkozó. A hangnem még csak köszönő viszonyban sem volt a mondat szemantikai szerkezetével.

Végső konklúzió: a felnőttek beszéde összeegyeztethetetlen, zavaros, logikátlan, keresetlen, sértő és baromian zavarba ejtő.

Reakció: megkukulás, nagyot nyelés, reklámba illő verejtékezés, méretes pislogás.

Miközben a bőr majd lesült a képemről, elővettem a táblagépem, megnyitottam a tanárnő által elküldött gyakorló feladatokat, és vártam az utasításokat.

– Olyan csendes vagy ma, Samukám, még a szokottnál is csendesebb – mondta a tanárnő, miközben egy iPod-hangszórót tett az asztalra.

Naná, mit is mondhatnék, miután lerántotta a leplet a férfiaságomról, kiteve engem a világtörténelem legmegalázóbb helyzetének, amikor is a nő, akibe részben szerelmes is voltam, részben pedig tiszteltem, mint tanárt, hölgyet, felnőtt barátot, így sárba tiporja az eddig megszerzett fiúi

önbecsülésemet, és egyetlen csapással elvágja köztünk azt a bizalmi szálát, amely ez idáig azért volt olyan szoros, erős és egyedülálló, mert mentes volt mindenféle szexuális tartalomtól.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy nő, akit Virágnak hívtak, és volt egy fiú is, aki lehet, hogy kissé fura volt, viszont szorgalmas és okos. És ez a fiú kivételes angoltudásának köszönhetően (hála az angol nyelvű bölcsődének és óvodának) egykettőre levette a lábáról a nőt többszörösen összetett mondataival, a passzív szerkezetek figyelemre méltó ismeretével, változatos, kacér és szemérmetlen szókincsével, továbbá az egzotikus észak-vajdaságias angol akcentusával. Heti háromszor találkoztak, és a nő mindig mosolyogva fogadta. Teát főzött neki. Angolt. Earl greyt sok tejjel. Kezdetnek mindig beszámolt a fiúnak a napjáról, annak pedig fejben össze kellett számolnia az elhangzott igéket, le kellett írnia az ismeretlen szavakat, és fel kellett ismernie az igeidőket. Ez volt a kedvence, hallgatni, megfigyelni, összeszámolni, jegyzetelni. Aztán kicsit félszegen, kissé bártortalanul, de a fiú is elmesélte az elmúlt napok eseményeit, szót ejtve az általa fontosnak gondolt apró részletekről, az aktuális nyomozásainak fejleményeiről és a legújabb tudományos kutatások eredményeiről. Kicsit dadogott néha, volt, hogy elakadt, vagy nem jött szájára a megfelelő kifejezés, de nem azért, mert olyan nehezen ment neki az angol, hanem mert túlságosan tetszett neki a nő, és nem tudta, mit szabad neki elmondani, és mit nem. Heti három alkalom, ennyi idő adatott meg nekik. Heti három lopott randi, amelyekért fizetett a fiú anyukája. Fizetett a hölgy társaságáért és az idejéért, talán még a nyomtatott papírokért és a nehezen beszerezhető oxfordi hanganyagokért is, de a fiú tudta, hogy minden másért a nő egy fillért sem kapott. Sem a kedves mosolyáért, sem a teáért. A nem angolul, hanem magyarul elhangzott szavakért sem, és a karácsony tájékán kapott mézes puszédliért sem. A tanárnő szokásos *howareyou*-jában minden egyes alkalommal ott csilingelt az őszinte érdeklődés, pedig ő ezért egy lyukas garast sem kapott. Ahogy azért sem, amikor finoman megérintette a fiú vállát, akárhányszor kikísérte a kapuig. Az integetésért sem kapott egy petákot sem, és azért sem, mert a búcsúzáskor mindig azt mondta, „Légy jó, Samukám!”

Szóval ilyen kapcsolat volt az övök. Őszinte, bizalmas, olykor gyakorlatias. A nő néha kissé túlzásba vitte a tollbamondást, viszont olyan is volt, hogy a legújabb úrtávcsovekról hozott cikket elemzésre, arról nem is beszélve, amikor a *Morgue utcai gyilkosság* eredeti, angol nyelvű példányával lepte meg a fiút a születésnapján. A fiút, aki mindig is így képzelte el az ideális nőt. Intelligens, művelt, kedves és figyelmes. Jó háziasszony, aki ügyel az egészségére, és szereti az állatokat. Határozott, édesszájú és mu-

latságos. Mindig jó kedvű és érdeklődő, és ami talán számára mind közül a legfontosabb volt: ha csupán heti háromszor is, de akkor mindig tudott időt szánni rá.

Aztán egy váratlan tavaszi napon a szexualitás mindenütt jelen levő gyerekdémona beköltözött kettejük meghitt konyhájába, és mindent összezavart. Eddig ártatlan és szigorúan csak lélekmorzsákból táplálkozó kapcsolatukat hirtelen beárnyékolta a nő és férfi között feszülő ősi bipolaritás. Kiderült, hogy egyetlen ilyen kapcsolat sem lehet önmagában makulátlanul tiszta, s újfent Freudnak lett igaza.

Három mese

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy udvar. Az udvarra most szék kerül, a székre pedig apám. Apámat vezetni kell, botorkálunk a téglaudvaron. Apám papucsban van, pizsamában. A kerti székeknek nincs támlája, apám az ölébe ejti a kezét.

- Hol van anyád?
- Anyánk benn alszik. Bevette a nyugtatókat.
- Nem szed nyugtatókat. Mit akarsz velem?
- Nyiratkozunk, apám.
- A múltkor nyiratkoztunk.
- A télen nyiratkoztunk, megnőtt a hajunk.
- Kopasz vagyok.
- Hátul a nyakunkba ér. A szemöldököt is megborotváljuk. Bozontos.
- Melegem van. Mért a napra ültettél?
- Hogy lássunk.
- Nem látok.
- Látnunk kell, mit vágunk. A szél is lengedez. Kinyíltak a krizantémok.
- Nem látom.
- Az almafák fölött felhőtlen az ég, a fű frissen kaszálva.
- Mi szaglász a lábamnál?
- A kutyák szaglászna a lábunknál. A lehulló haját várják. Megeszik.
- A féreg rágja őket. Eladhatnánk. Mennyit fizetnek a hajért?
- Nem veszi meg a hajunkat senki. A női hajat veszik, a vöröset. Az ősz hajunk nem kell senkinek.
- Küldd el a kutyákat, megrágják a papucsomat.
- Éhesek vagyunk.
- Én is éhes vagyok, mégsem eszem papucsot. A fülemnél is vágd le.

- Levágjuk a füleket is. Hoztuk a borotvát?
- Minek a borotva? Reggel borotválkoztam.
- Megborotváljuk a tarkódat a szemölcs körül.
- Nincs szemölcs a tarkómon. Mért nem hoztuk a szemüvegemet?
- Hogy könnyebben hozzáférjünk a szemöldökökhöz.
- Úgy fogok kinézni, mint Telly Savalas A piszkos tizenkettőben?
- Úgy fogunk kinézni, mint Telly Savalas A piszkos tizenkettőben.
- Nem vagyok biztos benne, hogy úgy akarok kinézni, mint Telly Savalas.
- Most nem pislogunk, most hunyjuk le a szemünket.
- Telly Savalas rontott el mindent.
- Hunyjuk le a szemünket.
- Nem látok.

Nem látunk.

*

Ez a nő mindent megér, mondom Etgarnak a kisállat-kereskedésben. Etgar nem érti, a pintyekkel van elfoglalva. A pintyek hangosak, összerondították a ketrecüket. Etgar csitítja őket. Neki kellene kitakarítania, de fél kinyitni a ketreceket, nehogy kiszálljanak a madarak. A hörcsögöket azért nem eteti, mert megharapják, az egerektől retteg, a halaknak pedig nem tudja, mit kell adni. Már látom, hogy hiába is mesélek a barátnőről, úgysem érti. Etgarék kisállat-kereskedését úgy hívják, hogy *Csibiriri*. Ez mindent elmond.

A barátnőm él-hal a halakért. Mindenféle színes halai vannak, és egy hatalmas akvárium áll a szobájában. Néha azt hiszem, jobban kedveli a halakat mint engem, mondom Etgarnak. Kiveszi őket, simogatja, az arcához emeli. Furcsa halak ezek. Ha egyedül maradunk Pilárral és megfogom a kezét, izgatottak lesznek, az akvárium falához sereglenek, csak úgy nyüzsögnek. Most is azért jöttem, hogy Etgar papájától tanácsot kérjek. Így sosem fogom megcsókolni a barátnőmet. Noha mindig gondosan megborotválkozom.

A borotválkozás a barátnőm miatt van. Azt mondta, sokkal izgatóbb, ha nincs szakállam, nem szúrja a kezét, amikor megsimogat. Ezért naponta kétszer is megborotválkozom, néha háromszor. Nem számít, hogy a bőröm fölszakadozik, Pilárnak így is tetszik. A bátyám már panaszkodik, hogy az összes arcszeszét elhasználok. Fekete Pilár érti ezeket a dol-

gokat, négy osztállyal följebb jár. Fölsős. Most kopaszon és pucér állal is menő vagyok.

A kopaszság is Pilár miatt van. Úgy gondolja, hogy sokkal jobb, ha nincs hajam és szempillám. Így hát gondosan szőrtelenítetek. Amikor már második hónapja nézegettem a halakat Pilárral, a lábamat is epiláltam. Etgarek boltjában már nem mertem mutatkozni. A szomszédos üzletben azonban egy szép napon eltávolították a mellkasszőrzetemet, és leborotvtálták a szemöldökömet. Pilár odavolt az örömtől, de még mindig nem csókkoltam meg. Azt mondta, még nem vagyok elég sima.

Pár napja azonban láttam egy hirdetést, hogy egy klinikán eltávolítják a csontokat és a koponyát, átoperálják a végtagokat, s hogy némi felárral kiszállítanak a megfelelő címre. Már el is képzelem, hogy meglepődik Pilár, amikor a zacskóban megérkezem. A testemen megcsillan a fény, bőröm simább lesz, mint valaha. Mielőtt a többi hal közé engedne, biztosan megcsókol. Milyen jó volna elmesélni Etgarnak, hogy boldog vagyok. Bárcsak megértené.

*

Amikor apámat ott hagytuk az első történetben, még nem tudtam, hogy hallá változom. Nehéz időszaka volt ez az életemnek. A mosógépünk öngyilkos akart lenni.

- A gépszíjcsere volt a döntő érv.
- Háromezerbe került. Plusz a munkadíj. S még neked áll följebb!
- Nem élet ez már. A szűrőmet is megbolygatták.
- Szó mi szó, elég undorító volt. Vízkő, hajsza, fél zokni.
- Hol találom a teraszt?
- Az elsőn lakunk. Innen nehéz lesz.
- Tarthatnál bakot.
- Meg még mit nem!
- Igazán segíthetnél. Mondjuk legalább a vízlevezető csövet ha kihúznád.
- Ilyen gyáva tethhez én nem segédkezem. Oldd meg magad.
- Mire is számíthatna egy gép az embertől!
- Nem tudom, ki volt az, aki csavarás közben visszahozott a nappaliból!
- Megesik. Már sétálni sem szabad? Talán ha valaha is kicsit kedvesebben...
- Mindig használtunk vízlágyítót!

- Nagy ügy! Ettől még háromszor kellett a fűtőszálat cserélni. Szép kis kedvesség...! Akkor hol az a terasz?
- Igazán nem értem, mért engem találtál meg a problémáddal. Van nekem elég bajom.
- Ugyan. Én rozsdásodom.
- Azt hiszed, csak neked nehéz? Nekem kell nyírni apámat.
- Majdnem leszakad a dobom.
- Nem csókolhatom meg a barátnőmet.
- Lárifári! Sosem volt barátnőm. Nekem csak a szennyes jut. Öröm egy-egy melltartó.
- Szélsőségesen introvertált vagyok. Etgar szerint a Szíriuszról származom.
- Neked még vannak barátaid. Én depressziós vagyok, és futószalagon születtem.
- Akkor bizonyára rendes testvéreid vannak. Az én bátyám filozófus.
- Sosem láttam újra őket. Rossz rágondolni, hogy a szeméttelepen végzték. Szóval, tartasz bakot vagy sem?
- Nem.
- Hoppá! Azt hiszem, összegyűrtem a szőnyeget.
- Kicsit depressziós, s már azt hiszi, neki mindent szabad.
- Ha segítenél, már túl lennénk az egészen.
- Felelőtlen vagy. S ha valakit összelapítasz?
- Majd szórok magam elé mosóport.
- Azt sem csak úgy osztogatták. Kellhet még.
- Mindig csak a kizsákmányolás. Az utolsó csavarig.
- Aha. A gépek elveszik a munkánkat. Az ember fölöslegessé lett.
- Mintha erről a mosógépek tehetnének! Kevés a csíptető, rövid a szárítókötél.
- Néda! Újabb filozófus. Megbütykölt a bátyám?
- Szabadságról álmodom mostanában.
- Mintha azon egy terasz segíthetne.
- Mossa mindenki a maga szennyesét!
- Most komolyan itt hagynál?
- Fordulj a mikrosütőhöz.
- A múlt héten se szó, se beszéd, lelécelt.
- A bojlerhez.
- Sztrájkol.
- Végre valaki. A kenyérpíróhoz...
- Szolidaritást vállal a bojlerrel.
- Bár a fűtők összetartanak.

– A villanyborotva kivonult a fürdőszobából, a hűtő megette a barackbefőttet. Éhesek vagyunk, piszkosak és borotvátlanok. Így sosem csókol meg a barátnőm.

– Ugorj utánam.

– Keményre esnék.

– Ugorj előttem.

– Túl patetikus. Címlapra kerülnénk a helyi újságban.

– Túl problémás vagy te!

– Látod, s még te jössz itt nekem a depresszióddal!

Hát így. Aztán mégis ugrott. A szomszéd épp alattunk sétáltatta a rottweilerét. Bírósággal fenyegetőzik. Anyám azóta szed nyugtatókat.

A háromlevelű lóhere

Egyszer kint az udvaron sétálgattam, és találtam egy háromlevelű lóherét. Nagyon megörültem, ezért megmutattam anyukámnak. Anya így szólt:

– Lilla, te nem tudod, hogy csak a négylevelű lóhere hoz szerencsét?

Minden csak megszokás kérdése, gondoltam, és elhatároztam, hogy örülni fogok a háromlevelű lóherének is!

Állatkert, ahol nem volt semmi

Üdvözljük Önöket a világ leghíresebb állatkertjében!

Mielőtt elkezdik fölfedezni az állatok világát, el kell mondanunk néhány fontos hírt: Sajnos, a medve a büfében tartózkodik, szóval, ne keressék a helyén! Mint tudják, a tarajos sül éjszakai állat, ezért csak éjjel látható, de akkorra mi már zárva vagyunk! A pingvinek az antarktisi részlegünkön vannak, de ha ott se találják őket, az nem a mi hibánk, hanem az antarktisiak vesztették el őket! A rinocéroszunk bőre túl durva lett, ezért kozmetikushoz küldtük! A bűzös borz túl sok illatosítót kapott, ezért bódultan fekszik az odújában! A zsiráfunk az interneten összejött egy fiúval, és nem volt szívünk, hogy ezt a szerelmet megakadályozzuk! Az elefántnak összegabalyodott az ormánya, ezért kezelésen van. A hőség miatt a jegesmedvének beköltözött a hűtőbe, és nem hajlandó előjönni! A kígyónk túl unalmas állat volt, egész nap nem csinált semmit, ezért megszabadultunk tőle! A strucc megirigyelte a fészeklakókat, felköltözött egy magas fára, innen, sajnos, nem látható! A tigrisünk túl csíkos, ez csak öszszezavarná Önöket!

Maradt még pár szúnyogunk, legyünk, kullancsunk, varjúunk, verebünk, de őket szükségtelennek tartottuk bezárni. Jó szórakozást!

A köpködő hűtő

Volt egyszer egy hűtő. Amikor a gyerekek reggeliztek, csak kitalálták, mit akarnak enni, és a hűtő máris kiköpte nekik.

– Kérünk tejet!

Máris előttük volt a tej.

– Kérünk sonkát!

Máris előttük volt a sonka.

Egyszer aztán megunta ezt a hűtő, és így szólt:

– Mindig csak ti esztek! Ebből elég! Most én fallak föl titeket! – kitá-
totta a száját, és hamm, bekapta a gyerekeket!

A hűtőben rettenetes hideg volt, brrrrr, dideregtek, fáztak.

Ekkor érkezett haza az anyukájuk. – Hol vagytok, gyerekek? – kérdezte, mert seholy látta őket.

– Hűtő-bűtő, adjál ennem! – kiáltotta a nő.

– Dehogyan adok, hamm, bekaplak!

– Még hogy engem! – mondta dühösen az anya. Gyorsan kihúzta a konnektorból a hűtő dugóját. A hűtő kiolvadt, a gyerekek kiszabadultak.

A kiihatatlan málnaszörp

A piros pöttyös bögrében volt egy kevés málnaszörpös víz. Egy lány, legyen a neve, mondjuk, Aranka, ivott belőle egy keveset. És a bögréje máris csordultig telt szörppel.

– Jaj! – sikoltott fel a kislány. Hívta az anyukáját, de ő csak mosolygott egyet, aztán elment. Aztán az apját hívta, de az apja nevetve csak annyit mondott: „Ilyen butaságot!” A testvére csak beszélt, beszélt, Aranka szóhoz se jutott.

– Senki se hisz nekem! – mondta a lány, aki meg sohasem hazudott, és még több málnaszörpöt ivott. A bögrében olyan sok lett a málnaszörp, hogy már bele se fért, lassan egész tó lett belőle a szoba közepén.

Aranka kissé megrémült, majd így szólt: – Én megmondtam, ezt a málnaszörpöt lehetetlen kiinni! Anyja, apja és a testvére is megrökönyödve nézték a habzó tavat. Be kellett látniuk, hogy ez egyszer alaposan mel-
léfógtak. Aranka sohasem hazudik.

Tárkony és a vadcsízek

Részlet *A Völgy*, írta Tárkony című, 2016-ban a Csimota Kiadónál megjelenő kötetből

Puha koppanások. Mintha egy bennrekedt dongó repülne neki újra meg újra a jégvirágos ablaküvegnek.

Tárkony, a nemköltő költő kíváncsian fülelt. Nem értette, hogyan kerülhetett ide télen egy dongó. De lusta volt kikelni az ágyból, hogy utánajárjon a koppanásoknak, melyek úgy telepötytyözték a szombat délelőttjét, akár a légy piszok a tisztára sikált ablakot. Inkább a fejére húzta a paplant, és megpróbált visszaaludni.

A lustaságot végül mégis legyűrte a kíváncsiság. Kikászálódott az ágyból, odacsoszogott az ablakhoz, de nem látott egyetlen dongót sem.

Közben a koppanások megsűrűsödtek, akár a géppuskaropogás. Az ablakból tisztán lehetett hallani, hogy a gát felől hozza a szél a hangot.

Oregán abbahagyta a füttyögést, és letekerte a gázt a fazék alól. Tátott szájjal fülelt. A bal fülére ugyanis kissé nagyothallott, a jobbra pedig nagyon. Mint habarás közben a fakanál, fejében őrülden pörögtek a gondolatok: se nem jég rianása, se nem hó alatt roskadozó fák ropogása.

Még soha nem hallott ennyire fájdalmasan kemény, mégis titokzatosan puha koppanásokat.

Csücsök lázasan öltözködött, érezte, hogy valami nagy baj van odakinn.

A Völgy ájultan hevert a méteres hó alatt. Mindenki a meleg szobában pihegett, kivéve három zúzmarás alakot, akik dülöngélve törtek maguknak utat a gát felé.

Meg egy negyediket, aki egy hatalmas fedeles kosár körül sürgölődött a gátnál.

Oregán, Tárkony és Csücsök lihegve álltak meg pihenni. A fölérősödő szélben egyetlen lépést sem tudtak tenni. Semmit sem láttak, semmit sem hallottak.

Már órák óta araszoltak a nyakig érő hóban a titokzatos koppanások, a rejtélyes puffanások, a sosem hallott hangok irányába. Dacolva a föltámadó széllel, mely minden lépésnél egy-egy marék porhót vágott az arcukba.

Olyanok voltak már, akár a sampite teteje.

Mikor kicsit elcsitult a szél, a távolban meglátták a Tündért, aki egy újabb koppanás után felvett valamit a hóból, és egy vesszőkosárba dobta.

Beléd zörgetek, te nyavalyás, csak valahogy jussunk végre oda! kiabálta Oregán.

De nem igazán jutottak. A hófúvás akkora hótörpást dobott elébük, hogy alig tudtak tovább araszolni. Csak reszketve nézték a távolból, hogy mit művel ott az a Tündér.

Hát azt művelte, hogy összeszedte az ájult madarakat. De ahogy az ájulást művelte, az volt csak az igazi káprázat.

A madarak dalolva hasították a levegőt, átröppentek a gát fölött, aztán egyszer csak. Mintha egy hatalmas, káprázatos üveglapnak ütköztek volna a magasban. Mintha fölrobbant volna egy kispárna, tollpíhek szállingóztak a haragos szürke felhők alól.

Mikor végre abbamaradtak a puffanások, a Tündér hátat fordított nekik, és teli kosárral eltűnt a domb mögött.

Vadcsízek voltak a kosarában. Karcsú kis énekesmadarak, kik minden télen átröppennek a völgy fölött dalolva, amikor nyakig ér a hó. Mindig a gát felől érkeznek, akár a nyílvesző, és a prészázak felé tűnnek el a semmi égbe.

A vadcsízek titokzatos éneke ad hangot a tájnak. Dallamuk elterül fölötté, akár az őszi ködök, hogy szivacsként szívják magukba erdők, mezők, lápok és kövek. Később száz- és ezerféle hangon szívárog vissza belőlük az év minden napján.

Tőlük jön minden hang a völgyben. A patak csörgése, a szű percegése, a vadkan rőfögése, az avar zizegése. Őket hallani a suhogó őszben, a ropogó télben, a harsogó tavaszban vagy a bágyadtan zümmögő nyárban.

Ha elvonulnak fölötté, egész évben hangja lesz a völgynek. De nélkülik itt egész évben néma lesz minden, akár a sír.

Az anyád kínját mászkálsz a fejemen! morogta egy hóbucka Oregán talpa alatt. A buckából kiszártatva Lajos, a mindenes bukkant elő, aki régóta figyelte nyakig hóba ásva a Tündér gyanús neszezését. Oregán a nagy úttörő buzgólkodásban véletlenül rálépett a fejére.

Lajos, mi ez az egész? kérdezte Oregán.

Az, hogy a Tündér meghibbant, felelte.

Sose volt azt hibbanatlan, vigyorgott Tárkony.

Te marha, nincs is olyan szó, hogy hibbanatlan, vágta hátba Oregán.

Hát most mondtam, hogy hibbanatlan, és ha mondtam, akkor van! húzta fel az orrát Tárkony.

Csihadjatok már, intette le őket Csücsök. Lajos, mondd, mi az, hogy meghibbant, és milyen káprázatnak repülnek neki odafönn a madarak?

Meghibbant, mert a tavaszon elpusztult a vadcsíze, amit még kölyök-korában szelidített meg. Tudjátok, az, amelyiknek olyan repedt volt a hangja.

Jaj, az olyan rémületes volt, mint amikor krétát karistolnak a táblán, borzongott bele Tárkony a hang emlékébe is.

Azért volt olyan rémületes, mert eltört a hangja, amikor a hirtelen hősézésben nekirepült a préház ablakának. A Tündér bevitte magához a melegre, élesztgette, ápolgatta, etetgette. Rendbe is jött lassan, csak az éneke nem lett a régi soha már. És most már nem is lesz, mert elpusztult.

Legalább vége a csikorgásnak. A préházak körül mindig olyan rémes kísértethangok szálltak. Csuklottam, hacsak arrafelé jártam, grimaszolt Tárkony.

Mert folyton-folyvást ott dalolt a repedt hangú vadcsíz, magyarázta Lajos. Az ő eltört énekét szívta magába az év minden egyes napján a préházak környéke. Az adott hangot a fű nyikorgásának, a patak gurgulázásának, a levelek sikítésének. De miután elpusztult szegény, lassan fakulni kezdtek a megszokott hangok. A Tündért pedig emésztette a bánat az eltört ének visszhangja után, ezért fogdosta most össze a vadcsízeket.

De ha az összes vadcsízt elvitte a préházába, akkor ezután olyan némaság lesz a Völgyben, akár a sírban, mondta csüggedten Csücsök.

Legalább nyugodtan aludhatok egész évben, vigyorgott Tárkony.

Ha folyton belekotyogsz, sosem tudjuk meg Lajostól, hogyan csinálta a Tündér azt a káprázatot, bólintotta meg Oregán barátságosan Tárkonyt, hogy az kapálózva dobott egy hóangyalt.

Hát úgy, hogy kerített magának egy hatalmas üveget, amit hozzáragasztott egy felhőhöz, olyan magasan, ahol csak a vadcsízek és a fecskék repülnek, magyarázta Lajos. Annak az üvegnek koppantak neki szegény madarak.

Akkor szét kell törnünk az üveget! kiabálta Oregán.

Sajnos nem lehet, csóválta a fejét Lajos. Pedig olyan csúzlit csináltam postásgumiból, szigetelőszalagból meg gumipókból, hogy ihaj. Csak sajnos sem csapágygolyó, sem féltégla nem viszi át, olyan erős az az üveg.

Semmit se tehetünk, ha a Tündér úgy akarja, nem lesz itt se patakcsörgés, se szélsuhogás. Ezentúl örök némaságban kell élnünk.

Élég a rinyálásból! Egyszerűen odamegyünk a présházhoz, megnyuvasztjuk a Tündért, és kiszabadítjuk a csízeket! emberkedett Oregán.

Észnél vagy, Oregán? dugta ki fejét a hóból rémülten Tárkony. Jól tudod, hogy nem jó a Tündérrel ujjat húzni. Ha megbűvöl a tekintetével, a végén még köddé válunk.

Ha talán, ha esetleg szépen megkérnénk, hogy engedje szabadon őket? kérdezte Csücsök.

Az ki van csukva, csóválta a fejét Lajos. A Tündérrel nem lehet beszélni, ha nem akar valamit, úgyse lehet jobb belátásra bírni. De egy próbát talán megér, tette hozzá bizonytalanul, mivel neki sem volt jobb ötlete.

A Tündér présháza előtt hófúttá diófa állt. A diófa ágain átvetve száz meg száz félájult madár csüngött, akár egy-egy marék rongy. Mielőtt a Tündér felpakolta volna őket a fára, selyemszállal egy nehéz üllőhöz kötözte a lábukat, nehogy elszálljanak, ha magukhoz térnek.

A Tündér régi vadcsízenek kísértethangjai már tényleg megfakultak. Az éledező madarak krétanyikorgása viszont egyre erősödött, az ütközéstől eltört mindahány éneke.

Megnyuvasztunk! kiáltotta Oregán, mikor a Tündér ajtót nyitott nekik. Tárkony egyből hasra vágta magát ijedtében, és belefúrta a fejét a hóba.

Parancsolj, nézett Oregánra mosolyogva a Tündér.

Oregán zavarba jött a Tündér átható tekintetétől, hirtelen nem tudta, hogyan is kezdjen neki a nyuvasztásnak, ezért gyorsan Csücsök háta mögé ugrott.

Legyél szíves, engedd el a vadcsízeket, törte meg a kínos csöndet Csücsök.

Semmi akadály, mondta a Tündér előzékenyen. Majd tavaszra elengedem őket, ha már repedt hangjukkal egyszer és mindenkorra telenyikorogják nekem a présházak környékét, és egyszer és mindenkorra úgy teleszívja magát minden, hogy egyszer és mindenkorra, vagyis örökre olyan nyikorgás lesz itt, mint régen. Megértettétek? Szóval, ha nincs más kérés, akkor akár el is húzhatnátok innen! vágta rájuk az ajtót udvariasan.

Mégis lenne egy más kérés, kopogott be hozzá Tárkony, azt a nagy üveget igazán széttörhetnéd, csak hogy tavasszal ne repüljenek neki a fecskék.

Semmi kedvem hozzá, csapta az orrukra az ajtót újra a Tündér.

Postásgumi, szigetelőszalag, gumipók! kiáltott föl Lajos. Szerinte ugyanis ezekkel mindent meg lehet javítani.

A gumipókokból hosszú kötelet sodortak. A végét föllőtték egy postásgumi csúzlival, hogy a kampó beakadjon az üveg peremébe. Ezután Tárkony fölkapaszkodott a gumipók kötélén, és egy fekete szigetelőszalagból hatalmas sólymot ragasztott az üvegre, hogy a madarak messziről elkerüljék.

Igaza volt Lajosnak, gumipókkal, szigetelőszalaggal és postásgumival mindent meg lehet javítani. Mindent, kivéve a vadcsízek eltört énekét.

A repedt hangú vadcsízek tavaszig annyira teledalolták a préházak környékét, hogy örökre furcsa hangja lett ott mindennek. De hosszú éven át ugyanolyan furcsa hangja volt az egész Völgynek is. A fűszálak például nyikorogtak, a patakok gurguláztak, a levelek sikongattak, szegény Tárkony pedig egy szemhunyasnyit sem tudott aludni.

A szabadon engedett vadcsízek továbbra is minden télen átvonultak a Völgy fölött, amikor nyakig ér a hó. A gát felől érkeztek, akár a nyílvesző, és a préházak felé tűntek el a semmi égbe. Hangjuk, mint a csikorogó kréta.

Mégis, évről évre egyre több gyönyörűséges fiatal dallam szűrődött le a magasból a tájra.

Világnagy gyerekirodalom

Kollár Árpáddal Mészáros Anikó beszélget

A tavalyi zEtna fesztiválon találkoztunk utoljára, ahol többek között a Milyen madár című köteted is bemutatásra került. Visszagondolva az ott elhangzott beszélgetésekre, eszembe jutott, mennyire meglepődtem, amikor Jódal Kálmán arról mesélt, milyen köteteken, filmekben nevelkedett. Alsóban Beckettet olvastott, felnőtteknek szóló műveket falt. Te milyen gyerekkori olvasmányélményekből táplálkozol?

– Emlékszem arra az estére. Ünnepi hangulat uralkodott azon a hétvégén, hiszen végre sikerült Kálmánt kirobbantani Újvidékről. Egész nap izgultunk, hogy tényleg eljön-e, a végén egy nagyon jó kis beszélgetésnek lehettünk fültanúi.

Hogy mit olvastak neked, és én magam mit olvastam, az két külön mese. A szüleim a klasszikus mesék mellett a *Toldit* és a *János vitézt* is felolvasták. De tudtam azt is, hogy van olyan, hogy József Attila. Négyévesen az ő versét szavaltam nagy átéléssel, legalábbis meg voltam győződve róla. De inkább valami saját avantgárd anyag volt az. Valahol kallódik egy magnófelvétel, amelyen az egyik kedvenc sorom is elhangzik: „talicskával hordja a disznó a vizet és csak ordít”. Egészen jó szürreális képkapcsolatot alkottam akkoriban.

Az első könyv, amit végigolvastam, az *Egri csillagok* volt ötödikes koromban. Emkékszem, halálosan büszke voltam rá, hogy elolvastam egy könyvet, egy egész könyvet. Egymás után többször is. Annyira beleéltem magam, hogy megépítettem az egri várat homokból, felvonóhidakkal, bástyákkal, gyilokjárókkal. A házi olvasmányokat egyébként rendre kikerültem. Élt is bennem egyfajta büntudat ezzel kapcsolatban. A lelkiismeretfurdalás és az olvasónapló az általános iskolában szorosan összetartozó dolog volt az életemben.

Kedveltem az indián-, a felfedező- és a hajós regényeket is, valamint Rejtő Jenőt. A hosszú leírásokat persze már akkor sem szerettem, rendre átlapoztam, nem úgy a párbeszédet. Később beiratkoztam a szabadkai gyerekkönyvtárba, nagyon szerettem ott a polcok között könyvekre vadászni. Azóta nemcsak az olvasónaplók, hanem a könyvtárak felé is érzek büntudatot, mert sosem viszem vissza időben a könyveket.

Lehetséges, hogy hányódnak még a könyvespolcodon a Szabadkán kölcsönzött könyvekből?

– Sokáig nálam maradt néhány, majd egyszer felnőtt fejjel úgy gondoltam, ideje tisztázni a soraimat. Olyan lecseszést kaptam, hogy többet eszembe nem jutna újra visszavinni őket. Néhány könyvtári könyv azonban még mindig akad otthon, melyeket édesapám kölcsönzött ki, ezeket megtartottam.

Mást jelentett számodra a mese gyerekkorodban, mint most? Olvasol még gyerekirodalmat passzióból?

– Azt hiszem, kölyökkoromban leginkább azt jelentette, hogy fekszem az ágyon, és nem zavar senki. Szerettem egyedül lenni, szerettem olvasni. Talán most is ugyanezt jelenti számomra.

Gyerekkoromban igazi belefeledkező olvasó voltam. Valójában most újra ezt az állapotot keresem, bár nehéz kiküszöbölni azt, hogy ne szakmai szempontok alapján közelítsek az olvasmányaimhoz. Nem tudok már olyan naivan elmerülni egy-egy könyvben, de szeretem élvezni azt, amit olvasok. Újraolvastam néhány gyerekkori olvasmányomat, a didaktikus, szájbarágós részek most már idegesítenek, a hosszú leírásokkal pedig már régen is így voltam. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a könnyű, felszínes meséket, írásokat szeretem, az élvezet ennél sokkal összetettebb. Néha persze arra van szükségem, hogy könnyen fogyasztható kötetet vegyek a kezembe, néha pedig arra, hogy megrágjon és kiköpjön az adott szöveg.

Meséket háromgyerekes apukaként hivatalból olvasok, de szakmai okokból is előveszek gyerekkönyveket.

Gyermekeknek szóló első köteted a Milyen madár című verseskötet, amellyel idén elnyerted Az év legjobb gyerekkönyvírója címet. Hogyan kommentálták ezt a gyerekeid, akik ha jól sejtem, a legnagyobb kritikusaid is egyben?

– Büszkék rá, hogy apa írt egy olyan könyvet, ami számukra is kezelhető, a könyvtárból kikölcsönözhető, a könyvesboltokban kapható. Egyébként különösebben nem hatja meg őket ez a teljesítmény. A lányom egy újabb könyvet vár el tőlem. Egészen pontosan felvázolta a szereplőket, kitalálta a történetet, én pedig neki is fogtam az írásának. De sajnos min-

dig előtérbe furakszik egy másik könyv, aminek ő nem igazán örül. A *Milyen madár* néhány verse is közös munka eredménye, Villó bevonódott az alkotófolyamatba, rendelt konkrét szövegeket is.

A Milyen madár versei számomra bátor versek bátor gyerekeknek és még bátrabb felnőtteknek, amelyeket átszítotted saját gyermekkori élményeiddel, és meghintetted egy jó adag nosztalgiával. Milyen volt újraértelmezni a versek által saját gyermekkorod, saját félelmeid, saját szorongásaid? Más szemmel tekintesz azóta gyermeki és felnőtt önmagadra?

– Az az érzésem, hogy mindenekelőtt bátor felnőttekből van hiány.

Koncepciózus lennék, ha azt mondanám, hogy a kötet célja az volt, hogy merész verseket sorakoztassak fel egymás után. Egy ponton túl már nem tudtam mást írni. Tény, hogy ezek élesebb szövegek, így a hozzájuk való olvasói viszony is kiélezettebb.

Az alkotói folyamat szempontjából jó érzés volt kutakodni magamban. Felidéződtek bennem különféle lelkiállapotok, képek, pillanatok a gyerekkoromból, megpróbáltam őket nyakon csípni, inkább hangulatilag mintsem tartalmilag, de olykor tartalmilag is. Hogy átértékelődött-e az önmagamhoz való viszonyom, azt nem tudom, de azt hiszem, ha beleállunk egy szövegbe, az valamilyen szinten mindenképp átgyűr bennünket. A hétköznapiakban nem szoktam ilyen jellegű önfeltáró tevékenységet végezni, ilyen szempontból tehát különleges időszak volt ez az életemnek, nem tudom, hogy mernék-e újra vállalkozni rá, túl macerás, nyugós dolog.

Ha nem a szövegek tartalmát, hanem a nyelvezetét nézzük, más formanyelvű szükségeltetett ahhoz, hogy gyerekekhez szólj?

– Nemrég vettem részt egy beszélgetésen Mészáros Márton és Szekeres Nikoletta meghívására a Károlyi Gáspár Egyetem gyerekirodalmi képzésén, ahol Miklya Zsolt mutatott rá egy nagyon érdekes dologra. Elővette két versemet, a *Nem Szarajevóban* című kötet nyitóversét és a *Milyen madár* Homoktengeri című darabját, és azt állította – teljesen jogosan –, hogy tulajdonképpen ez a két vers ugyanazokkal a motívumokkal operál. Sőtán összegezve: mindkét vers középpontjában a homokba való belesüppedés áll. Akkor szembesültem azzal, hogy nyelviileg és poétikailag melyik szövegben milyen módon közelítettem a témához. Nyilvánvalóan másképpen kell, és másképpen is szólni a gyerekekhez. Egyszerűbben fogalmaz az ember, ha gyerekeknek ír, konkrétabb költői képeket használ, markánsabb ritmussal operál. Lényegüket tekintve azonban a verseim természetrajzát illetően nincs radikális különbség a gyerekeknek és a felnőtteknek szóló költeményeim között.

Szerinted mi fér bele a gyerekirodalom skatulyájába?

– Fellengzősen azt mondanám, hogy minden. Ez egyrészt megúszós válasz, másrészt pedig rávilágít a lényegre. Ha nem „dallikákról”, hanem jó gyerekirodalomról beszélünk, akkor nehéz radikális különbséget tenni a szövegek között. Természetesen különféle szempontok alapján elkülöníthetők egymástól a felnőtt- és a gyermekirodalmi művek, de én például a gyerekeimnek le szoktam játszani *A betediket* József Attilától Sebő Ferenc feldolgozásában. Ez egy kemény vers durvajó, pogós feldolgozása, melyet előszeretettel énekelnek otthon a gyerekeim is. *A walesi bárdokat* is le szoktam nyomni a torkukon, jellemzően esti fürdés közben. Beletellett egy kis időbe, de végül rákattantak. „Fegyver csörög, haló hörög, / a nap vértóba száll”, ez a kedvenc részük. Nagyon sok felnőttnek szánt alkotás tud gyerekek felé megszólaltatva gyerekversként, gyerekirodalomként működni. Megfordítva a kérdést, azt szoktam mondani, hogy amikor Weöres Sándor például azt írja, hogy „Köd előttem, köd mögöttem, Isten tudja, honnan jöttem”, ez egyáltalán nem gyerekvers, legalábbis olyan értelemben, ahogyan ma egy átlagos magyar szülő a gyerekversre gondol. Nyilvánvalóan azért vannak határok, de ezek igencsak képlékenyek.

Neil Gaiman azt mondja, „nincs olyan, hogy a gyerek számára ez vagy az rossz könyv”. Mitől lesz jó egy gyerekszöveg? Mi tesz befogadóképessé egy gyerekkötetet?

– Ha tudnám a titkát, valószínűleg én is úgy csinálnám. A gyerekirodalomra sajátos szemmel tekintek, más szemszögből, másként gondolkodok rá, mint ahogy általában szokás. Nem azért, mert különködni szeretnék, egyszerűen nem tudok másként viszonyulni hozzá. A határterület érdekkel elemi erővel, az a pont, ahol a felnőttnek már érdekes, a gyerekeknek még izgalmas. Rétegzett szövegeket szeretek olvasni és írni is, melyek túlmutatnak önmagukon. Az a típusú irodalom, ami túl könnyen adja magát, ami azonnal hanyatt vágja magát, mint egy aranyos kutya, az nem igazán érdekel.

Egyre divatosabb jelenség gyerekirodalommal foglalkozni. Eljutnak a minőségi darabok a célközönségükhöz?

– Optimista vagyok a kérdést illetően. A szerkesztőm szerint a szülők sokkal többet költenek különórákra, mint igényes gyerekirodalomra, pedig az utóbbinak is legalább olyan fontosnak kellene lenni számukra. Lehet, hogy alacsonyok az elvárásaim, de én nem látom ilyen borúsán a helyzetet, a szülők vásárolnak igényesebb, tartalmasabb gyerekkönyvekből is. Azt is mondja ez a bölcs szerkesztőm, hogy a csokit minden gyerek nagyon

szereti, ennek ellenére mégsem adunk nekik belőle reggel, délben, este. Mennyire igaz van, sajnos. Ha az ember felelősen eteti a gyereket, nem mindig édességgel tömi, hanem vitamindús ételekkel is. Talán így kell elképzelni az igényes gyerekirodalom adagolását is.

Engem korábban könnyen fel lehetett húzni Bartos Erikával, szegény biztosan sokat csuklik, és az övéihez hasonló gyerekkiadványokkal, kiváltképp, ha ilyeneket kellett olvasni otthon a gyerekeimnek. De egy ideje elengedtem ezt a kérdést. Nálunk is van a polcon belőlük jó néhány, ez tulajdonképpen egyáltalán nem is baj. Sokkal fontosabb az, hogy a szülő ott legyen a gyerek mellett, olvassanak együtt, olvassanak sokfélét, jót és kevésbé jót is, és beszéljenek róla. Tény, hogy az úgymond kevésbé igényes irodalomra is vevők a gyerekek, de vannak olyan életszakaszok, amikor ez teljesen helyénvaló, sőt használható is. Azt gondolom, előnyükre válik, ha minél többféle irodalmi impulzus éri őket.

A tankönyvekben is egyre több kortárs író szövege kap helyet. Oktatás és gyermekirodalom megtalálták a közös hangot, vagy a pedagógusok be vannak feszülve, „mint pitbullbarát a kortárs irodalomtól”?

– A pedagógusok a jelen pillanatban a tanfelügyelőkötől, illetve az évszázados magyar poroszos oktatástól és a frontális oktatástól vannak be-feszülve. Nagyon sok kiváló, jó szándékú pedagógus van az országban. Van némi rálátásom a kérdésre, hiszen a feleségem, több rokonom, ismerősöm, barátom is pedagógus. Empátiával viszonyulok hozzájuk, ám összességében azt látom, hogy a magyar oktatási rendszer tragikus állapotban van. Legfőbb hiányossága, hogy a büntetésre és a fegyelmezésre fókuszál, vagyis a hibára, ahelyett, hogy a motiválásra, a dicséretre és a játékos tanulásra helyezné a hangsúlyt. Nagyobbrészt azt szondázza és értékeli, hogy mit nem tudsz, és nem azt, hogy mit tudsz, vagy mit fogsz megtanulni. Nagyon nehéz levetkőzni ezeket az évszázadok óta berögzült rossz szokásokat. Teljes együttérzéssel mondom ezt, és nem szeretnék általánosítani, de fel kell ismerni, hogy önhibájukon kívül rossz mintákat örökölnek a pedagógusaink. A pálya presztízisének hiánya miatt egyes területeken nagyon erős a kontraszelekció is. Sokkal több lazaságra és kevesebb gyomor-fekélyre lenne szükségük. Egyet kell értenem azokkal, akik szerint rengeteg felesleges információt gyömöszölünk szerencsétlen gyerekekbe, ahelyett, hogy kiegyensúlyozott, értelmes és kíváncsi emberekké nevelnénk őket, akik megtanulják, hogyan kell tanulni.

Ami a kortárs irodalmat illeti, Kukorelly Endre szokta mondani, hogy több kortárs irodalom kell nekünk. Ezzel szemben mások azt állítják, a klasszikus irodalomnak kell előtérbe kerülnie, hiszen ezen keresztül lehet

elsajátítani a hagyományos értékrendet. Én azt gondolom, hogy meg kell, és meg is lehet találni a kettő közötti egyensúlyt. Kizárólag kortárs művekkel tölni a gyerekek fejét nem lenne bölcs dolog, nem beszélve arról, hogy igenis vannak időtálló értékek és művek. Nem ördögtől való, ha az irodalomra úgy is tekintünk, mint ami értékeket közvetít. Emellett persze szórakoztat, gondolkodásra, világszemléletre nevel, fejleszti az embert érzelmileg és értelmileg is, segít értelmezni a világot és a banki szerződéseket. Sajnos, az oktatásban a didaktikai funkciónak erősen elsőbbsége van, a többi a kanyarban sincs hozzá képest.

Egyáltalán ki van jelölve tudatosan a kortárs magyar gyerekirodalom célja?

– Nincs, célkitűzés helyett a trendek jellemzőek rá. Két vonal tűnik még mindig határozottnak: a játékos, szórakoztató, poentírozott irodalom, valamint a gyerekneveléshez kapcsolódó irodalom, amely a nevelő funkciótól egészen a tabudöntőgető témákig merészkedik.

Egy régebbi interjúban azt mondtad, nem tervezel több gyerekvers-kötetet. Erre élvezetből meséket kezdesz írni. Ezek a mesék hogy, hogy nem, kötetébe szerveződtek, s egyre több szövegmutatványt olvashatunk Tárkony, a nemköltő költő kalandjairól. A Hid mostani számában megjelenő szövegged címe Tárkony és a vadcsízek. Már megint madár. Tegyük fel, hogy a gyermekműveidben minduntalan fel-felbukkanó madárképekre ráhúzzuk a klasszikus szabadság metaforát. Ilyen értelemben a gyermekszövegek alkotása egyfajta szabadságot ad számodra?

– Abszolút, ahogyan bármilyen más alkotótevékenység is. A mese nekem jutalomjáték volt a *Milyen madár* intellektuális és érzelmi kihívásai után. Persze a prózáírás sem könnyű szakma. A megírt százhúszezer karakterből végül csak a felét hagytuk meg, ráadásul az első körben olyan narratológiai hibákat vétettem, hogy még nekem is felállt a szőr a hátamon tőlük. Mindennek ellenére nagyon élveztem a folyamatot. A kötet szerkesztése egyébként lezárult, és ismét Nagy Norbi készíti majd az illusztrációkat, melyekből láttam néhány fantasztikus játékos, huncut, pimasz tervet is.

A kötet meséit minden esetben valamilyen szövegindító képzet hozta létre, amiből aztán kibomlott a történet. A vadcsízek esetében a madár-etetés adta az indító löketet, ugyanis telente a gyerekeimmel rendszeresen etetjük a kert madarait. A magvakért cserébe azok meg időnként hálából kamikaze pilótaként nekirepülnek az ablaküvegnek. Sokszor esik meg, hogy miközben dolgozom, hirtelen hallok egy hatalmas puffanást, rohannok az ablakhoz, de már csak a tollfelhő látványa marad a zöldikék után. Nem túl gyakoriak, de azért időnként megesnek ezek a balesetek. Két ga-

lamb is nekirepült már az ablakunknak, hatalmas zsíros tollfoltot hagyva maguk után az üveglapon. A feleségem lefényképezte, hogyan fakulnak a vadszőlőindák mögött megbúvó madárpacák, melyek tényleg metafizikus élményt nyújtottak. A fotókból kiállítás is nyílt anno a szegedi Grand Caféban.

A leendő kötet egy másik darabja, a Tárkony megvilágosodik című számomra bizonyos pontokon Lázár Ervin mesevilágát idézi. Az ő egyik meséjében látogatást tesz nála a szomorúság, a te narrátorodnál pedig a vidámság vizitál az említett történetben, amelyben főhősöd megírja a világnagy verset. Szerinted milyen lehet egy világnagy vers, egy világnagy mese?

– Egyik Lázár Ervin-rajongó barátomnak át küldtem néhány mesémet, de ő kikérte magának, hogy az ő világára emlékeztetnének. Nekem erre nincs rálátásom, kevés könyvét olvastam gyerekkoromban, most pedig szándékosan nem nyúltam a köteteihez, hogy ne legyen rám túl nagy befolyással. A *Milyen madárnál* (lehet, hogy elsőre nem látszik a kötetten) Domonkos István volt rám a legnagyobb hatással, írás közben végig Domi-dalokat hallgattam. Ahogyan pötyög a gitáron és dalol hozzá, olykor nyenyereg, az hátborzongató. Anyósom zenetanár, ki is rohant a világból, legalábbis a szobából, amikor meghallotta. Mi viszont imádjuk itthon a Domi-dalokat. A mostani kötet munkálatai során leginkább Gion Nándor egészen különleges prózahangulata motivált.

Az általad idézett mese a kötet egyik könnyedebb darabja, melynek főhőse, Tárkony egy nagyképű, nyafogós, nyápic fickó, egy sztereotip költőfigura, akinek mindennel baja van, aztán mégis helyrebillen az egyensúly körülötte. Természetesen borzasztó költő, vagyis valószínűleg az, mert konkrétan csak egy versét ismerjük. Azt viszont tudjuk, hogy a falubeliek meg szokták őt verni, amikor felolvasást tart nekik. Kár, hogy nem tanult Troppauer Hümértől, de hát ez van.

Nem tudom, hogy ő tudja-e, milyen is a világnagy vers valójában, de ha ő nem, akkor én egészen biztosan nem tudhatom.

Miért piszkálják a gyerekek az orrukat?

A gyerekek, már elnézést, úgy piszkálják az orrukat, mintha abban a kis orrocskában valamiféle fontos dolog lenne.

Mintha már a születésükkor valaki odasúgta volna nekik:

Figyeljete oda az orrotokra, szenteljete neki figyelmet! Kelleni fog majd az orrotok!

Egyszer egy kisfiú a messzi Ilindia földjéről kihúzott az orrából egy tevét. Tényleg.

Unatkozott, mint minden más kisgyerek, így az orrához fordult. És az orra megszánta a kisfiút, és ajándékozott neki egy tevét.

A fiú két napig játszott a tevével, majd ezt a különös játékszerét bedugta az ágy alá. És ismét unatkozott. Megint az orrocskájához fordult. Újabb ajándékot kért.

A varázsorr ismét megsajnálta a fiút, és ajándékozott neki egy nagy gazellát.

A gazellák szép és kedves állatok, s velük jól el lehet játszani.

De ez a fiú nem tudott a gazellával két napnál tovább játszani, így hát őt is az ágy alá dugta. És ismét unatkozott.

Varázsorra volt, így könnyű volt neki.

De az orr az csak orr, még ha varázslatos is. Minden orr elromolhat, még a varázsorr is. És amikor elromlik, akkor vége a varázslatnak.

Ez az orr is elromlott. És többé nem volt varázsorr. És többé nem tudott a kisfiúnak játékokat ajándékozni.

Így volt hát, erről ennyit tudunk.

Az a fiú biztosan elmesélte mindezt a többi gyereknek. És akkor ennek híre ment az egész világon. Ezért van az, hogy a gyerekek, amint megszületnek és unatkozni kezdenek, piszkálják az orrocskájukat.

Nem tudhatjuk, hogy lesz-e még valamely orrból csodaorr.

De aki türelmes lesz, reménykedhet a sikerben.

Tevét valószínűleg nem fog kihúzni az orrából, mert a teve ma ritka állat. Könnyörtelenül kiirtották őket.

Ma már más érdekes dolgok léteznek: libikókák, traktorok, telefonok, kalapácsok és harapófogók, biciklik és rollerek.

Csak hát nem árt mindig zsebkendőt tenni az orrunkra, hogy le ne eszen a földre valamelyik ezek közül a dolgok közül, és tönkre ne menjen.

Mese a hálátlan egérről

Egy napon egy egérke talált a padláson egy nagy kerek sajtot. Az egérke éhes volt, muszáj volt rögtön ennie. A hátsó lábára ereszkedett, és elkezdett reggelizni, ebédelni és vacsorázni, mert egész nap nem evett egy falatot sem.

És így evett, evett és evett, amíg jól nem lakott, és amíg egy jókora lyukat nem csinált abban a sajtban.

Az egér hasa tele volt, fáradt és még álmos is. Ezért elhatározta, hogy nem megy vissza abba a régi cipőbe, amely korábban a háza volt, hanem itt marad ennek a sajtnak a lyukában.

És így itt maradt ebben a sajtlyukban. Hogy ez legyen az új otthona. Ebben a sajtban szép lakása volt, szép nagy lyuka, de ez a lakás állandóan sajtzagú volt. Merthogy sajtból volt. Az egérke pedig buta volt és lusta, és nem akart más, jó illatú és ehető dolgokat keresni. Nem ám, hiszen lusta volt és buta.

Ő csak a saját sajtlyukát ette. A saját lakását, amelyben lakott, és ahol aludt.

Minden nap egyre többet és többet. Saját sajtlyukát ette reggelire, ebédre és vacsorára. A lyuk ekkorra megnőtt, a sajt viszont kicsi lett.

Így végül az egér teljesen megette a saját sajtlyukát. Teljesen. Ez pedig így történt: az egérke evett, evett, és egyszerre a lyuk olyan nagy lett, mint a padlás, a sajt pedig sehoh sem volt!...

...Sajt nem volt több, itt volt azonban egy macska! Ráugrott a macska a kövér egérre, a kövér, buta egér pedig futott, futott, és visszafutott ismét abba a cipőbe...

Ott van ni, most is. Ezt a házat talán nem eszi meg.

Mese a majmokról

Valaha a majmoknak egyáltalán nem volt farkuk.

Vagyis volt farkuk, de azok nem farkak voltak, hanem valóságos esernyők. Szép tarkák, amelyek nyíltak és csukódtak.

Amikor esett az eső, minden állat ázott, a majmok viszont kinyitották ernyőjüket, és alattuk guggoltak.

Amikor erősen sütött a nap, a majmok a hűvösben szunyókáltak, ugyanis ismét bebújtak az esernyők alá.

Jól érezték magukat.

Minden majom egy kis esernyő.

De mivel a majmok az erdőben élnek, és mivel az erdőben sok a fa, és mivel a fa ágakból áll, és mivel a majmok folyton ugrálnak az ágakon, az esernyők minduntalan elszakadtak. És így sohasem lehettek már szépek és újak.

Feslettek, feslettek, míg teljesen szét nem estek.

Új esernyőjük nem akart kinőni, így aztán végül csak a nyelük maradt meg.

A majmok persze sírtak. Sajnálkoztak.

Először nem tudták, mitévők legyenek, de aztán eszükbe jutott a megoldás.

Belekapaszkodtak ezekkel a nyelekkel az ágakba, és fejjel lefelé lógtak.

Ezt nagyon mulatságosnak találják, és ezért nevetnek folyton.

Rumli

40 kicsi történet nagy kalamajkákról

Orovec Krisztina fordítása

Kétszemélyes sivatag

Paulina elköltözött Inariba.
(Ez Finnországban van.)

S mihez kezdjen most Oli?
Kivel beszélgesen a nagy Góbi sivatagról?
(Ez Mongóliában van.)

Megkérdezi majd Arsenijét:
– Ha nincs ellenedre, beszélgethetnénk
a Góbi sivatagról?

Arsenijének nem lesz ellenére. Ő szeret
locsogni.

De ez nem az igazi.

Ryan története

E történet hozzávalói:

- százmillió kisfiú és kislány
- húsz víziló
- három pulyka
- egy Ryan
- egy kép nélküli keret
- öt úszás a Földközi-tengerben

- egy csukott ablak
- egy mobiltelefon.

S hogy mi történik ezután?

1.

Százmillió kisfiú és kislány fel fog ébredni egy reggelen, megmosdik, fogat mos, és figyelmesen olvasni kezdi ezt a történetet. És roppant kíváncsiak lesznek, vajon miért kell hozzá húsz víziló.

Nos, a húsz víziló csak egészen rövid ideig tartózkodik itt. Elindulnak Belgiumba, keresztültrappolnak a történeten, s puff! – már el is tűntek.

2.

És a három pulyka? Bizonyára mindenki számára teljesen világos, hogy ők csak azért vannak itt, hogy mindent összezavarjanak.

Ennyit az ő pimaszságukról.

3.

Szólnunk kell e történet főhőséről, aki egy bizonyos Ryan Aki Nem Túl Jól Tájékozódik Az Időben És A Térben, vagyis röviden – Ryan.

De róla majd később.

Meg kell magyarázni, hogy kerül a történetbe a kép nélküli keret, s hogy mire való. Arra való, hogy a számár nyakába akasszuk. Ha az ember odaáll a számár elé, a keret tükörré változik.

S ez nagyon hasznos dolog.

4.

Természetesen nem szabad megfeleledkezni a Földközi-tengerben való öt úszásról sem. Enélkül a történet meglehetősen száraz lenne. Az öt úszást egyszerre kell alkalmazni, mégpedig kizárólag augusztus 5-én, délután 5 óra 5 perckor.

Vegyük úgy, hogy így lesz, hogy a történet kellően nedves, és tovább folyhat.

5.

Hogy kerül a történetbe a csukott ablak? A válasz egyszerű: ha valaki belerúg egy labdába, a csukott ablak lelassítja azt, és a százmillió kisfiú és kislány élvezettel nézheti végig annak röptét a lábtól egészen a komódon álló kristálytálig.

Ebben a történetben tehát fontos jól becsukni az összes ablakot.

6.

Nem, nem feledkeztünk meg a mobiltelefonról. Bárhol is tartanátok a történetben, felhívhattok valakit váratlanul, hogy elmondjátok, nagyon szeretitek őt.

Egy ősi afrikai néptörzs hitt abban, hogy a szeretet nélküli történet üres történet. Ezért a törzs minden egyes tagjának három mobiltelefonja is volt.

7.

És ne higgyétek, hogy megfeledkeztünk Ryanról Aki Nem Túl Jól Tájékozódik Az Időben És A Térben, vagyis röviden – Ryanról.

Az ő feladata az, hogy a saját életében és ebben a történetben főhős legyen. De nem túl jól tájékozódik. Például elmegy a boltba, s visszajön a könyvtárból. Vagy belép a történetbe, s a hűtőszekrényben találja magát.

Csupa ilyesféle dolog történik vele.

8.

Ezután pedig tegyétek félre a történetet, s várjátok ki, mi történik.

Addig viszont a százmillió kislány és kislány mossa csak szépen, rendszeresen a fogát.

Nagyon sok a megmosandó fog, ne vesztegessük az időt...

Max, a legjobb

Figyeljete csak, hogy mi történt Maxszel.

Jól figyeljete.

Max vett egy lándzsát, és elment a versenyre.

– Elhajítom messzire, és győzni fogok. Jobb, ha ti hazamentek – mondta a többi versenyzőnek.

Ők erre elbátortalanodtak (volt, aki jobban, s volt, aki kevésbé), és elmentek.

Max egyedül maradt. Még a közönség is elment.

– Szépen mondtam nektek, hogy én vagyok a legjobb. Ezt a hegyes botot olyan messzire el tudom hajítani, hogy...

Ekkor megfordult, és rádöbbsent, hogy a lándzsát otthon felejtette.

Max.

Tévedések napja

Pepi belépett a szőnyegboltba.

– Hoppá! Úgy tűnik, eltévedtem – mondta.

Ezután tévedésből belépett a gyógyszertárba, a pékhez, a könyvesboltba, a színházba és a madárházikóba.

– Nahát, mi van velem ma?

De azért kellemesen érezte magát a madárházikóban.

Pompás lenne, ha lennének szárnyai.

Ez esetben, tévedésből, sokkal több érdekes helyre ellátogathatna.

Két levél

Első levél

„Kedves barátom, Kića,

Írtam egy gyönyörű verset egy virágról, mely fejjel lefelé nő s egy lusta méhecskéről, mely folyton csak filmeket néz. A vers nagyon szép, s az összes ember közül, akiket ismerek, nekem tetszett a legjobban.

El szeretném küldeni a barátnőmnek, Ninának, aki Moszkvában él. De előtte a verset le kellene fordítani orosz nyelvre. Én nem tudok oroszul. Nem tudok franciául sem, ami jó, mert Nina sem tud franciául.

Kedves Kića, te ismersz egy igazi orosz. Sašának hívják, ugye? Lefordíthatná-e ő az én gyönyörű, virágról meg lusta méhecskéről szóló versemet?

Jól fordít-e ő oroszra?

Szeret téged barátnőd,
Filipa (költőnő)”

Második levél

„Kedves Filipám,

Hadd mondjam el rögtön – Saša jól fordít oroszra. Ő leginkább csak oroszra fordít jól. Azért, mert ő orosz. Fordítana ő spanyolra is, de nem tud. Ő nem spanyol, és miért fordítaná a te versedet spanyolra? Jobb, ha nem vársz el tőle ilyesmit.

Ő orosz, és élvezettel fordít lusta méhecskékről szóló verseket oroszra. Ilyen ő. Mindig sikeresen fordít le mindenfélét oroszra. Talán azt hiszed, azért megy ez neki könnyen, mert ő orosz. De nem, nincs igazad. Nem elég orosznak lenni, tudni is kell oroszul. És Saša meglehetősen jól ír, beszél, gondolkodik és olvas oroszul.

Tud kardozni is, de most nem erről van szó. Az a fontos, hogy Sašának sikerülni fog nem lefordítani a versedet angolra. Ő jobban beszél oroszul, és miért fordítaná akkor angolra? Sokan tévedésbe esnének, a versedet egyesek angolra, mások németre fordítanak le. De nem így Saša. Ő felelősségtudatos, figyelmes és ért a lepkékhez.

Azonkívül, hogy orosz, szereti az édes tejfölös pitét. Jó, hogy eszedbe jutott Saša. Ő nagyon szereti a költészetet és a sportautókat, és igen jól fordít oroszra.

Így állnak a dolgok őt illetően.

Szeret téged barátod,
Kíca (aki nem költő)

Ui.: Saša mostanság Argentínában tartózkodik. Hamarosan hazajön, 20 év múlva. Ha nem felejt el oroszul, az esetben biztos lehetsz benne, hogy ő kitűnően fordít oroszra.”

Oszkár

Oszkár egy kisbaba.
Kicsi keze, kicsi lába, kicsi orra van.

Ha Oszkár nyakkendőt hordana, az a nyakkendő kicsi lenne. De ő nem hord nyakkendőt. S ez nem minden. Nem hajt autót, nem focizik, nem foglalkozik vegyészetrel és meteorológiával.

De a tekintetében hatalmas bölcsesség lakozik.

Például:

Ha nem tudsz mihez kezdeni magaddal, játssz.

Ha nincs kivel játszani, játssz egyedül.

Ha valaki szeretne játszani veled, engedd meg neki.

Ha nincs kedved játszani, nem gond.

Ha nem tetszik a játék, találd másikat.

Ha valaki azt mondja, nem tudsz játszani, annak fogalma sincs a dolgokról.

Ha nem tudod, hogyan kezdj el játszani, csak kezd el.

Oszkár, a Filozófus, nemde?

*

Köszönj szépen a néninek!

Köszönj szépen a néninek!

- Tessék csak, tessék! – köszönt nagypapa.
- Megengedi? – segédkezik apa.
- Viszontlátásra! – búcsúzkodik nagyanya.
- Erre tessék! – invitál nagynéném.
- Köszönj szépen a néninek! – súgja a fülembe anya.
- Nahát, hogy megnőtt! – átveszem az ajándékot.
- S hogy milyen szép! – kitérek a puszi elől.
- Hallgatnak-e rád apa meg anya? – meghúzzák a fülem.
- Tudsz-e valamilyen rigmust? – másznak az arcomba.
- Tud, tud! – szurkol anya.
- Halljuk! – kiáltanak fel kórusban.
- Mondd el azt a téli verset! – emlékeztet apa.
- Elfelejtettem – csóválom a fejem.
- Akkor azt a másikat, a tavaszról! – bökdös anya.
- Azt nem szeretem – lesütöm a szemem.
- És a szélről szólót? – folytatja apa.
- Azt sem szeretem – folytatom én is.
- Jól van, akkor muzsikálj el nekünk valamit! – makacskodik anya.
- Muzsikálj el valamit! – makacskodik mindenki.

Csend. Arra várnak, hogy elkezdjem. De annyira szúr a harisnya, hogy alig bírok a széken ülni, nemhogy még zongorázzak is. Ami meg a cipőmet illeti, legszívesebben azonnal a szemébe hajítanám. Először is: lakkcipő, ráadásul még masnis is. Pffuj!

- Kezdd el, Jasminka! – csipkedi anya a karomat.
- Nem tudom, mit zenéljek! – vonogatom a vállam.
- Zenélj bármit! – kiabálnak be a „közönségből”.

- El nem engedünk, míg elő nem adsz valamit!
- Úgy van! Úgy van! – a hangulat egyre fokozódik.

A szívem egyre hevesebben ver. A tenyerem csuromvíz lett az izzadságtól. Mi van, ha nem jut eszembe egy rigmus sem? Mi van, ha tényleg nem engedik, hogy fölkeljek? Mi van, ha itt öregszem és halok meg a zongora mellett? Mi van, ha...? A csendet a kapucsengő hangja töri meg. Felpattanok, sietek ajtót nyitni. Nevenka és Dragana. Annyira boldog vagyok, hogy eljöttek, és éppen most, ebben a percben, hogy nem engedem el őket a karjaim közül. Örömben osztozik Bill is. A hátamra ugrál, ugat. Húzza a ruhámat, szaggatja a harisnyámat. Ha még a cipőmet is lerántaná, s elásná valahol az udvarban, ez lenne életem legszebb születésnapja.

Elveszett expedíció

- Nagypapa, szánkózhatunk az utcán?
- Szánkózhattok, ha megérkeznek a szüleitek.
- De ők majd csak estére jönnek, s mi most szeretnénk szánkózni!
- Jól van, s miért ne szánkózhatnátok az udvaron?
- De hát itt nincs lejtő, nagypapa!
- Csináljatok csak ti szépen lejtőt itt, az udvaron. Ni csak, mennyi hely van! Más gyerekek mit nem adnának érte, ha ilyen szép udvaruk lenne?!

Nem tudom, más gyerekek mit nem adnának érte, ha ilyen szép udvaruk lenne, de azt tudom, hogy mi még a verést is készek vagyunk bevállalni, csak hogy az utcán szánkózthassunk. Ám nagypapa bezárta a kaput és a zsebébe süllyesztette a kulcsot. Mihez kezdjünk most? Leülünk a szánkóra az udvar közepén, és szomorkodunk, sőt: dühöngünk. Az idő telik-múlik, a lábunk megdermedt, a kezünk fagyos.

– Hm, talán nem is olyan rossz ötlet ez a magánlejtő-építés! – fontolgatja Dragana mégis nagypapa javaslatát.

Ha nincs sem B, sem C terved, gyorsan magadhoz ragadod az A-t, mint egyetlen lehetőséget. Így aztán a lejtő seperc alatt elkészült.

– S ahol lejtő van, ott van hófödte város is! – tárta elénk gyorsan Marina az új projektumot.

Kissé megszenvedtünk a hófödte város létrehozásával. A legnagyobb kihívást a jég borította tó fölötti híd emelése jelentette. Épphogy megépítettük az egyik részét, a másik összeomlott. És így százszor egymás után. A százegyedik alkalom után idegesek lettünk és leromboltunk mindent, a hidat, a várost és a lejtőt is, és odaültünk a havas rom tetejére, hogy kipihenjük magunkat. Ekkor támadt egy ötletem:

– Legyünk most valami hegyen elveszett expedíció. Étel-ital, lábbeli és ruházat nélkül maradtunk.

Azonnal a hóba vetjük magunkat mindannyian, s alig tudunk lélegezni a végkimerültség miatt.

– Sikerülnie kell, tartsatok ki még egy kicsit, még csak 1000 km, és elérjük az első lakott települést! – suttogom alig hallhatóan a hóban vánszorgva.

A nyomomban lassan kialakul egy félholt gyermekekből álló menetszlop, akik nyögdecselnek, jajgatnak, keseregnek, és roppant nehezen lélegeznek a fagyos hóban fekve.

– Még csak 800 km! – biztatom őket.

– Nem bírom tovább! – Zorica a hátára fordul, s lassan haldokolni kezd.

Szerencsére volt nálam egy cukorka, így meghosszabbítottam az életét még 100 kilométernyivel. Ekkor megint haldoklásba fogott, de mivel nem volt a zsebemben több édesség, kénytelen volt csupán a saját erejére hagyatkozva felvenni a harcot a fehér halállal szemben.

Éppen megpihentünk egy cseppet, erőt gyűjtöttünk az út folytatásához, amikor a ház mögül előbukkant Bill, a rövidszőrű német vizsla. Vidáman, farkát csóválva közeledett felénk, könyörgött, hogy őt is vonjuk be a játékba. Mi pedig, természetesen, tárt karokkal fogadtuk őt.

– Farkas, farkas, segítség! Segítsééég! – ordítottuk kórusban.

Bill azon nyomban mindannyiunkat széttépett és szinte teljesen fölfalt. Majd elégedetten, jókedvűen hátat fordított, és bevonult a házába. Mi ott maradtunk a hóban heverve, darabokra szaggatva, véresen, mígnem a postás be nem csengetett. Ekkor kisietett nagyanya, hogy beengedje a kapun.

– Segítség, segítség! – kiáltozunk a messzeségből.

– Széttépett bennünket a farkas, de éhesek is vagyunk meg szomjasak és...

– ...és félholtak! – teszi hozzá Saša.

– Nénó-nénó-nénó! Jövünk, kitartás! – kiáltanak oda az ügyeletes orvosok a mentőautóból.

Szerencsére jól fel voltak szerelve. Volt náluk egy komplett szétnyitható sebészeti kórterem, így aztán az expedíció minden tagját igen gyorsan és igen sikeresen megműtötték. Amikor felébredtünk az általános érzéstenítésből, a távolból nagyapa hangját hallottuk:

– Most már eleget hemperegtetek a hóban, még a végén megbetegedtek! Befelé! Vagy legalább a postást engedjétek be, teljesen kihűl a jóember kávéja!

Badar gyerekzene-határozó

Eredetinek semmiképpen sem mondható az az ötlet, mely szerint néhány, az elmúlt pár évben megjelent, fontosnak tekinthető gyermeklemezről, zenekarról, azok erényeiről és/vagy gyengeségeiről írjunk. Az eddig megjelent, gyereklemezokről íródott szövegek azonban sok esetben nem lépnek túl azoknak a hasznos praktikáknak az ismertetésén, hogy mi alapján válasszon a szülő hallgatnivalót a gyerekének, nem tudják egy tágabb, zenei és irodalmi dimenzióban láttatni, vizsgálni ezt a zeneteremtést. Az ismertetés, figyelemfelhívás önmagában még nem is lenne baj, ám a cikkszerzők érvei sok esetben inkább elbizonytalanítanak, mint megerősítenek bennünket. Nem esik szó például ezeknek a lemezeknek a gyakorlati hasznáról, annál több teret kap a szövegekben a felszínesség és az olyan meglátások, miszerint „ha egy lemez borítója nem tetszik, az már félig-meddig garancia arra, hogy a korongon található zene sem fog tetszeni”.

Jelen esszénkben értő füllel, a megfelelő szakmai szigorral igyekszünk közelíteni a mai gyerekzene-termés darabjaihoz, egyúttal kísérletet teszünk arra, hogy megnyugtassuk *a régen minden jobb volt* jelmondatot skandáló szkeptikusokat afelől, hogy igenis van ma minőségi – és megkockáztatom, hogy az idők próbáját is kiálló – gyerekzene, ergo nem kell félnünk attól, hogy Halász Juditnak és a Kalákának nem lesz méltó utódja. Fontos újra hangsúlyoznunk, hogy vizsgálódásunk természetszerűen nem terjedhet ki az összes idevágó kiadványra, hiszen abban az esetben nyilván nem az esszé-, sokkal inkább a lexikonformát kellett volna választanunk.

Gyakorta merül fel az a kérdés, hogy *tulajdonképpen kit is kell megszólítania egy gyermeklemeznek?* Továbbgondolva: az értő hallgatónak magának is gyereknek kell-e lennie ahhoz, hogy érdemben megítélhesse, egy dal jó vagy rossz? Egyáltalán mi alapján dől el, hogy valami gyerekdal vagy sem? Hasonló problémával állunk itt szemben, mint az irodalmárok a gyermek-

versek megítélésakor. Arra a kérdésre kell elsősorban választ találnunk, hogy miféle célzattal, intencióval születik a dal? Gyermekdal akar-e lenni, vagy az értelmezői környezet teszi-e azzá? Hol van ezeknek a lemezeknek a helye a polcunkon? Egy közel tízéves interjúban Gryllus Dániel a Kaláka zenéjéről elmélkedve jegyezte meg, hogy ők tulajdonképpen „univerzális” lemezeket készítenek, a megzenésített verseik ennek megfelelően bármilyen értelmezői közegben működhetnek. Példaként József Attila önmegszólító versét, a *Tudod, hogy nincs bocsánatot* említette, amelyet egy óvodás is a felnőttekhez hasonló módon tud értelmezni, azzal, hogy más kulcsai vannak a megértéshez, mást mozgat meg benne. De vajon ez az elgondolás igaz lehet-e minden más hasonszórú együttes zenéjére is?

A kérdések hosszan kigyózó sorának megválaszolását kezdhethjük az-
zal, hogy úgy gondoljuk, gyermekzene – mint olyan – van, s noha nem kezelhető a más korosztályokat célzó zenétől izoláltan (tekintettel arra, hogy inkább szövegvilágában, mondanivalójában tér el, mintsem a zenei eszköztárában, megfogalmazódásában), mégiscsak külön polcon kell tudnunk, és a közvélekedés is az esetek többségében eszerint kezeli őket.

A Kaláka esete a továbbiakban tárgyalandó zenekarokhoz képest specifikus, hiszen Gryllus Dánielék verseket zenésítenek meg, tulajdonképpen háttértámogatást, egy újabb formát, interpretációt adnak ezeknek a szövegeknek. Az ún. gyermekdalok előadói ezzel szemben az esetek többségében tudatosan bújnak a gyermekdalnok szerepébe, és a PR-juk, marketingjük is ennek megfelelően működik. Egy meghatározott közeget kívánnak megszólítani, és ha ezen vágyuk mellé társulnak olyan hasznos tényezők, mint amilyen a kreativitás és/vagy a pedagógiai hajlam, az már garantált sikert jelenthet a számukra. Természetesen az sem mellékes, hogy ezeknek az előadóknak, zenekaroknak a zöme egy előre felépített koncepció részeként jön létre, sokszor maga a koncepció teremti meg őket, és általa válhatnak ismertté. Gondolhatunk itt például az Alma Együttesre, akik tulajdonképpen a Minimax gyerekcsatorna házi zenekara, és noha a Minimaxszal való együttműködésüket majd egy évtizedes útkeresés előzte meg, mégiscsak a Minimax-produkciók (többek között a *Bogyó és Babóca*) hozták meg számukra a valódi hírnevet.

De ehhez hasonló jelenség a KerekMese zenei produkciója is¹, amelyet jobb híján kénytelenek vagyunk a képződmény kifejezéssel illetni, mert ezeknek a daloknak nemcsak az eredetisége kérdőjelezhető meg – néhány jól irányzott keresőszóval a YouTube videómegosztó portálon tucatjával

¹ Ebben az esetben a KerekMese brand égisze alatt, mintegy úgy *hajtásként* jelentek meg a zenés animációk.

találjuk meg ezeknek a daloknak a legkülönfélébb és a legtöbb esetben sokkalta élvezhetőbb változatait –, de a zenei és ezáltal az élvezeti értéke is. Ha a KerekMese hasznáról kellene beszélnünk, azt az egyet azért kiemelhetnénk, hogy ezek az együgyű, kínai játékszintetizátoron lepötyögött dallamok erőteljesen idézik meg boldogult óvodáskorunk világát, amikor az óvó néni szintetizátorszólamaira kántáltuk az ilyen-olyan ünnepségeken az *Én elmentem a vásárba...* kezdetű örökbecsű szerzeményt. Ezeket a zenei produkciókat tulajdonképpen a jól kitalált és elkészített animációk mentik meg. Elsődlegesen ezek keltik fel a gyerekek figyelmét, és csak ezután jutnak el a dalszövegekig, amelyek sok mindent nem adnak hozzá éppon alakuló világgépükhöz.

A korábbiakban már említett Alma Együttesről azt is írhatnánk, hogy mindenben ellentéte a KerekMesének, hiszen minden lemezük egy láthatóan kérélt koncepcióra épül fel, szövegeik ötletesek és jól átgondoltak, sok esetben gondolkodásra készítetik hallgatójukat, nem utolsósorban felfedezhető bennük a nevelő, tanító célzat is. Talán nem véletlen, ha meghalljuk azokat a jelmondatokat, mint a „környezettudatosságra való nevelés” vagy „szemléletformálás”, szinte reflexszerűen ugrik be a zenekar *Szuperkukák* című szerzeménye, amely az előbb említett fogalmakat hűen illusztrálja. Ám az Alma Együttesnek nem csak a jól megírt szövegeiben rejlik az erőssége, legalább annyira fontos a zenei háttér, amely szintén felfogható egy kalandos utazásnak. Úgy véljük, egy gyerekzenekar akkor tud igazán jó lenni, ha a zene számos arcát képes megmutatni és a különböző zenei világok, zenei stílusok megismertetése mellett új hangzásvilágokat, „hangzásmintákat” is elérhetővé tesz a gyerekek számára, ezáltal megismertetve velük a hangszerekben és a hangszeres zenében rejlő végtelen lehetőségeket, azt, hogy ezek az *eszközök* hogyan állhatnak a gondolat közlésének, kiteljesítésének a szolgálatában.

A fentiek szempontjából rendkívül izgalmasnak tekinthető az Eszterlác Mesezenekar tevékenysége, akik lényegében a Kalákához hasonlóan énekelt verseket adnak elő.² Az összehasonlítás egyáltalán nem tekinthető meredeknek, hiszen lemezük kiadója épp a Gryllus Kft., a zenekar nagybőgőse pedig Becze Gábor, a Kaláka zenésze. Az említettek ellenére sem szabad megbélyegeznünk, beskatulyáznunk a Kárász Eszter vezette formációt. Az Eszter-láncban sok olyan elem van, amely a ma működő gyerekzenekarok dalaiból joggal hiányolható. Az Eszter-lánc Mesezenekart az teheti leginkább szerethetővé a hallgató számára, hogy tagjaiban egyaránt megvan a zene és a versek iránti alázat, amelynek fokmérője csak ho-

mályos, széttartó mondatokkal definiálható, azonban fülünkkel jól hallható. Ha kellő alaposággal hallgatjuk ezeket a dalokat, nyomban feltűnhet, hogy a zene teljes egészében leképezi a verset – nemcsak a verbális, hanem a nonverbális elemeit is. Mindezt illusztrálандó Kiss Ottó *Tavaszi Medvedal* című versét, annak megzenésítését említenénk meg, amelyben a vonóval játszott bőgőszólóban benne van a téli álmából felébredt, lusta medve cammogása. S talán még azt is megkockáztatnánk, hogy ha nem hallanánk, és nem ismernénk a szöveget, akkor is rekonstruálni tudnánk a történetet a hallottakból. Persze, mindez nem azt jelenti, hogy a zene tola-kodó lenne, vagy birokra kelne a szöveggel. A zenészek kiváló arányérzékéről tanúskodik, hogy minden vershez épp annyit adnak hozzá, amennyit szükséges, pontosan tudva azt, hogy mely szöveget kell jobban, melyet kevésbé megtámogatni a zenével. Ennek megfelelően például Varró Dániel *Badar állathatózó* című versére komponált zene sokkal visszafogottabb, maximálisan előtérbe helyezve az ilyen bravúros verssorokat: „Szép állat az oroszlán, / felfal minden korosztályt, / kedvence a kamasz lány, / szép állat az oroszlán.”

Az Alma Együttes zenéjét jellemezve kalandos utazásról írtunk. Ugyanezt elmondhatjuk az Eszter-lánc Mesezenekar dalairól is, hiszen a legváltozatosabb stílusokat vonultatja fel a zenekar az amúgy nem túl ötletes, *Egyszervolt, Holnemvolt* címmel ellátott lemezén: hallhatunk itt tiszta swinget, a múlt század eleji kabarék világát felvillantó sanzonos futamokat, könnyed charlestont, vagy az ismert Kolinda zenekar által művelt világzenét megidéző dallamokat is (jelesül az *Újévi vers* című szerzeményben).

Az elmúlt esztendőkből megjelent gyermekzene-lemezek üde színfoltja az Amorf Lovagok 2010-ben megjelent *Tócsarobbantója*, amellyel a kritika a megjelenésekor és azóta sem tudott igazán mit kezdeni. Talán azért, mert tulajdonképpen a szerzői (Tövisházi Ambrus és Tariska Szabolcs) sem tulajdonítottak különösebb jelentőséget annak, hogy meghatározzák, kit szeretnének megszólítani ezzel a lemezzel. Tény, hogy a hallgatók számára ez okozza a legnagyobb fejtörést: gyereklemez-e a *Tócsarobbantó*? Mi az, ami még befér ebbe a kategóriába, és vajon mivel teljesített ehhez képest *túl* az ördögökből lovagokká átvedlett formáció.³ Ismerve a szerzőpáros munkásságát, azt mondhatnánk, az alma nem esett messze a fájától (az Amorf Lovagok az Amorf Ördögöktől). Ez a korong is felfogható kísérletezésnek, amely egyszersmind lezárt és egész; egy sajátos hangzásvilágot kapunk sajátos szövegvilággal, jól átgondolt és többnyire jól érvény-

³ Az Amorf Lovagok tulajdonképpen az Amorf Ördögök „kistestvére”.

re juttatott költői képekkel („lyukas dió ez a nap”). Bár arra nem mer-
nénk mérget venni, hogy egy négy-öt éves gyerek ugyanolyan önfeled-
ten merül el ebben a furcsa galaxisban, mint egy felnőtt befogadó. Sőt, azt
mondhatnánk, hogy a *Janicsár a 3 Testvérben* című, rémisztőre sikeredett
dal – melyben vannak ló után kötött hullák, karóba húzás és olyan szép so-
rok, mint hogy „ellenségből lesz a jó gyros” – több gyereket is megviselne.
Mindezek ellenére megállapíthatjuk, hogy a *Tócsarobbantó* egy jól sikerült
lemez, mert „nem menekült gyáván a klasszikus hangszerelésbe, és mert
egyedül csavarni a gyereklemez műfajiságán”.⁴

Az Apacuka zenekarról, vagy Szinétár Dóra zenés meselemezeről ed-
dig nem esett szó. Előbbi a narratívája okán tarthat számot érdeklődés-
re, ám a dalok egyikének-másikának sutasága és az erőltetett poénokon,
gyenge szójátékokon alapuló átvezető szövegei miatt végül lemondunk
arról, hogy hosszabb elemzést szenteljünk neki. Szinétár Dóra *Árnyacska,*
szörnyecske. Féleleműző mesék és dalok című lemeze mondhatni az Apacuka
ellenpólusa, amelyben szerencsésen találkozik az igényes zene a jól megírt
mesékkel és dalszövegekkel, amelyek nem mellékesen Müller Péter *Sziá-*
mi keze nyomát is magukon viselik.

A mai magyar gyermekzene kivételesen jó helyzetben van, hiszen szá-
mos kiváló zenekarral büszkélkedhet. Szövegünkben megpróbáltuk a leg-
markánsabb jelenségeket górcső alá venni, mégpedig a bevezetőben meg-
fogalmazott dilemmák/kérdések figyelembevételével, mindemellett azon-
ban szükségesnek láttuk – a bemutatáson és értelmezésen túl – a kritikai
reflexiók beiktatását is, amellyel szándékunk szerint a tájékozódást is se-
gíthetjük ebben a hatalmas anyagban.

⁴ ARADI Péter, DANKÓ Gergő, GELEGONYA Edina, INKEI Bence, LANG
Ádám, PUSKÁR Krisztián, RÓNAI András, SZABÓ Benedek: *A közeg visszahúz*
– tíz magyar lemez. URL: <http://aktiv.quart.hu/quart/archiv/cikk.html?id=5908>

Altatók – mondhatnánk...

Palya Bea: *Altatok*. Kolibri Könyvkiadó, Budapest, 2012

A címben megjelölt mű elsősorban zenei albumként határozható meg, viszont kísérője egy könyv is, amelyben a dalszövegeket olvashatjuk, akár versekként is. A szövegek (értelmezzük akár dal-, akár versszövegekként) mély jelentésrétegeket nyitnak meg akár külön-külön, akár egységes szövegfolyamként olvasva őket.

Az album/kötet első mondataival meseként határozza meg magát: „Egyszer volt, hol nem volt, volt is meg nem is volt, álom is volt, igaz is volt, ez a mese Liliről szól”, melynek elbeszélője a gyermekének éneklő anyja, majd ezt követően megkezdődik a dalok sora. Ily módon az epikus szílat lírai alkotások bontják ki, melyekben szöveg és zene egységgé szervesül.

A népdalok személyességét, közvetlenségét és egyben általánosságát hozzák az altatók, ringatók, bölcsődalok, gyerekdalok és az utolsó, az ébredés-dal.

Kitárul egy csodákkal teli mesevilág, melynek szereplői az anya, az apa, a nagyszülők, unokatestvérek, cica, kutya, cinege, sárkány, erdők, völgyek, hegyek, úszás, merülés, zuhanás, suhanás, repülés, egy folyamatos átalakulásban, metamorfózisban levő világ (ahogy azt a dalszövegeket/verseket tartalmazó könyv illusztrációs anyaga is mutatja).

A főszereplő pedig természetesen Liljana hercegnő, a magzat, a kisbaba, akiért megteremtődik ez a világ, hogy otthona legyen, hogy ő benne biztonságban érezze magát, ismerősen köszönthessen benne mindenkit, és hogy „...könnyebb legyen egyik világból a másikba átmenni” (*Kint és bent*).

Megszületik Liljana világa, hogy megszülethessen ő maga, és vele együtt a világot megalkotó-tükröző anya.

Az emberi élet nagy fordulója a születés (ez Liljana dolga) és az anyává válás is (ez az elbeszélő-lírai én – énekes dalszerző dolga). Hogy ezt mind hogyan kell, hogyan lehet? Ennek ősi tudását őrzik a teremtésmítoszok, népmesék. Talán ezért kell feljünk fordulni, képeik, motívumkincsük segítségével felkészülni az újra, az ismeretlenre, megtalálni a kapu-

kat megnyitó kulcsot, álomország birodalmában puhatólózni a boldog fel-fedezés ígéretével.

Határhelyzet ez – itt, az elbeszélés pillanatában még várandós nő a leendő anya, magzat a leendő baba – a kint és bent, az itt és ott, az én és te között, ebből a résből bújnak ki a keleti és magyar népdalokat idéző vagy épp kortárs hangzást hozó dalok (világzene – mondhatnánk) és a magzati szívhangritmust számláló vers („tudup-tudup”, *Szívdobbanás*).

A mesebeli lények, állatok, a 21. századi élet kellékei: például robotok, focilabda, mobiltelefon, valamint a családtagok által körülölelt mesevilágban tematizálódik a fogantatás („De akkor csak sejthettek”, *Ölel a világot*), a szülés szépsége (*Fa alatt szültelek*), a megszületés nagy feladata, misztériuma (*Sárkányos*).

A dalok varázsénekeként vetítik előre Liljana hercegnő szépségét, nagyságát, minden jó tulajdonságát, amelyek által valóban magas minőségként, hercegnőként élhet.

Sokszor már megtörténtként tekintenek a szülésre, születésre:

„Nem tudtam még, milyen jó az
Hogyha fogom kislábujjad”
(Anya, milyen volt, amikor még nem voltam?)

„Életfa, életfa
Életnek fája
Az alatt szültelek
Erre a világra”
(Fa alatt szültelek),

de felkészítenek a várható nehéz pillanatokra is:

„Hajnali három
Már alig várom
Hogy elaludjon
A pici lányom”
(Aludjál már).

Az anya-elbeszélő az életfához kapcsolja a szülés aktusát (*Fa alatt szültelek*), amely egyrészt magát a termékenységet, másrészt a teljességet idézi, hisz összekapcsolja az eget és a földet, ráadásul az anyaistennők tápláló, védő aspektusait is jelképezi (PÁL–ÚJVÁRI 2001).

A *Sárkányos dal* pedig egy jóságos segítőt ad a kislány mellé, akinek a hátára pattanva elrepül egészen a világ végére. A sárkány „...nemcsak ellenfél lehet, hanem a határok őrzője és más világokba való átjárás segítője is” (BOLDIZSÁR 2010: 196). Nagy szüksége lehet egy ilyen társra annak, akinek saját világa végére kell eljutnia, meg kell születnie, át kell lép-

nie a másik világgal összekötő kaput, *át kell lépnie egy másik létezési módba* (BOLDIZSÁR 2010: 198).

Ugyanígyen segítőknek tekinthető a cinege, aki átviszi a babát Álomország kapuján (*Cinegés*). A madár is összekötő szerepet játszik, összeköti az eget és a földet, lélekvivő (TÁNCZOS 2007: 143).

A dalokban visszatérő a biztonságos világot ígérő:

*„Ez a világ körülölel
Elringatlak, úgy alszol el”*
(Ölel a világ),

a családtagok összetartozását előrevetítő:

*„Jó puha dunna
Benne aludna
Mind, aki tudna”*
(Dunnás),

„Egybeszuszog az új család”
(Anya, milyen volt, amikor még nem voltam?)

és az anyával való találkozásra, újraegyesülésre lehetőséget adó világ:

*„Szaladj, kicsim
Találj csodát
Fedezd fel a
Csodák sorát
De ha elég
jöhetsz haza
Tudup tudup
Itt vár anya”*
(Szívdobbanós)

A dalok először arról mesélnek, milyen lesz Liljana és világa, majd arról, milyen lesz maga a szülés, a megszületés, amely törvényszerűen együtt jár egy előző létforma végével.¹ A *Távolodó tegnaphajó* című dal a halál képzetét hordozza:

*„A tegnap elúszik az álom ezüstös tengerén
Távolodó hajó, ring csendesen
Egyre hangtalanabb, egyre egyszerűbb, egyre kisebb
S nem marad belőle semmi, csak egy kis pont”*

¹ „A teremtéssel, születéssel kapcsolatos mítoszokban és mesékben mindig ott van a teremtés és szülés ellentétpárja, azaz mindig megjelennek valamilyen formában a halálhoz, a túlvilághoz kapcsolódó képzetek is” (BOLDIZSÁR 2013: 39–40).

„A jármű a mítoszokban a létformák változtatásának, az időből való kilépésnek az eszköze, végső soron tehát a misztikus utazás szimbóluma. [...] Az álomszimbolikában minden utazás, vagyis a létformának minden változása halált jelent. [...] Ebben a jelképiségben másodlagos jelentésként ugyanakkor jelen van az anyai ringatás képzete is, ezért az utazás és eszközei az elveszített paradicsom utáni vágyat is kifejezhetik” (TÁNCZOS 2007: 261).

Az utolsó, az Ébredés-dal világra hívja a babát, itt az új kezdet, itt az ideje beleébredni ebbe a világba: „Százézer új barát hív téged, vár téged” – hangzik el az utolsó mondat.

Boldizsár Ildikó részletesen foglalkozik a szüléssel kapcsolatos mesék jelentőségével. „...a tradicionális kultúrákban a teremtésmítoszokon, rituálékon, valamint a fogantatással, várandósággal és szüléssel kapcsolatos szokásokon, babonákon keresztül készítették föl testileg és lelkileg a nőt a szülésre. A felkészítés során nem konkrét ismereteket adtak át a szülés lefolyásával kapcsolatban, hanem olyan történeteket meséltek el, amelyek addig tárolódtak a tudattalanban, amíg a helyzet elő nem hívta őket. Ezek a történetek tulajdonképpen előkészítették a szülés archetipikus kódjának megnyílását az adott pillanatban. A szülés-születés folyamatában ugyanis nem a tudatos ismeretek a lényegesek, hanem a szülés kódjához – a háborítatlan, természetes, magától is lezajló szüléshez – való hozzáférés” (BOLDIZSÁR 2013: 40–41).

Palya Bea albuma (jel)képekkel és a sok mozgás-, repülés-, suhanás-, zuhanásképzettel azt az energiát hordozza, amely a szülésben, születésben segít, és amely megmozgatja a fent említett bizonyos kódot.

Az album/kötet tehát sokat mesél arról, milyen lesz (kis)gyereknek lenni, és legalább ugyanannyit arról is, hogyan kell megszületni vagy anyává válni. Beavat a várható valódi beavatásba (mondhatnánk).

Kiadás

PALYA Bea (2012): *Altatok* (Dalok, versek Álomország kapujában és azon túl). Budapest, Kolibri Kiadó.

Irodalom

BOLDIZSÁR Ildikó (2010): *Meseterápia* (Mesék a gyógyításban és a mindennapokban). Budapest, Magvető Kiadó.

BOLDIZSÁR Ildikó (2013): *Mesekalauz úton lévőknek* (Életfordulók meséi). Budapest, Magvető Kiadó.

PÁL József–ÚJVÁRI Edit, szerk. (2001): *Szimbólumtár*. Budapest, Balassi Kiadó.

TÁNCZOS Vilmos (2007): *Szimbolikus formák a folklórban*. Budapest, Kairosz Kiadó.

Mesés terek

A kulturális örökség 19. századi prezentálásának gyakorlata szerint a történeti szubjektum műalkotások és használati tárgyak szemléltetése által bemutatható, és mint koherens egész megidézhető múzeumi keretek között. A 20. századi múzeumelméletek a „kulturális hadizsákmány raktáráiként” (SLOTERDIJK 2012: 23) bélyegezve a historizmus archiváló, konzerváló múzeumait, egy radikálisan újragondolt múzeumi praxist, az új társadalmi, oktatási és kulturális igényekre alapozó kiállításokat sürgettek. Ezzel párhuzamosan megváltozott és továbbra is változóban van a múzeumok szerepe és kapcsolata a közönséggel, különös figyelmet szentelve a fiatal, még az oktatásban levő korosztálynak.

A múzeumok változásának progresszív, modernizációs stratégiáit követve a Petőfi Irodalmi Múzeum reagált az új generációk információbefogadási módozataira, koncepciójában és kiállításában előtérbe helyezte az interaktivitást, és az ismeretek befogadásának aktív részvételként történő megvalósulását, különös tekintettel az iskolás, középiskolás generációra.¹ Az interaktív, iskolákkal együtt dolgozó, változatos múzeumpedagógiai módszereket alkalmazó PIM profilját megtartva, annak filiólájaként nyílt meg a Mesemúzeum 2012. október 2-án Budapesten, a Döbrentei utca 15. szám alatt, mégpedig Kányádi Sándor kezdeményezésére. A múzeumnak helyet adó közel 200 éves épület már jellegéből adódóan, külsőségeiben is előhangolja a látogatót a mesei világra: belső udvarában egy „évig érő fa”, mellette pedig egy restaurált, az „élet vizét adó” kút található. Mindkét elem fontos funkciót tölt be a mesei világban, ugyanis mind a kút, mind pedig az évig érő fa (paszuly) a szférák, világok közötti átjárás

¹ A Petőfi Irodalmi Múzeum múzeumpedagógiai kínálata 2013/2014 http://www.pim.hu//kepek/upload/2013-10/pim_muzped_OK.pdf (2015. 10. 21.)

biztosító kapu, így már a múzeumba lépés előtt – jelképesen – megtörténik a mesei világba való átlépés.

Az épület alsó szintjén kialakított múzeum öt teremből áll, mely alapvetően három egységet foglal magában, a fogadóteret, a *Magyar tündérmese világa* állandó kiállítást és az időszaki kiállításoknak helyet adó utolsó részt. A tér szűkössége miatt a kialakításban fontos szerepet kapott a multifunkcionalitás, ennek következtében a fogadótér komplex zóna, átalakítható színházzá, kreatív és drámapedagógiai műhellyé. Ugyanitt három kuckó található: egy mesehallgató, egy klasszikus és kortárs gyermekirodalmat felvonultató könyves kuckó, valamint egy *filmfabrika* nevet viselő zug, melyben a multimédia eszközeit felhasználva, saját forgatókönyv szerint megtervezett, rövid animációs mese készíthető. A fogadótér falain elhelyezett mozgatható rekeszek rövid vers- és meserészletek mellett írók-költők meseíró-ereklyéit őrzik (például Lázár Ervin töltőtollát meg Janikovszky Éva szemüvegtokját). Az állandó kiállítás három terme három fontos mesebeli helyszínt jelenít meg: a meseindító üveghegyen túli világot, az elvarázsolt sűrű, titkokat rejtő erdőt és végül a tróntermet. A térstruktúra átgondolt szerkesztettségének köszönhetően a kiállítóterek organikusán egymásba fonódnak, ugyanis a mesehősök léptei vezetnek át a gyermekeket az üveghegyről az erdőbe, ahonnan pedig az égig érő fa tetejéről juthatnak át a királyi trónteremhez. Koczka István látványtervező által a gondosan komponált térbeli elemek és a világítástechnika egymást felerősítő hatásának következtében a látogatók észrevétlenül egy mesebe helyeződnek bele. Mindezen gyakorlati megvalósítás egy megfontolt szellemi munka, szakmai tervezés eredménye, mely felismerte a világ gondolkodásmódjának, kommunikációjának, kulturális igényeinek változását, és ennek következtében a múzeumi látogatók attitűdjének változását is. A vitrinek mögött akkurátusan őrzött relikviák, kegyeleti tárgyak és megsárgult könyvek kiállítása helyett a Mesemúzeum kialakításánál a múzeum szakmai vezetője, Helmich Katalin más utat választott, a mesék élmenyszerző, erkölcsi és érzelmi nevelő funkcióját részesítette előnyben a tervezésnél. A mesék szellemi örökségünk fontos közvetítői, éppen ezért tárgyi anyagban nehezen interpretálható bemutatása helyett, a múzeumot interakciókban gazdagabb felfogás szellemében alakították ki. A *Magyar tündérmese világa* című állandó kiállítás nem passzív befogadást igénylő tárlat, az egész tér a látogatók akcióterülete: a gyermekeknek hét mesebeli próbatételt kell kiállniuk útjuk során.

A figyelem és érdeklődés fenntartását biztosító próbák során a gyermekeknek saját érzékeikre ható (szaglás, tapintás, hallás) feladatokat kell teljesíteniük, így nem csak vizuális hatásaiban teremődik kapcsolat a múze-

um által közvetített tartalom és a látogatók között. Az odalátogató gyermek belép a múzeum kínálta módszerbe: mesehős lesz, döntéshozó, saját sorsát alakító szereplő. A Mesemúzeum működési gyakorlatában látható, hogy a tárlat karakterében az oktató funkció domináns szerephez jut, a múzeumpedagógiai foglalkozások heterogén tartalmi jellege mutatja azt is, hogy ugyanabban a vizuális közegben különböző narratívák, jelentéstartalmak közvetíthetők és taníthatók. Helmich Katalin együttműködve Csörsz Katalin múzeumpedagógussal a foglalkozások kialakítása során a négy–tíz éves korosztály számára többféle pedagógiai célt tartott szem előtt: az alapkészségek, kulcskompetenciák fejlesztését, gyermekek szocializációjának elősegítését. A drámapedagógia eszközeit is felhasználó műhelymunkák rávezetik a gyermekeket az irodalom befogadására, fejlesztik a nyelvi tudatosságot, beszéd- és szövegértést. A problémamegoldó és döntéshozó képesség fejlesztése, akárcsak az önismeret, együttműködés és a kreativitás minden foglalkozásban megjelennek. A múzeumpedagógiai elvek szerint kidolgozott kiállításban az egyéni látogatókat egy foglalkoztató füzet vezeti, mely amellet, hogy térben irányítja a gyermekeket, önálló megoldásokra, a próbatételek egyéni megfejtésére is ösztönzi őket. A múzeum vonzereje a próbatételek kialakításának kuriozitásában rejlik, a misztikus erdő, érintésre különlegesen világító grifftojás, tapintható sárkánybőrrel és pompázó, kincsekkel teli trónterem – mindez interaktív helyszín ahhoz, hogy a gyermekek saját jelentéstartalommal töltsék fel meséjüket. A próbaszituációkat, helyszíneket és mesebeli szereplők jelmeit személyes megértéssel, magyarázattal társítják, így kapcsolódnak be a magyar – és az európai – szellemi örökség fontos virtuális múzeumába, a mesék világába.

Mint arra a bevezetőben utaltam, a Mesemúzeum multifunkcionális intézmény, ugyanis író-olvasó találkozók, pedagógiai műhelyek, koncertek és színpadi előadások, hangjátékok, táncos-zenés foglalkozások, diavetítések, kulturális rendezvények, táborok is zajlanak a falai között. A Mesemúzeum emellett szabad délutánokon drámafoglalkozásra invitálja a gyermekeket Hantos Násfa vezetésével, valamint gyermekpszichodráma óvodásoknak és kisiskolásoknak Korzenszky Klára és Bogdán Réka irányításával. Továbbá a múzeum bázisul szolgál szakmai workshopoknak, továbbképzéseknek, intézménylátogatás céljából évente számos egyetemistát, pedagógust fogadnak, illetőleg szakmai gyakorlatukat töltik itt a hallgatók. A Mesemúzeum így megtartva elsődleges profilját, széles körű és változatos programokat, tanulási utakat kínál a publikum számára. A múzeum sikerét a szakmai elismerő diplomák, kitüntetések mellett mutatja, hogy túlnőve az eddigi helyszínén, a Döbrentei utca 9. szám alatt megnyi-

totta kapuit a Meseműhely, ahol a tizenegy–tizenhárom éves korosztály számára indult kiállítás *Költők városa* címmel az idei évben.

A 20. század utolsó évtizedeitől a múzeumok leszámoltak a korábbi muzeális rutinok (VÁSÁROS 2010: 26), a gyűjtő-kiállító tevékenység dichotómiájával, az irodalmi kiállítások mindemellett jellegükben különböznek a legtöbb kiállítástól, hiszen maga az irodalom nem tekinthető meg oly módon, akár egy kép vagy festmény (WIRTH 201: 285). A Mesemúzeum túllépett a szigorú architektúra és a klasszikus múzeumi látogató igényein, kilépett a múzeum statikus állapotából, és új szükségletekre épülő koncepciót kialakítva élményközpontú intézménnyé vált, mely egyszerre kiállít, oktat, nevel és ösztönöz.

Irodalom

A Petőfi Irodalmi Múzeum múzeumpedagógiai kínálata 2013/2014

http://www.pim.hu/kepek/upload/2013-10/pim_muzped_OK.pdf (2015. 10. 21.)

SLOTTERDIJK, Peter (2012): *A múzeum – a megütközés iskolája* In *Múzeumelmélet*, szerk. PALKÓ Gábor, Ráció Kiadó, Budapest

VÁSÁROS Zsolt, szerk. (2010): *Múzeumi iránytű 7*, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre

WIRTH, Üwe (2012): *Mi mutatkozik meg, amikor irodalmat mutatunk be?* In *Múzeumelmélet*, szerk. PALKÓ Gábor, Ráció Kiadó, Budapest

A kislány, aki mindenkit szeretett

Gondolatok a Szabadkai Gyermekszínház előadása kapcsán

Lázár Ervin meséje, mely a kis Brunella történetét mondja el, *A Hétféjú Tündér* című kötetben található. A mese a szeretet fogalmáról alkotott közhelyeinket írja felül. A történet finoman árnyalja a naiv, meggondolatlan, eltúlzott érzelmek kétélűségét, melyből az olvasó felfejtheti a szöveg mögött megbúvó, kissé talán demisztifikáló tartalmat.

A történet főhőse, a kis Brunella eltéved a sűrű erdőben. A félelmetes állatok, akikkel találkozik, nem rettentik el, hisz nincs félnivalója semmitől, mert abban az erkölcsi értékrendszerben, melyben ő gyermekien, naivul hisz, a szeretet mindent legyőz, így mivel ő mindenkit szeret, egyértelmű visszaigazolása érzelmeinek, hogy őt is mindenki szereti, tehát semmiféle veszély nem leselkedhet rá. Az erdő titkos lakóival történő találkozás nem is cáfol rá erre a kijelentésre. A Tigris, a Medve és a Rettenetes Háromkerekű Pakukmadár is barátságot köt a kislánnyal, félretéve mindazokat az előítéleteket, melyek őket az erdő mélyére száműzték, hogy magányosan éljenek. Vagyis Brunella „erőszakos” szeretetével meggyőzi őket, hogy nincs mitől félniük. A mese záróakkordja viszont rációval erre. Brunella találkozik a Vadással, akinek szintén önzetlen és őszinte szeretettől vezérelve kifecsegi új barátainak rejtekhelyét. Ezután már csak három lövés dördül, és a Patak vizéből eltűnik a kislány tükörképe.

Ha a Szabadkai Gyermekszínház előadásának rendezője, Tengely Gábor csupán a konkrét meseszöveghez ragaszkodott volna, akkor minden bizonnyal egy, a célközönség számára nehezen befogadható és értelmezhető produkció jött volna létre. Viszont Markó Róbert dramaturg a mesét egy kerettörténettel és egy „életképpel” egészítette ki, mely semmiképp sem didaktikus, ennek ellenére mégis magyarázó, értelmező fogó-dzót nyújt a nézőknek.

A kerettörténet tulajdonképpen egy monológ, melyet később a Vadász szerepében megjelenő szereplő mond el. „Meg kell védenünk gyermekeinket a rájuk leselkedő veszélyektől” – foglalható össze egy mondatban a szöveg üzenete, illetve a kérdésfeltevés fontos még: „...ki felel mindezért?” A monológ üzenete egyértelmű és releváns a későbbiekben látható történet szempontjából: mennyire fontos, hogy gyermekeinket megfelelő erkölcsi normák között neveljük, hogy elkerüljük a szélsőségeséget, hiszen, ha ebben sikert érünk el, gyermekeink magabiztos önállósággal léphetnek ki az élet „erdejébe”, remélhetőleg anélkül, hogy „eltévedésük” olyan súlyos következményekkel járna, mint a mesebeli Brunellával történt. Ilyen tekintetben tehát tartalmi szempontból mindenképp releváns ennek a monológnak a történet elé helyezése. Érdekessége viszont a forma, vagyis, hogy a fent idézett két mondatot olyan hosszú körmondatok fojtogatják, amiktől (az előadásban még kifejezőbben) inkább válik a szöveg politikai kampánybeszéddé, ahol kimondódik ugyan a lényeg, de abban a pillanatban már be is söpörtük a szőnyeg alá. Az egyértelmű utalás pedig így az, hogy a problémával mindannyian tisztában vagyunk, érezzük a felelősséget, azonban mégsem tudunk érdemben tenni a megoldásért. Marad tehát az üres propaganda, mely rávilágít a hiányosságokra, de ettől még semmi sem változik.

A fent taglalt felütés után egy hosszabb jelenet következik, mely valójában Brunella „eltévedésének” előtörténeteként is értelmezhető. A kislány születésnap ünnepségébe tekinthetünk bele, hangsúlyozottan nem vendégként meginvitálva, hanem, ahogyan a szöveg és a játék is jelzi, külső szemlélőként, egyfajta dokumentálói, megörökítői vagyunk az eseménynek, mintha a nézőtérén ülő gyerekek és felnőttek lennének a megszólított, türelmetlen „fiatalember – fotós”. Ebben a játékban egyrészt a felnőttek világának görbe tükörképe villan fel, az ünnepelt kislány jelenléte, véleménye teljesen semlegessé válik. Az egyetlen tényleges cselekmény a felkészülés a kimerevített pillanatra, mikor a család minden tagja jelen van, és legjobb arcát mutatja. A lényeg, a látszat, a nem létező, retusált „valóság” pillanatának megteremtése és annak dokumentálása az örökkévalóságnak. A szeretet kinyilvánítása csupán tárgyi dolgokban jelenik meg: ki és mekkora értékben áldozott a születésnap ajándékra. (A színpad közepén csoportba verődő család tagjainak folyamatos helyváltoztatása, ki kerüljön a középpontba, vagy talán méltóbb, előnyösebb helyre a fotón, érdekes színpadi játékot eredményez, melynek „elszenvedője” a folyamatosan háttérbe szorított kislány.) A tablóképbe merevedett csoporttól felhangzik néhány „rajongó” megnyilvánulás, miszerint Brunella a „legszebb, legokosabb, legcsinosabb, neki van a legszebb haja...”

A Szabadkai Gyermekszínház fotója

A jelenet záródialógusa lesz az átkötő a Lázár Ervin-mese kiindulópontjához. Brunella az erdőben, a pataknál mintegy mantrázza az előző jelenetben elhangzottakat: „Szép fekete hajam van... És a szemem is nagyon szép”, hiszen Brunella ezeket a mondatokat éli meg a szeretet kinyilvánításaként.

A kislány, aki mindenkit szeretett címben múlt időben szereplő ige is jelzi annak a változásnak a bekövetkezését, melyet a mese szerzője Brunella tükképének eltűnésével jelez. „Most már sohasem láthatod magad bennem – mondta szomorúan a patak –, csak talán akkor, ha behunyod a szemedet.” Az álmok és illúziók világában élhet csak tovább a mindent legyőző szeretet meséje, a valóságban azonban egyre gyakoribb a legyőzött szeretet.

Az előadás epilógussal zárul, a felütésben elhangzott monológ ismétlődik meg, a Vadász interpretációjában. A változás csak az, hogy a mellette álldogáló Brunellát játszó kislány elé tart egy papírdarabot, melyről a kislánynak hangosan fel kell olvasnia a „tanulmányt”: „Meggondolatlan cselekedeteink miatt sokszor kerülünk nehéz, komoly, súlyos helyzetbe, amikor azt érezzük, nem tudjuk megvédeni magunkat a ránk váró fenevadaktól.

[...] De nincs semmi baj, hiszen a felnőttekre mindig számíthatunk...” Ha nem is konkrétan a felnőtté válás, de a felnőttek világának megértése kezdődik itt meg a gyermeki tudatban. Ami relativizálja mindazokat a tapasztalatokat, melyek mindaddig útmutatói voltak a mindennapoknak. Valahogy így: a szeretet nem mindig győz, a szeretet szimulálható, a felnőttek nem mindig azt mondják, amit tesznek vagy nem mindig azt teszik, amit mondanak. De mégis, ők a felnőttek, útmutatói, támaszai, erkölcsi példaképei a felnövekvő generációknak.

A kerettörténet és a felnőttek világának a fentiekben taglalt módon való beemelése a mese történetébe mindenképpen befolyásolja az olvasatunkat, melyet nem csupán a szöveg, hanem az előadás stílusa, a színészek karakterépítése is aláhúz.

A családi „álidill” pillanatai után Brunellával tartunk a patakpartra, majd az erdőbe. Az erdő állatainak ötletes megjelenítése Michac Gábor érdeme, a legőszerű, ugyanakkor monumentális elemekből megszülető állatok mozgatása a koreográfus, vagyis Fejes Kitty munkája mellett a társulat tagjainak összehangolt és pontos csapatmunkáját is dicséri.

Nemcsak elgondolkodtató, de látványban is remek előadás, mely nem kizárólag a gyerekekhez szól, hiszen Brunella „eltévedésének” felelősei egyértelműen mi vagyunk, felnőttek, üzenik az alkotók, akiktől talán számon kérhető üzenetük erőszakossága, egyoldalúsága, kizárólagossága, a gond csak az, hogy ugyanolyan retorikával történne a számonkérés, mint az előadásszöveg bevezető monológja, hisz beismerjük vagy sem, igenis, felelősek vagyunk.

A KISLÁNY, AKI MINDENKIT SZERETETT

Lázár Ervin azonos című meséje alapján írta: Markó Róbert m. v.

Díszlet-, jelmez- és bábtervező: Michac Gábor m. v.

Koreográfus: Fejes Kitty m. v.

Rendező: Tengely Gábor m. v.

Az előadásban részletek hangzanak el Ludwig van Beethoven 3., 7. és 9. szimfóniájából.

Szereplők: Kálló Béla, Dedovity Tomity Lea m. v./Góli Zsuzsi m. v./ Patocskai Andrea m. v./Takács Flóra m. v., Gál Elvira, Szűcs Hajnal-ka, Greguss Zalán, Kocsis Endre, Szloboda Budanov Márta, Vörös Imelda, Fridrik Gertrúd, Szloboda Tibor

Szabadkai Gyermekszínház, bemutató: 2015. április 9.

Ha anyának rákja van

Tóth Krisztina: *Anyát megoperálták*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 2015

Tóth Krisztinát egyaránt ismerhetik a felnőtt- és gyerekirodalom olvasói. Nagyon termékeny szerző, verses- és novelláskötetei, regénye mellett több gyermekverseket tartalmazó könyve is megjelent (*A londoni macskák*, *Állatságok*, *Marci-kötetek*). 2008-ban Szabó T. Annával és Varró Daniellel jelentették meg közösen *Kerge ABC* című munkájukat, amely segítséget nyújt a gyermekeknek az ábécé elsajátításában. Első mesekönyve az idei ünnepi könyvhétre jelent meg *Anyát megoperálták* címmel, de hamarosan a boltokba kerül legújabb kötete, az *Orrfűjős mese* is.

Azt megállapítani, hogy az *Anyát megoperálták* című művet mesének lehet-e nevezni, igen nehéz. Lovász Andrea az *Élet és Irodalomban* megjelent recenziójában „bizonyos értelemben” mesének nevezi, mivel maga a szöveg konstrukciója és az illusztráció is erre enged következtetni. Viszont elmaradnak a mesék klasszikus elemei, szereplői, a fordulatok, a csoda, amely segíti a hőst vándorlása, illetve küzdelmei során. Helyüket átveszi az aktuális világ, egyre több elemet tartalmaznak a valóságból. A szereplők egyre hétköznapiabbak, a mindennapokban kell megállniuk a helyüket. Ezért is idézi Herédi Károly tanulmányában Lovász Andreát a legújabb kötetéből. „[...] manapság a gyerekkönyv sokkal életszerűbb, »nem elhallgat, hanem átfogalmaz; lefordítja, tolmácsolja a gyerekeknek a mindennapokat« (29). Tulajdonképpen úgy válik gyerekkönyvvé, hogy közben profi irodalom lesz, és ez az öntudatra ébredő gyerekirodalom megszűnik gügyögni és takargatni a problémákat” (HERÉDI 2015: 86). Ugyanez látható Boldizsár Ildikó értelmezésében, ahol tágabb teret kapnak a mai mesehősök, a műmeséket már nem a népmesékhez hasonlítja. „Ezek a történetek a gyerek valóságos életéből indulnak ki, a gyerekszobában vagy a gyerek közvetlen környezetében játszódnak, a szereplők a gyerekekre és annak szülei-re hasonlítanak, s élük saját hétköznapi életüket” (BOLDIZSÁR 2004, 118).

Tóth Krisztina kötete egy nagyon merész, ám jól megoldott vállalkozás. Az utóbbi időben megjelent több gyerekkönyv is, amely a beteg gyerekekkel foglalkozik, felkészíti őket a rájuk váró megmérettetésre, segít a traumák feldolgozásában. Ilyen Benyovszky Anita *Péterke hallani fog* és *Péterke beszélni fog* című könyve, vagy pedig a Bartos Erika szerkesztette *A bátorságpróba*, amely kifejezetten leukémiás és daganatos gyermekeknek készült. Az utóbbi kereskedelmi forgalomban nem is kapható, ingyen kapják meg azok, akiknek szükségük van rá. De mi van akkor, ha valamelyik szülő betegszik meg? Hogyan reagál a család? Mit mondhatnak el a gyermeknek? Az *Anyát megoperálták* pont ezekre a kérdésekre ad egy alternatív, nagyon hasznos választ. A meséken keresztül könnyebb feldolgozni a nehezebb témákat, így a betegséget is. „A mese terápiás értéke abban rejlik, hogy minden történet az egyensúlyhoz (egészséghez) vezető utat mutatja meg, mégpedig azzal a felhívással, hogy nem megszenvedni kell az egyensúly megbomlását, hanem – akár szenvedés árán is – helyreállítani” (BOLDIZSÁR 2004, 21).

Nem egy „dupla fedelű” meséről van szó, pontosan kimondja a problémákat, megbeszélésre serkent. A főszereplő egy óvodás kislány, az ő elbeszélését olvashatjuk. „Anya délután szokott értem jönni az óvodába. Felkelés után megesszük az uzsonnát, addigra általában odaér. Egyik délután hiába vártam őt, a konyhás nénik már visszavitték a tálcaikat. Nagyon aggódtam, mert a Mókus csoportban van egy olyan gyerek, akiért mindig későn, már sötétben jönnek. Félttem, nehogy velem is ez történjen” (4). A gyermek félelmével indul a történet. Magára hagyottnak érzi magát, amin nem segít az, hogy otthon is szomorú környezetbe érkezik. Az elhallgatás nyomot hagy bármelyik kisgyereken, önmagát kezdi el hibáztatni, mert nem érti környezete viselkedését. Ezért a legrosszabb, amit a szülők tehetnek, ha bevezetik a tabukat. A könyv arra mutat rá, hogyan lehet elmesélni, mi történik a beteg szülővel. Az *Anyát megoperálták* elbeszélőjét klasszikus családmódelben láthatjuk (anya, apa, nagyszülők, gyermek), ellentétben a népmesékben általában megjelenő, csonka családból származó főhőssel. A főhős kifejezést azért is mellőzhetjük, mivel (ahogy Fenyő D. György is megfogalmazta [FENYŐ D. 2015]) a könyv egy fiatal anyukáról szól, nem az elbeszélőről. A kislánynak meg kell birkóznia azzal a tudattal, hogy anyukája nem egészséges, fel kell dolgoznia azokat a napokat, amelyeket csak az egyik szülőjével tölt, az anya hiányát, viszont a betegséggel nem neki kell közvetlenül megküzdenie. Lovász Andrea meglátásával pedig csak egyet lehet érteni: „Tóth Krisztina könyve attól jó, hogy a kötelezően elvárt sírós-síránkozás olvasói viszonyulást egy elegáns gesztussal a nagymama alakjára ruházza, s a szöveg többi része olyan marad, amilyen az elbeszélő életkorából adó-

dik. Azaz kusza és kapkodóan magyarázatokat kereső – ezért nekünk, felnőtteknek vicces – és szorongással tele” (Lovász 2015).

A kötet oldottabb hangulatát a jól elhelyezett vicces hasonlatok, szövegviccek adják. Minden esetben a gyermeki logika szüli ezeket a szöveghe-lyeket, általában a legkomolyabb, legfájdalmasabb részeknél, ami megaka-dályozza, hogy a szöveg tényleges sajnálkozásává váljon. A homokvár pél-dája nagyon szépen magyarázza el a kislánynak, hogy milyennek lehet el-képzelni a rákos megbetegedést, miért kell eltávolítani anyából a dagana-tot. A kislány reakciója nagyon természetes, rögtön lefordítja magának: „Anyá azt mondta, hogy azt a kis darabkát, amit kivesznek, megvizsgál-ják az orvosok. Megnézik, miről van szó pontosan, hátha okosabbak lesz-nek tőle. Én is mindig alaposan megvizsgálom, ha a homokban találok va-lamit. Találtam már rágót, söröskupakot, kutyakakát, szöget, csupa olyan dolgot, ami nem való a homokozóba. És mindet alaposan megvizsgáltam, és okosabb lettem tőle” (19–21). Ugyanígy a még bonyolultabb kemoterá-piát az apa a gyomirtáshoz hasonlítja. Ahhoz, hogy a mindent elnyomó növényt száműzzék a kertből, muszáj bizonyos időközönként permetezni. Ez a művelet már ismerős a kislánynak a nagypapa kertjéből, ezért teljesen megértő tud lenni, párhuzamokat tud vonni (nagypapa azért visel maszkot, hogy ne hányjon, mint az édesanyja). Az anya nélkül eltelő hétköznapi esetlensége megmosolyogtatja az olvasót: az apa odaéget mindent, a rán-tottát és a piritóst is, a mosás sem megy neki, minden fehér ruhából rózsá-szint csinál. A kislány ezekben is a pozitívumot látja, nem kesereg egy pil-lanatra sem. A kötet utolsó része az anya gyógyulási folyamatát kíséri fi-gyelemmel. Az édesanya nem titkolja el gyermeke elől az operáció nyo-mát sem, amire a kislány gyermeki őszinteséggel reagál. „Anyá megmu-tatta a varrást. Hát... a doktor bácsikat szerintem nem a nagymama taní-totta varrni. Anyá azt mondta, ez később még majd szebb lesz, de én attól félttem, hogy még akkor is nagyon ronda lesz, amikor már szebb lesz” (34). Vidámságot próbál becsempészni a kislány azzal, hogy anyukája paróká-it és ruháit próbálgatja, bár ez nem arat osztatlan sikert a családban. A haj elvesztését is már meglévő mintákhoz tudja kapcsolni: ahogy a macska el-hullatja szőrét ősszel, úgy az édesanyja haja is visszánő télre. Nagyon fon-tos a teljes gyógyuláshoz vezető úton, hogy a jövőről pozitívan nyilatkoz-nak. Tavaszra az anyukának új mellet operálnak a megcsonkított helyére, a kislánynak testvére is születhet, akit az anya táplálni is tud majd. Nem me-rülnek el a búslakodásba. „Anyá azt mondja, hogy pár év múlva ez az egész csak egy rossz emlék lesz” (47).

Gyermekkönyv lévén nem mehetünk el szótlánul az illusztrációk mellett sem. Hítka Viktória rajzai igazán kislányossá teszik a könyvet, ami nagyon jól illik az elbeszélő kislány szövegeihez. Két szín dominál erősen, a rózsaszín és a szürke. Az előbbivel főleg a nőiség és a boldogság van kihangsúlyozva, míg a szürke a gondokat, szomorúságot jelöli. A könyv kétharmadában a felnőttek feje körül mindig sötét felhők húzódnak, ám az édesanya műtéte után már a rózsaszín felhők is bekúsznak a képbe, átvezetve minket a kislány és édesapja várakozásába. Az örömet és boldogságot (főleg amikor az anya nevet) sárga sugarakkal erősíti fel. Emellett mindig igen részletesen vannak kidolgozva a képek (a szobabelsők, a parkok és kertek), külön érdekes, hogy amikor a kórházzról van szó, szinte teljesen eltűnnek a színek, csak az anyuka szobájának ablakában jelzi egy rózsaszín szív, hogy ebben az épületben itt van egyedüli említésre méltó. Ahogy a történetet a kislány beszéli el, úgy az illusztrációk is olyanok, mintha a gyermek szemszögéből látnánk a környezetét, olyannak, amilyennek ő látja, ő gondolja. Az illusztrációk egyszerre támasztják alá a szöveget és adnak hozzá egy még érzékenyebb világot.

Tóth Krisztina könyve fontos hézagot tölt be a gyerekkönyvek világában. Merészen, mégsem tolakodóan ír arról, hogyan kellene egy családnak működni akkor, ha az egyik szülő súlyosan megbetegszik. Nem titkolózik a gyerek előtt, nem is sirattatja meg, nem kesereg. A legnehezebb helyzetekben is pozitív tud maradni. Mindezt a gyermek perspektívájából mutatja be a lehető legtermészetesebb módon. Fenyő D. György pontosan fogalmaz kritikájában: „A tanulság ugyanis alapvetően más, mint a száz évvel korábbi gyerekkönyvek esetében. Nem erkölcsi a tanulság abban az értelemben, hogy nem akarja nevelni a gyereket. Nem ad erkölcsi tanácsokat, nem ír elő egy magatartást. Az anyuka betegsége nem arra kell, hogy nevelje a gyereket, hogy »jó legyen«. Arról a nem erkölcsi, hanem pszichológiai tapasztalatról szól, hogy a gyerek számára legállandóbb és biztonságosabb ember, az édesanya is megbetegedhet, és hogy erről együtt kell beszélni, a gyereknek erről fontos tudnia” (FENYŐ D. 2015).

Kiadás

TÓTH Krisztina (2015): *Anyát megoperálták*. Móra Könyvkiadó, Budapest

Irodalom

BOLDIZSÁR Ildikó (2004): *Mesepoétika. Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest

FENYŐ D. György (2015): Alkalmazott irodalom. <http://uveghegy.com/2015/07/09/alkalmazott-irodalom-toth-krisztina-anyat-megoperaltak-mora-konyvkiado-2015/> (2015. 10. 01.)

HERÉDI Károly (2015): *A pöttyöstől a pixelig, avagy a nagykorúsodó gyerekirodalom*. (Lovász Andrea: Felnőtt gyerekirodalom. Cerkabella Könyvkiadó, Budapest, 2015) In *Híd*, 2015/7. 82–87.

LOVÁSZ Andrea (2007): *Jelenidejű holnemvolt*. Szeminárium a mesékről. Krónika Nova Kiadó, Budapest

LOVÁSZ Andrea (2015): *Kavics*. In *ÉS*, 2015. 23. szám. http://www.es.hu/lovasz_andrea;kavics;2015-06-04.html (2015. 10. 01.)

A könyvek könyve

Domonkos István: *Allegra bajbajó*. Forum, Újvidék, 2015

Amikor a *YU-HU-RAP* című kötet elején Domonkos István „aranyat érő tanáccsal” látja el az egyetemes költészeti terekben ifonti hévtől és a tapasztalat súlyától vezetett sors- és pályatársait („Gyártsatok bármit, kínai kocsonyát, zárdaszüzet gipszből stb., csak verset / NE! / NE! / NE!”), ez az invokáció egyszerre mutat rá a szerzőnek a verssel ápolat bonyolult kapcsolatára és arra, hogy az általa vállalt poétikában semmi sem áll távol a költészet mindent megszépítő és/vagy beszennyező erejétől. A vers, de azt is mondhatnánk, egy Domonkos-vers magába olvaszt minden létezőt, így nem idegen tőle az „élő kripta”, az „örökké meglepő rés” vagy épp a Közgazdasági kislexikon egy szócikke sem. Ha egy szöveg élén az említett név áll, tudjuk, mire számíthatunk: a poéma felemész, a magáévá tesz, de mégis minden sorában, minden egyes strófájában ott érezzük a megszokott idegenséget.

Az említett kettősség érzése ragadott magával akkor is, amikor felütöttem az újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet gondozásában megjelent *Allegra bajbajó* című gyűjteményes kötetet, a kötetek könyvét. Tudtam, mire számíthatok, a versek ismerősökként sejtettek fel, ám ebben a formában mégis az újdonság erejével hatottak: a kötetek kötetét olvasni kalandszámba megy.

Nem szabad elsiklanunk afelett, hogy a könyv megjelenése, a dimenzióiból, a színválasztásból eredő méltóság, a kötet fizikai léte pontosan jelzi a benne található szövegek jelentőségét. A kötetek könyve Kapitány László utolsó könyvművészeti alkotása. A maga nemében remekmű. A reprezentatív kulcsin nem szándékozik háttérbe szorítani a verseket: a *Rátkától* a *YU-HU-RAP*-ig húzódo írások íve, a Domonkos-életmű hangsúlyos és újrarendelendő darabjai ebben az egységben, a szó legnemesebb értelmében, szöveggyűjteményt alkotnak. Ha létezik igazán reprezentatív, az igényesség gondolata által életre hívott, vajdasági – ez utóbbi szó ezen a he-

lyen túlon túl leszűkítő – magyar irodalmi szövegeket tartalmazó kötet, amelynek minden háztartás könyvespolcán ott a helye, Domonkos Istváné az. Az *Allegra bajbajó* a könyvek könyve.

Amellett, hogy a kötet elvitathatatlan fontosságú, még egy szempontot ki kell emelni az *Allegra bajbajó* kapcsán: ez pedig az a dimenzió, amely megmutatja a szerző versírásának poétikai alakulását, még pontosabban a poétikai megoldások tárházának változását. A kötet nem csak a textust tartalmazza, hanem magát a szerzői kontextust is. Ebben a szövegben nem szeretném ilyen irányba vinni az értelmezést – egyfelől kimerítené a rendelkezésre álló kereteket, másfelől pedig a megszólalási mód sem enged meg ilyen irányú digressziót –, ezért csak utalok arra, hogy értelmezésemben az *Allegra bajbajó* az élet verspoétikai megalkotásának a szöveglenyomata. Ennek alátámasztásául megemlíteném a kapcsolatot a kötet legelső verse – amely a vitális megújulás, a kiteljesedés előtti stáció bevezető énekeként is értelmezhető – és a *YU-HU-RAP* legutolsó egysége – a kitalált *élet* (kiem. az eredetiben) – közötti érintkezési pontokra. Két pont között a legrövidebb út az egyenes – igaz, ám Domonkos István versei nem teszik meg nekünk azt a szívességet, hogy ilyen egyszerű úton járva halad-hassunk. Az élet mozaikszerű lenyomatai a legváratlanabb és a legkiszámíthatóbb helyeken éppúgy visszatérnek, mint egy-egy ikonikus versének refrénjei („élet [...] vágni engem nyakon”).

Az *Allegra bajbajó* című kötet kiemelten fontos szövegegységének tartom a mese- és gyermekverseket tartalmazó részeket. A közismert mesék – mint például a Hófehérke, a Piroska és a farkas, vagy épp a Csipkerózsika – versparafrazisainak olvasásakor izgalmas megfigyelni, miként ragadja meg a témát a költészet nyelvén, vagyis hogy mit tart meg az eredeti történetből. De én úgy látom, az sem elhanyagolható, milyen regiszterek kerülnek ki a versből. Domonkos István meseátiratai remekül illusztrálják, hogy egy közismert mesetoposz a műnemváltással korántsem veszít erejéből: az amúgy sem terjedős történet tömörítve, a vers sajátosságaival gazdagítva képes részleteiben megújítani és átértelmezni azt. A mesevers remek formája a gyermekolvasók megszólításának – ezt Domonkos István évtizedekkel ezelőtt tudta, a kötetnek hála pedig a mai legfiatalabbak is megtapasztalhatják ezt.

A túlzottan csupasz verscsontvázakat – az *Öt törött tőköt* vagy a *Két csősz főz* címűt, melyek számomra nem többek a hangokkal történő kísérletezésnél – nem számítva a gyermekversek játékosága, a nyelvi lelemények, a „flegmaságba” kifutó beszédhang mögé rejtett tervezett játékoság kortól – értsd: életkor vagy naptári évek egy szakasza – függetlenül élvezetes olvasmány lehet mindenki számára. Domonkos gyermekversein nemcsak felnőni jó, hanem továbbadni is megéri őket. (Évek óta motoszkál bennem

egy komoly kérdés: vajon milyen város lenne Újvidék, ha Domonkos István versében nem lekvár volna az ablakokon?) És visszatérve a kötet, illetve a Domonkos-jelenség kontextusához: aki csak egyszer is hallotta a szerző által megzenésített verseket, a könyvet lapozva elkerülhetetlenül felidéződik benne zene, szöveg és előadásmód összeforratottsága.

Mit jelent az, hogy a kötetek könyvét tartja a kezében az olvasó? A most megjelent könyv, de maga a Domonkos-univerzum több okból is lezáratlan, lezárhatatlan korpusza a magyar irodalomnak. Maga a képanyag is egy kinyílási lehetőséget hordoz magában, de ahogy azt az utószó részletesen tárgyalja, a szerkesztők számára dilemmát jelentett, melyik kötet melyik képanyagát emeljék be. A végeredményt lapozva számomra úgy tűnik, a lehető legjobb döntést hozták. Mintha egy elveszett egységet olvasnánk újra élővé, újra elevenné. Egy olyan egységet, amelyet össze kellett rakni – noha sosem volt szétdarabolva.

A kötetek könyve kifejezés az én értelmezésemben egyenlő az ikonikus szövegek és szöveghelyek, a szintén ikonikus versépítési technika, valamint a textusokra ráakódott rétegek, történetek, korszakok és korszaktörések együttesével. Az életmű – mint erre az utószó is utal – a mai napig mozgásban van, a szövegek végső tisztázásakor a szerző segítségét is igénybe vették: a szerkesztők munkája révén kiépült látószöveget tehát nemcsak ők, hanem a versekkel, a kötetekkel korábban dolgozóktól örökölt mozzanatok is alakították, formálták. A kontextuális hatások – ahogy arra fentebb már utaltam – szerves alakítói e könyvnek, s elválaszthatatlanok attól a kulturális-irodalmi paradigmától, amelyet egyesek átéltek, mások pedig az irodalomtörténet olykor torzító, olykor pedig szükségszerűen leegyszerűsítő lapjairól ismernek. Az előbbieik számára Domonkos István kötete a saját múlt újjáéledő darabja, míg az utóbbiak számára ennél is több: egy szelet a hőskorból, abból az időből, amelyet eddig csak mások történeteiből ismerhettek meg. Számukra a mesék terepe egyszerre a saját tapasztalat mezejévé lényegül át.

Nem a leghálásabb és korántsem a legkönnyebb feladat Domonkos István legújabb könyvéről beszélni. A szerző munkásságát taglaló számtalan tanulmány, kötet és lapszám bizonyítja, a költő a magyar irodalom egyik legvirulensebb életművét alkotta meg, amely értelmezések és újraértelmezések tömkelegét ihlette és ihleti a jövőben is. E kötet jelentősége mindemellett abban rejlik, hogy valamiféle – noha úgy látom, korántsem az egyetlen lehetőség – rendszert épít fel a versszövegek között, és hozzáférhetővé teszi a nehezen fellelhető szövegeket is. A domonkosi verstájak, legyen szó a kevésbé ismertekről vagy akár a bennünk élő szövegekről, kihívással telítettek, olykor uralhatatlanok, de mégis arra születtek, hogy bejárjuk őket.

Vajdasági gyerekkönyvek – 2014

Akarsz-e játszani robotosat, szótekerítgetést, válást és halált?

Csík Mónika: *Pópopó és Totyka*. Életjel, Szabadka, 2014

Csík Mónika *Pópopó és Totyka* című gyerekkönyve 2014-ben jelent meg az Életjel Kiadó gondozásában. A kötetet – bár neve lemaradt a borítóról – Kanyó Janovics Erika illusztrálta. A szerző a magyar nyelvű gyerekkönyvek Vajdaságban igencsak elhanyagolt piaci szegmensét célozta meg. Már a pusztá tény, hogy valaki gyerekeknek kíván írni, üdvözlendő, ha pedig ebből könyv is születik, annak mindenképpen figyelmet kell szentelnünk. Csík Mónika sok településre eljutott Vajdaságban, népszerűsítve a *Pópopó és Totykát* (a továbbiakban *PéT*). A Szabadkai Gyermekszínház színészeinek közreműködésével, máskor a könyv illusztrátorával közösen, olyan író-olvasó találkozók és mesedélutánok jöttek létre, amelyek tágitották az ilyen események dimenzióit. Érdekes megfigyelni ennek kapcsán, hogyan emelődhet meg egy szöveg presztízse és befogadhatósága a mediális váltás után. A *PéT* szövegeit illetően pedig – sajnos – bőven van szükség az efféle intermedialis megtámogatottságra.

A tizenkét, egymáshoz lazán kapcsolódó történetet egy család, vagyis Pópopó (Nagybajnok), Totyka (Kisbajnok), Sapa és Sanya alakja fűzi össze (továbbá visszatérő szereplők a nagyszülők és az óvónő is). A szövegek legtöbbje műfajilag nehezen meghatározható, a rövidtörténet és a mese között jelölhető ki a helye, néhányban ugyan megjelenik a csoda, de ezek egy része nem „valódi”, hanem a gyermeki nézőpont indukálta kvázicsoda. A legtöbb epizódban ez a csodaalkotó gyermeki nézőpont az uralkodó, így

módon tematizálódik a nyelv figuratív jellegének, illetve a frazémáknak a félreértése/nem ismerete (*Ne beszélj zöldségeket!; Mit cipel Börönd Ödön a bőröndjében?*). A történetek másik szervezője az életkorral járó kíváncsiság és kihívásokkal való szembesülés, mint pl. a kaki utóélete, a kihullott fog sorsa, utóélete (*Hol laknak a kakik?*). Az utóbbi fejezet a nemzetközi trendekhez is idomul, eddig nem volt jelen hasonló tematika a vajdasági magyar gyerekkönyvekben. A trendkövetés természetes folyamat, így különféle tabunak számító témákat (halál, válás, betegség, drog) megjeleníteni mostanság egyre nagyobb divat. Azonban megfelelő forma nélkül, önmagukban az ilyen történetek nem állják meg a helyüket. Ebből a szempontból kifogásolható *A megkergült kakukkos óra* című epizód, amely ellentétben áll a kötet többi, egzisztenciálisan tét nélküli (pl. *Kerékpártúrán, Uépompompom*) szövegével: egyetlen történetben, hirtelen zúdul az olvasóra a nagymama halála, a gyerekek huligánsága, sőt, az apa új szerelme is, akiért elhagyta a családját. A bonyodalmat egy varázslatos/elátkozott kakukkos óra megvásárlása okozza, amely az egész családot a jövőbe varázsolja, ahol Pópopó, Totyka és Sanya rövidesen szembesülnek az életükben beállt negatív változások sorával (a gyerekek többek között azzal is, hogy ezentúl a környéket terrorizáló huligánként kell önmagukra tekinteniük). A történet lezárása nem megnyugtató. Ugyan az idő kerekét visszaforgatja a piaci boszorkány, de a jövő kérdései attól ugyanúgy nyitottak maradnak: a nagymama ugyanúgy meghalhat, az apa ugyanúgy elhagyhatja a családját egy másik nőért, a gyerekek ugyanúgy rossz útra térhetnek. A könyvben, ahol eddig a jelmezbál, az óvodai kirándulás vagy a mogorva szomszéd megszelídítése volt az epikus mag, most meglehetősen szerencsétlen tálalásban és koncentrációban tolul a befogadó arcába ez a problémahalmaz.

Az egyik címszereplő, Pópopó neve olyan szemantikai mezőt nyit meg, amely inkább a nonszensz költészetre jellemző, azonban a narrátor megadja a kulcsot, hogy az olvasó dekódolhassa a forrást, jelen esetben a *Kung Fu Panda* című animációs filmet. „Pó, a nagy popójú panda” mellett a Kalálka *Börönd Ödönje* és a *Don Quijote* is beépül a könyv utalásrendszerébe, amely eklektikusnak hathat, azonban a gyerekkultúra határhelyzete miatt, a gyerekektől nem idegen az efféle eklekticizmus. Mindezeket figyelembe véve a címadással kapcsolatban mégis meg kell jegyeznünk, hogy a Totyka név (természetesen elmaradhatatlan kicsinyítő képzővel) azt a rossz emlékü, a (gyerek)olvasót valamiféle gügyögő, csupán a hangulatfestő szavakkal elvarázsolható személyként elgondoló gyakorlatot viszi tovább, amely mára kezd egyre jobban eltűnni a magyar gyerekkönyvekből. A címadás mikéntje annak kontextusában is érdekes, hogy bár trendkövetés a könyv

egyik sarokköve, a cím esetében nincs ilyen jellegű törekvés, hiszen a kortárs könyvpiacra éppen ellentétes irányú mozgás figyelhető meg: mind a letisztult vagy intellektuális, mind a figyelemfelkeltő, provokáló címadási gyakorlat mellőzi az efféle hagyományt. A többi név feloldása is megtörténik, így a narrátor felfedi, hogy a Sanya és a Sapa az Édesanya és Édesapa szavakból származnak. Ez a készen kapottság a befogadót megfosztja az értelmezés lehetőségétől, és aránytalan túlmagyarázásnak hat, főleg annak tükrében, hogy a mesélő modorosságba csúszoan törekszik a választékosságra, így olyan szavak kerülnek a szövegbe, mint *gesztenyefaallé, cinkekt lap, zombékos, látszerész*. A stilizáltság ilyen foka szinte már önparódiába csúszik át, hiszen a mai gyerekek szókincsétől nagyon távoli világot modellál, mindeközben a szöveg érezhetően hozzájuk nagyon közeli kíván lenni. Minden olvasmány fejleszt a gyerekek szókincsén, attól függetlenül, hogy abban a szövegben éppen a fej helyett a kobak szó szerepel-e, hogy szerelnek vagy netán reparálnak a szereplők. Azonban a választékosság jegyében létrejövő vizionált gyereknyelv (vagy az olvasókat megszólítani kívánó „ideális” nyelvváltozat) a szókincs fejlesztése helyett sokkal inkább a történetek papírszagúságát és sterilitását erősíti.

A kötet hátoldalán kiemelt idézet a textusok stílusának, nyelvi megformáltságának esszenciális kivonata, annak minden problematikusságával együtt: „Azon az éjszakán pocakos, sűrű köpönyegbe bújt fellegek ringatóztak az ég vizében. Hosszú ormányukkal úgy szippantották magukba az összes libigő-lebegő vízpárát, mint Dombi elefánt az állatkertben az elé tett, vödörnyi friss vizet. A kisebb gyerekfellegek csak ímmel-ámmal vacsoráztak, szívesebben szippantgattak volna málnaszörpöt vízpára helyett...” A képzavar (köpönyeges felhők az ég vizében), a kicsinyítő képzők és az ikerszók halmozása erőltetett lírai atmoszférát teremtenek, és végigvonulnak a kötet egészén. Az olyan szavak túlzott szerepeltetése, mint a fogacska, képecske, nyelvecske, orrocaska, icipici, ímmel-ámmal stb. megterhelik a szöveget. Ez a giccsbe hajló líraiság erőteljesen uralja a szövegvilágot, és olyan mondatokban kulminálódik, mint: „Az óriási park legközepeén élt, egy icipici házikóban. Úgy festett ez az icipici házikó, mintha jókedvű óvodások készítették volna tiritarka rajzpapírra. Kívülről sárga és piros pöttyök tarkították a házfalakat, odabenn orgonaszínű és szilvakék csillagok csüngtek a mennyezetről” (21).

A stilisztikai pongyolaságokon és melléfogásokon kívül azonban a szövegek szerkezete is több helyen rontott. A rövid történetek ellenére Csík Mónika igyekszik több szálát is mozgatni, azonban ezeket nem tudja mindig kézben tartani a történetek lezárásáig. A *Ne beszélj zöldségetek!* című epizód, amely a szótekerítgetés (szótagcserélgető nyelvjáték) apropóján ke-

letkezett, is tartalmaz olyan történeteszálát, amely kihullik az elbeszélő kezéből. Az epizód egy hétköznapi történetet mond el: Sapa és Pópopó idilli útjáról olvashatunk az óvodába, amelynek kapujában Sapa egy gesztenyelovat kér a fiától. A gyerekek nyelvi játékával, beszélgetésével párhuzamosan a háttérben történik is gesztenyefigurák gyártása, „[m]indegnyik állatnak szép, egyforma fogpiszkálába és cingár fogpiszkanyaka volt” (15), de Sapa nem kapja meg a kért lovat, hiszen Pópopó „[s]zégyellte volna elővenni a zsebében lapuló, sánta, ferde nyakú gesztenyelovat” (19). A szövegben olyannyira a szótekerítgetés került a középpontba, hogy a másik cselekményszál valahol eltűnt a szemünk elől, így nem tudjuk meg, miért is lett az a ló sánta, ferde nyakú. A történetek cselekményvezetése, ok-okozatisága több helyen is problematikus (pl. Zebulon bácsi hirtelen jellemváltozása), ugyan a rövid textusok miatt nem várható el a teljes kifejtettség, azonban a redukció nem mehet a szerkezet kárára, hiszen az ilyen jellegű szerkezeti fogyatékoságok igen szembeötlőek, és megfelelő szövegépítkezéssel ki is védhetőek a hiányérzetet keltő, huszárvágásszerű megoldások, lezárások.

A *PéT*-ben a felnőttkép többféle aspektusa is felvillan. „Pedig csak egy cicát kért, olyan kunkori farkú, foltosat, de az ősök kiabáltak, hogy szó sem lehet macskáról...” (61), panasolja Deján az óvodában barátainak. Az efféle eltúlzott, agresszív szülői reakció társadalmi tünetként is értelmezhető (még ha a gyermek nézőpontjából ismerjük is meg az esetet), azonban Csík Mónika könyve többnyire elkerüli a társadalmi, szociális reflexiókat. Ennek példája, „különbem sem kell a nők orrára kötni mindent” (81) mondat, amely kortárs írók szövegeiben ritkán olvasható semleges vagy pozitív kontextusban. A gyerekkönyvekben felbukkanó hétköznapi szexizmus, még ha elsőre úgy is tűnhet, hogy egy ártatlan közegben, a nagypapa szájából hangzik el unokáját megcélozva, talán kevésbé szerencsés, főként, ha úgy tekintünk a *PéT* szövegeire, mint amelyek intenciója egy értékalapú és haladó szellemiségű mesei világ felmutatása. A tematikus bővítéssel (pl. megcsalás mozzanata) pedig, akár akaratlanul is, egy olyan irodalmi térbe pozicionálja magát a szöveg, amely nagyon érzékeny az efféle problematikus kijelentésekre és a mögöttük húzódó társadalmi jelenségekre.

Csík Mónika könyve érdeklődéssel fordul a felnőtt-gyerek oppozíció irányába, amelynek forrása a gyermeki világ megértését elutasító felnőtt/pedagógus. A *szivárványos takaró* című fejezet szüzséje röviden a következő: az óvodások ötnapos kirándulásra indulnak, a tájat szemlélő ovisok a szalmagöngyölegről a gombfocira asszociálnak, a széleróművekről pedig a kereplők, esetleg Don Quijote harca jut eszükbe. Az óvónó illúzióromboló módon javítja ki tanítványait, ellátva őket a megfelelő termi-

nus technicusokkal, valamint figyelme arra is kiterjed, hogy rendbe tegye a Pópopó fejében kavargó világirodalmi káoszt („Nem, nem! Don Quijote lovag szélmalmokkal harcolt, ezek pedig szélerőművek – magyarázta az óvó néni”, 89). A *Ne beszélj zöldségeket!* című epizódban szintén a gyermeki világtól abszolút idegen, azt nem értő, sőt, a gyermeki képzeletet rendre eltíró óvónő képe jelenik meg, ami talán lehetne a humor forrása is, vagy a felnőtt-gyerek meg nem értettségi viszony emblémája, de az ehhez szükséges összekacsintás olvasó és elbeszélő között hiányzik.

Az illusztrációs anyag kapcsán elmondható, hogy a világos, szép színekkel dolgozó Kanyó Janovics Erika bebizonyítja, hogy tehetséges, de láthatóan jobban elemében van akkor, amikor a határait próbálgathatja. A egyes technika nem minden esetben mutat jól, és az elnagyolt képek is zavaró hatásúak lehetnek. Egy gyerekkönyv megalkotásakor a vizuális tényező legalább annyira meghatározó kell, hogy legyen, mint maga a szöveg. A vizuális szempontból is innovatív, bátor gyerekkönyv továbbra is hiánycikk a hazai könyvpiacra. Ebben a kiadóknak és szerzőknek egyaránt felelősségük mutatkozik: nagyobb bátorítás és inspiráció szükséges a képzőművészeknek, serkenteni kell őket az önálló, szuverén alkotások létrehozására, és nem alkalmazott művészetként tekinteni az illusztrációkra. Ideje lenne leszámolni azzal a szemlélettel is, hogy a jó illusztráció mímeli a gyerekrajzok világát, úgy vélem, tévedés azt hinni, hogy például Vasarely vagy akár Hantai nem szólíthatja meg a gyerekeket.

Csík Mónika elsősorban költőként gondolkodik, ennek a látásmódnak a jeleit gyerekprózája is magán viseli, azonban könyvének fogyatékoságai több forrásból erednek. A *PéT* számtalan hibáját lehet védeni azzal az érveléssel, hogy hiszen meséről van szó (már ha ezeket a szövegeket meseként olvassuk), és a mesében minden lehetséges. És valóban, a mesében minden lehetséges, de csupán a mesei logika mentén. Gyerekeknek írni éppen ezért nagyon nehéz, hiszen komoly tudást kívánó tevékenység. Írók, költők, szerkesztők, kiadók és kritikusok felelőssége a gyerekkönyvpiac állapota, mert jó és rossz, sőt káros könyvek is születnek. Ezeknek a felismerése közös érdekünk, feladatunk, de leginkább az olvasók iránti kötelességünk.

Szél Jankó, a hiánypótló

Toma Viktória: *Szél Jankó és a kiscsalád*. Forum, Újvidék, 2014

A különféle intermedialis együttműködési formák egyre gyakrabban jelentkeznek a gyermekirodalmi művek kapcsán is. Míg egykor a színező vagy a plüssfigura, addig manapság a Facebook-profil, a könyvtrailer vagy a színészi közreműködéssel megvalósuló könyvbemutatók segítik a könyvek és leendő olvasóik egymásra találását. Csík Mónika könyve a színházzal és a közösségi média területén erősít, Toma Viktória *Szél Jankó és a kiscsalád* (továbbiakban *Szél Jankó*) című kötetéhez viszont egy hangoskönyvet mellékel a kiadó, ezenfelül Gázsó Orsolya könyvtrailerrel is készített hozzá. A videóban hallható Szél Jankó-dalt Pámer Csilla éneкли, zenéjét pedig Kucsera Géza és Pálfi Ervin szerezte. A kissé suta szövegű dal a megjelenítés által sokat nyer. A medialitásról szót ejtve nem hagyható ki az illusztráció sem, mert bár a *Szél Jankó* esetében sem került ki az illusztrátor neve a borítóra, de itt még erőteljesebb funkciója van a megjelenítésnek, mint a *PéT* esetében. Emiatt Bicskei Anikónak, a fiatal illusztrátornak nem is volt könnyű dolga, hiszen Szél Jankó karaktere jórészt adott volt, így ebben inkább a már meglévő koncepció megjelenítése, mintsem az alkotói szabadság jelölte ki az útját. Amikor fiatal illusztrátor munkájával találkozunk, mindig valamilyen friss irányban, merész teljesítményben bízhatunk, de ehhez szükséges a teljes alkotói szabadság biztosítása számukra. Ugyan Bicskei Anikó korrektül megoldja a feladatot, de képeiből éppen saját, egyedi stílusát hiányolhatjuk. A kicsit fakó, barnás színvilág miatt komorra sikerül a könyv egésze. A képanyagon belül azonban vannak olyan sikerült megoldások, amelyek tágítják a könyv világát (az első fejezethez és *A vihar* című történethez készült illusztrációkra gondolhatunk elsősorban).

A kötetbe került tíz történet a kiscsalád hétköznapi és nem annyira hétköznapi eseményeit rögzíti, amelyet Szél Jankóval közösen élnek át. A család címbe emelése egyrészt a cselekmény hatóterét is kijelöli, másrészt Szél Jankó és a kiscsalád viszonyát is központi kérdéssé teszi, ez a későbbiekben fontos tényezővé is válik. A kalandok az otthon mikroterében játszódnak, ahol a bonyodalom legfőbb forrása maga a nagybetűs unalom. A délutáni szieszta során általában Szél Jankó lesz az, aki megoldást kínál a felmerülő problémákra (a délutáni pihenő szinte refrénként visszatérő képe mégsem teszi unalmassá vagy kiszámíthatóvá a történeteket). Jankó alakja egyértelműen varázslatos, és bár valóban sok kalandot átélt már, nem mindig egyértelmű, mi a fantázia és mi a valóság meséiben, hiszen bár a vi-

lágutazó jelző hangsúlyos attribútuma, a nagyotmondás is ugyanolyan le-
választhatatlan jellemvonása karakterének. Ő is valahogy úgy pottyant a
család életébe, mint Csudálatos Mary, megoldásai mégis eltérnek az övéi-
től, hiszen ő maga is rengeteg gyermeki vonással bír, és korántsem tökéle-
tes figura. Történetei, tapasztalatai kapcsán a szövegek legtöbbször valami-
lyen tanulságba vagy átadni kívánt tudásanyagba fut ki, amely bizony több
helyen is zavaró lehet, de legerősebben az utolsó, *Hogyan védte meg Szél
Jankó a gyerekeket Pizsama Manótól?* című fejezetben figyelhető meg ez az
erőteljes nevelő szándék, amelyet a történet végi kikacsintás is erősít. Az
epizód szerepeltetése a kötet egészét tekintve sem érthető teljesen, ugyan-
is szerkezetében is kilóg a többi történet közül (nem a megszokott, visz-
szatérő élethelyzettel, a szieszta alatti unalommal indul), és *Szél Jankó* ed-
digi világát is kimozdítja az otthonos mikrokozmoszból. *A Szél Jankóban*
nem mindig sikerült jól eltalálni a didaktikusság és irodalmiság egészsé-
ges egyensúlyát, pedig a gyermeki létmód a világra való rákérdezésben lé-
tezik, ezek a kérdések pedig választ várnak, a (gyermek)irodalom azon-
ban nem lehet a lecke felmondásának, vagy a tankönyvszagú ismeretát-
adásnak alárendelve.

A családtagok karakterét nagyrészt sikerül végigvinni a könyvben:
Bócsi félős, Zsüni önző és tudálékos, az anyuka többször is az illúziórom-
boló felnőtt pozíciójába helyezkedő („Szél Jankó! Megint eltávolodtál a va-
lóságától! – figyelmeztet anya”, 65), de alapvetően türelmes nő (bár a min-
dent megmagyarázó attitűdje kissé zavaró). És ott van az apa, vagyishogy
inkább nincs, hiszen leginkább egy hiányjelként funkcionál. Ez a hiány a
Bócsi rosszkedvű című epizódban artikulálódik a kisleány: „Apát akalom”
(33), de már a bevezető fejezetben úgy értesülünk róla, mint aki „sokat dol-
gozik, és este fáradt” (8). A mindösszesen két szövegben megjelenő apa
helyét és szerepét tölti be Szél Jankó az ő sajátos módján, így válik tehát
hiánypótlóvá (Békés Pál hőséhez hasonlóan). A kötet talán legfontosabb
mozzanata és tétje éppen ennek a nem túl idilli, és nagyon is mai család-
típusnak a rajza. Talán nem tudatosan, de a családot bemutató illusztráció
is erősítheti ezt az olvasatot, ahol is a gyerekek Szél Jankóval anyjuk előtt,
apjuktól kissé távolabb helyezkednek el, így az apa kívül kerül a szűken
vett családi körön. És bár ily módon a *Szél Jankó* egy társadalmi jelenséget,
problémát érzékeltető könyvként értelmezhető, a szöveg nem áll elő kész
megoldásokkal, amit tesz, az annyi, hogy felmutatja az olvasónak, hogy a
fantázia teremtőereje képes a sebeket kezelni, a hiányokat megtölteni, még
ha mindezt csak időlegesen is.

Toma Viktória még nem találta meg saját elbeszélői hangját, és látha-
tóan küzd az elbeszéléssel is, az ő terepe inkább a diskurzus, bár párbeszél-

deit határozottan javítaná a *válaszolta, folytatta, helyeselt, érdeklődött, mondta* stb. narrátori megjegyzések redukálása. Azon redundáns mondatok is betudhatóak az elsőkötetesség hibájának (pl. „Ezekről a kalandokról tudhattok meg többet, ha továbblapozzátok a könyvet”, 8), amelyek az olvasó – véleményem szerint felesleges – irányítását szolgálják. A szerkesztés során érdemes lett volna átgondolni a címek szedésekor alkalmazott tipográfiai megoldást, hiszen az írott kis *a* betű használata nagy párja helyett bizony az érzékenyebb lelkületű pedagógusok és szülők kedélyét jogosan borzolhatja, ugyanis a gyerekkönyvek iránt hagyományosan erős helyesírási normakövetési igény áll fenn (a költői, írói szóalkotás szerencsére általában mentesül ez alól).

Mindezen felsorolt hibák és a szöveg erőteljes didacticizmusa ellenére a történetek működőképesek, és ennek a működésnek egyértelműen Szél Jankó figurája a motorja, akiben a gyerekek egyszerre találhatnak rá a felnőtt- és a gyerekvilág között létező cinkosra és egy univerzális hiánypótló figurára.

„ma mindenki boldog, ma mindenki szomorú”

Kollár Árpád: *Milyen madár*. Csimota, Budapest, 2014

Kollár Árpád *Milyen madár* című könyve a jó nevű Csimota kiadónál jelent meg, és zajos kritikai sikert ért el. A kötet fülszövegét Kovács András Ferenc írta, felhasználva és mimetizálva Kollár gyerekkerseinek szembeötlő formai jegyeit, emellett e versvilág gócpontjaiból kiemelve a főként pozitív értéktartományba tartozókat (család, állatok, megismerés, szép és jó dolgok). Ha ezt az idillinek tűnő fülszöveget összekapcsoljuk a kiadó korosztályi besorolásával (ötéves kortól), akkor kissé csalódnai fog az olvasó, hiszen – úgy vélem – Kollár könyvének valódi tétje a gyermeki, egzisztenciális szorongás megszólaltatása és különféle elmúlástapasztalatok mozgatása. A gyermeki lélek lekövetése mellett a versekben sokszor érezhető a felnőtt visszatekintő pozíciója is, ami megkérdőjelezi a gyerekkönyvi besorolást is. Legerőteljesebben talán a kötetzáró *Balladámra* vonatkoztatható, de a könyv sok más versére is igaz, hogy azokban – elkerülhetetlenül – a gyermek és felnőtt tapasztalati terei játszanak egymásba.

És ahogyan minden cím szükségszerűen magába foglal egy kérdést, ez a *Milyen madár* esetében hatványozottan igaz. A kérdőjelet kívánó cím felkínálja az összeolvasást a kötet versanyagával, hiszen a nagy kérdésfelve-

tés, a megismerés, felfedezés mind ugyanabba a pontba mutató tevékenységek: rákérdezni az ismeretlenre, és a nyelv által birtokba venni a világot („ki lopta el idén a tavaszt, milyen madár vitte magával délre / és milyen madár szárnyán suhogott be újra északról a tél”, 7). Az élet szinte minden aspektusa érdekli a versbéli kérdezőt, éppen ezért Kollár gyereklírája mint a világgal való érzékeny találkozás egyik formája is működtethető. A madár mindössze apropó, az asszociációs sor első eleme, amely szabadon helyettesíthető, ahogyan ide is emelődik a nyúl Nagy Norbert kivételes illusztrációiban. A befogadót kalauzoló, folyton átalakuló nyúl – a madárral párban – szabad közlekedésével, cikázó mozgásával e versvilág metaforájának tekinthető.¹ KAF említi meg ajánlójában, hogy a *Milyen madár egy „élő könyv”*. Ez az élő mivolt az újraolvasást kiprovokáló költemények érdeme, a polifonikus versvilág *hülyevers* típusai inkább egy-egy lélegzetvételnyi pihenőt biztosítanak, hogy azután újra alámerüljön az olvasó a sűrű, néhol a gyerekolvasó számára talán túlságosan tömény versanyagba.

Domonkos István és Tolnai Ottó költészetének lüktetése, formavilága és versnyelve kitapintható Kollár Árpád költeményeinek anyagában, azt már szinte felesleges is kiemelni, hogy József Attila képei, motívumai vagy leltározási érdeklődése is vissza-visszaköszönnek. Az egzisztenciális síkon mozgó, gyakran transzcendens vagy misztikus felütésű gyerekversek szinte egymásba folyóan következnek, amelynek hátulütője, hogy nehéz kiemelni, markánsan elkülöníteni a szövegeket egymástól. A szabadvers gondolatrítmusa, a rigmus, a dikció áramlása magával sodorja az olvasót, de nem hagy neki időt a költemények megemésztésére, erre a vizuálisan is (két egész oldalas kép által) leválasztott badar, könnyed verseket felvonnultató blokk sem jelent valódi megoldást. Ugyan a kötet versei koherens motivikus sort alkotnak, de a gyakori sematizmus és a futószalagon szállított mellbevágás nagy dózisban hatását veszti, és lassacskán unalomba fullad.

A kötetben nagy hangsúlyt kapnak a párversek, így a *nem* és *igen*, én *apum* és *anya ma nem anya* egybeolvasása erőteljes szerzői/szerkesztői intenció. Előbbi párost a pillanatnyi hangulatok esetlegessége szervezi listává², ezáltal a gyermekség létállapotából eredő problémák kivonatát adja meg (testvérféltékenység, válogatás, óvodai élet stb.). A második verspár más eszközökkel dolgozik: az *én apum* tulajdonképpen egy *Miatyánk*-át-

¹ Közhely, hogy az *Alíz Csodaországban* óta a gyermekirodalom egyik legfoglalkoztatóbb figurája a nyúl. Nem is véletlen, ám nagyon kézenfekvő összeolvasni az *Alíz Csodaországban* nyulát (akár szövegbeli funkcióját tekintve, akár megjelenítésében) a Nagy Norbert által megálmodott nyúlképpel.

² A kötet számos verse épül fel erre a sémára pl. *jó és dolgok, amiket nem tudok*.

irat, az *anya ma nem anya* pedig József Attila-utalásokat tartalmazó metaforasoroló. E két költemény a könyv leghatásosabb szövegének tartható, hiszen a szülők elvesztésétől való félelem artikulálódik bennük. A téma súlya és ereje eleve torzítja az esztétikai ítéletet, hiszen az anyavers sokszólamú anyaképe azt a mindenkiben élő tapasztalatot hozza elő, amely arra emlékezteti az olvasót, mennyi mindennek kell lennie egy anyának egyszerre, hány szerepben kell megfelelnie („anya fátyol, anya márvány, agyonmosott kabát, / anya varrja és csomózza és szétszedi magát”, 49). Ez viszont már kibillenti a verseket a gyereklíra területéről, hiszen eleve kérdéses az, hogy az ilyen erős és erőteljes gondolatosság befogadható-e egy gyerek számára, továbbá egyáltalán gyönyörködtetőnek tartja-e majd a formai bravúrt, vagy egy-egy eltalált metaforát? Természetesen nem mindig hátrány az, ami első pillantásra annak tűnik. A *Milyen madár* bizony megköveteli a versolvasás kollektivizálását, az ilyen versuniverzumba kalauzolásra, együttgondolkodásra van szüksége a gyerekolvasónak, és itt nem kész értelmezésekre, hanem az alkalomra, közös versolvasásra és nagyfokú nyitottságra kell gondolnunk.

Azon ritka kivételek egyike ez a könyv, amelyben a vizuális megjelenítés alakítja a szövegeket. Nagy Norbert képei annyira szuverén, erős világot teremtenek, hogy a vizuális minőségek olykor szuggesztívebbek, mint maga a szöveg. A nyúl folyamatosan változó alakja mintha időbeliséggel töltené fel az illusztrációt, a mindent átható változás uralkodik a képeken, amelyet a feketével kombinált őszi színek is erősítenek. Az utolsó előtti kép – mielőtt az elérhetetlen (megfoghatatlan?) nyúl kikerékpározna a kötetből – az elmúlást metaforikusan és műfajjelölő címében is hordozó *balladám* című verssel kapcsolódik össze. A kötet végére került grafikán a végtelenség szimbólumát (∞) a jégbe karcoló nyúlfigura látható, talán éppen az *én apum* című *Miatyánk*-parafrázissal összefüggésben, bár itt nem a klasszikus értelemben vett gonosztól, hanem a magánytól, a szorongó félelemtől való megszabadításra, ezzel együtt a vigasz és biztonság nyújtására utalva, mindörökké.

(A szerző a kritikák megírásának idején a Nemzeti Kulturális Alap Schöpfung Aladár kritikairói ösztöndíjában részesült.)